AUSTRAALIA KARJAKOERTE ARETUSEESKIRI

EKL volinike koosoleku poolt kinnitatud 26.11.2019

Austraalia karjakoera aretuse eesmärgid

Vastu võetud tõuühingu üldkoosoleku poolt 03.06.2019

Sisukord

1. KOKKUVÕTE 3
2. TÕU TAUSTAANDMED 4
3. TÕUÜHING JA SELLE AJALUGU 5
4. PRAEGUNE OLUKORD 6
4.1 Populatsiooni suurus ja koosseis 6
4.2 Iseloom ja tööomadused 19
4.2.1. Karjatamine 20
4.2.2 Kuulekusalad SK ja KK 21
4.2.3 Agility 22
4.2.4 Pääste 23
4.2.5 Jälg 23
4.2.5 Testid (BH, iseloomutestid) 23
4.3 Tervis 27
4.3.1 Pärilikud haigused ja nende kontroll 27
4.3.1.1 Eestis tehtud terviseuuringute statistika 29
4.3.1.2 Kohustuslikud terviseuuringud aretusnõuetes 01.01.2020-31.12.2024 34
4.3.1.3 Soovituslikud terviseuuringud aretusnõuetes 01.01.2020-31.12.2024 36
4.3.1.4 Mujal maailmas kehtestatud aretusnõuete ülevaade 37
4.3.2 Muud Eestis diagnoositud haigused ja tervisevead 38
4.3.3 Kokkuvõte austraalia karjakoeral esinevatest haigustest mujal maailmas 38
4.3.4 Teised vähelevinud silmahaigused 40
4.3.5 Muud vähelevinud haigused 42
4.4 Välimik 43
5. KOKKUVÕTE VARASEMA KEHTINUD ARETUSEESKIRJA MEETMETE RAKENDAMISE TULEMUSTEST 46
6. ARETUSE EESMÄRGID JA STRATEEGIAD 51
6.1 Nägemus 51
6.2 Tõuühingu eesmärgid 51
6.2.1 Populatsiooni üldolukord ja koosseis 51
6.2.2 Kasutusomadused 51
6.2.3 Tervis 52
6.2.4 Iseloom 52
6.2.5 Välimik 52
6.3 Tõuühingu strateegia 53
6.4 Ohud ja võimalused 53
6.5 Probleemideks valmistumine 53
6.6 Aretuse eesmärkide saavutamise programm 55
7. PROGRAMMI TÄITMISE KONTROLL 55

8. ALLIKAD 56
9. LISAD 57

1. KOKKUVÕTE

Austraalia karjakoera aretuse suund on tänapäeval terve ja mitmekülgse töö- ja harrastuskoera suunas, säilitades tõulist välimikku ja pöörates suurt tähelepanu iseloomuomadustele. Esmaseks prioriteediks on austraalia karjakoera karjatamisinstinkti ja tööomaduste säilitamine ning tervise eest hea seismine.

Tervis

- Aretuses on lubatud kasutada ainult BAER testiga kuuljaks tunnistatud koeri
- Aretuses on lubatud kasutada puusa- ja küünarliigese düsplaasia tulemusega vähemalt C/C 1/1 koeri
- Vähemalt üks pesakonna vanematest peab olema prcd-PRA geenitesti või ametliku põlvnemisuuringuga saanud tulemuse A ehk terve
- Soovitav on teha koerale enne paaritamist silma pilulambitest, kontrollida põlved ja selg ning teha PLL geenitest
- Soovitav on kogu pesakond 7-8 nädalaselt enne loovutamist testida BAER testiga
- Soovitav on aretuses mitte kasutada koera, kellel on lontis kõrv(ad) või koera kellel pole täishambumus.
- Aretuses ei tohi kasutada koera, kellel on jõnkssaba, peitmunandilisus, valehambumus.

Välimik

Austraalia karjakoer peab olema korrektse struktuuriga vaba liikuja, et ta suudaks igapäevaselt oma tööd teha ja vajadusel väsimatult pikka vahemaad traavida.

- Aretuses on lubatud kasutada ainult koeri, kellel on 2 näitusetulemust vähemalt „väga hea“ (ei arvestata kutsikaklassis saadud hindeid)

Kasutusomadused

Eesmärk on austraalia karjakoera karjatamisinstinkti ja tööomaduste säilitamine.

- Soovitavalt võiks aretuses kasutataval koeral olla karjatamiskogemus või mõnelt koolitusalalt tulemus.

Iseloom

Argu, agressiivseid ja iseloomuliialdustega koeri ei tuleks aretuses kasutada.

- Soovitav on aretuses kasutada koeri, kellel on iseloomutest või MH-testi läbitud

Geenibaas

Eesti väikesearvulist austraalia karjakoerte geenibaasi tuleb võimalikult laiana hoida ja jälgida, et suguluspaarituste ja korduspaaritustearv väheneks ning stabiilselt tuleb sisse tuua uusi koeri, et geenibaasi pidevalt laiendada.

- Soovitav on paaritamisel jälgida, et suguluspaarituse indeks ei oleks suurem kui 6,25%
- Soovitav on teha isasele kuni 3 pesakonda eluea jooksul ning kuni 1 pesakond aastas. Kui isane ei suuda ise paarituda, siis ei peaks teda aretuses kasutama.
- Soovitav on teha emasele kuni 2 pesakonda eluea jooksul.Emane peaks olema paaritushetkel vähemalt 2- kuni 8- aastane. Esimene pesakond tuleks teha kuni 5-aastasele emasele koerale. Keisrilõikega sünnitanud emast ei peaks enam teist korda aretuses kasutama.
- Soovitav on mitte teha korduspaaritusi.

Kõik aretusnõuded peavad olema täidetud enne paaritamist.

Aretusnõuetele mittevastavaid koeri saab kasutada aretuses eelnevalt EAKT aretustoimkonna poolt kinnitatud eriloaga.

2. TÕU TAUSTAANDMED

Austraalia karjakoera aretus sai alguse 19. sajandi keskel, kui tekkis vajadus Austraalia kliimas ja maastikul vastupidava koera järele, kes suudaks mitmesjapealiseid poolmetsikuid lihaveisekarjasid karjatada, läbides peamiselt pikkivahemaid kaugel asuvatelt karjamaadelt linna turule. Selline koer pidi olema jõuline, julge, varmas näksama ja omama võimet kariloomi kokku ja edasi ajama.

Austraalia karjakoera aretuses on kasutatud siniseid cur-tüüpi koeri Northumberlandist, keda paaritati dingodega. Nende järeltulijad olid kas laiguti sinised või laiguti punased koerad, kes töötasid karja taga vaikselt, haukumata ja näksasid kariloomi kandadest, et neid liikuma saada. Neid hakati kutsuma *Hall's heeler*, Thomas Halli järgi, kes need cur-dingo ristandid aretas.

See uus tõug sai Queenslandi farmerite seas nii populaarseks,et teda hakati hüüdma *Queensland heeler* või *Queensland blue heeler* või siis lihtsalt *Blue heeler*. Austraalia karjakoera standard võeti 1963 aastal Austraalia Kennelliidus vastu ning tõu nimeks sai austraalia karjakoer. Ameerika Kennelliit (AKC) tunnustas tõugu ametlikult 1. septembril 1980, FCI aga 15. septembril 1989.

Austraalia karjakoera tööomadused on 20. sajandi algusest saadik muutunud seoses sellega, et on muutunud vajadused, milleks koera kasutatakse. Maastik pole enam nii raskelt läbitav, vahemaad on lühemad ning ka karjad on väiksemad ning kariloomad pole enam nii metsikud, kuna on tihedamini käsitletavad. Austraalia karjakoer on seetõttu kaotanud käitumises teravust ning reageerib pehmemalt. Teda kasutatakse tänapäeval ka mitmekülgse talukoerana, kes valvab territooriumi ja vajadusel karjatab hanesid, lambaid või veiseid jne. Siiani hinnatakse selles tõus suutlikust iseseisvalt töötada (nt. üksinda karja tuua). Kui USAs on veel suuri veisekarjasid ja karjatamiseks pikemaid vahemaid, siis Euroopas on maastik väga lihtne ja karjatatakse enamasti lühikeste vahemaadega ning ka karja suurus on väiksem. Ka kariloomad on enamasti nii taltsad, et selleks tööks kasutatakse lambakoeri nagu tööliini bordercolliesid ja tööliini kelpiesid. Austraalias ja USAs on karjas tihti ka ristandid bordercolliest, kelpiest ja austraalia karjakoerast. Euroopas harrastatakse austraalia karjakoertega sageli koerasporti ning tööomadusi hinnatakse sporditulemuste ning iseloomutestidega, kuna see on koeraomanikele ja kasvatajatele lihtsalt kergemini kättesaadavam kui karjas töötamine.

Esimesed Euroopasse, Inglismaale ja Rootsi toodud austraalia karjakoerad olid pärit Austraaliast. Soome toodi koeri Rootsist, Austraaliast, Ameerikast ja Kanadast. Neid liine, mis on Eestisse toodud Soomest, võib kohata Poola, Hollandi, Belgia, Saksamaa, Prantsusmaa jne koerte esivanemate seas. Euroopasse tuuakse ka tänapäeval pidevalt sisse koeri Austraaliast, Ameerikast ja Kanadast, et geenibaasi laiendada. Hetkel elab Euroopas tõu päritolumaalt toodud koeri suurusjärgus 50-60 koera.

3. TÕUÜHING JA SELLE AJALUGU

Eesti austraalia karjakoerte tõuühing (EAKT) on asutatud 01.02.2013. EAKT on Eesti Kennelliidu liige alates 07.03.2013. Eelnevalt esindas austraalia karjakoera tõu huvisid Lamba- ja Karjakoerte Eesti Tõuühing (LKET). Alates 2004 aastast on tõuentusiastid korraldanud igal aastal austraalia karjakoerte suvepäevi.

EAKT eesmärgiks on austraalia karjakoera tõu tutvustamine, kasvatajate ja omanike nõustamine ning toetamine; austraalia karjakoera tõust huvitatud inimeste ühendamine ning ühingusse kuuluvate isikute teadlikuse ning vastutustunde tõstmine ning huvide esindamine.

Tõuühingu eesmärkideks on koraldada võistlusi, erinäitusi, koolitusi ja teisi tõuga seotud üritusi ning vahendada teadmisi ja materjale austraalia karjakoera tööst, karjatamisest jne. Tõuühingu korraldatavate ürituste arv on aastast-aastasse suurenenud, 2014-2016 5-6 üritust ja 2017-18 13-14 üritust aastas. Olulisemaks on peetud keskendumist koerte tervist ning tõuomaduste säilitamist puudutavatele üritustele. Lisaks ka erinevatele käitumist ning koera treenimist puudutavatele koolitustele.

Terviseuuringutest saab olulisemaks pidada korraldatud silmauuringute päevi (dr Ülle Kell), düsplaasiauuringute päeva (dr Marti Lasn), seljahaiguse DISH geenitest väljatöötamises osalemise päeva (dr Kai Laars ja Berni Ülikool Šveitsis), põlveuuringute päeva (dr Ülle Kell).

Tõuomaduste säilitamiseks on korraldatud mitmeid karjatamispäevi nii lammaste kui veistega.

Aastast 2014 on toimunud igal suvel austraalia karjakoerte erinäitus. Osalejate arv näitusel on tõusnud, kui 2014 aastalosales 11 koera, siis 2017 aastal juba 28 koera. Kohtunikud on olnud nii Eestist kui ka tõu kodumaalt Austraaliast.

Alates 2017. aastast on Eesti Austraalia Karjakoerte Tõuühingul õigus sooritada Eestis sündinud austraalia karjakoerte pesakondadele enne nende kandmist Eesti Kennelliidu tõuregistrisse ülevaatus. Perioodil on toimunud kokku 6 pesakondade ülevaatust ja kolme korral tehtud ettepanek tõuraamatu määruse rikkumise määramiseks seoses aretuse erinõuete puuduliku täitmisega.

Eesti austraalia karjakoerte tõuühingul on 3-liikmeline juhatus ja 2-liikmeline aretustoimkond, mis allub juhatuse ja üldkoosoleku otsustele. 2013 aasta lõpuks oli Eesti austraalia karjakoerte tõuühingul 13 liiget, kellest kasvatajaid 5. Viie aastaga kasvas tõuühingu liikmeskond 17 liikme võrra (tõuühingusse arvatud 24 liiget, ühingust välja arvatud 7 liiget). 2018 aasta lõpu seisuga oli tõuühingus 29 liiget, kellest aktiivseid kasvatajaid 3.

4. PRAEGUNE OLUKORD

Praegune kasutus: pere-, harrastus- ja karjakoer. Kuigi enamus austraalia karjakoeri on perelemmikud, harrastatakse vähese osaga neist ka sporti (10% Eestis elavatest austraalia karjakoertest on osalenud ametlikel eksamitel või võistlustel), käiakse näitustel (29% Eesti austraalia karjakoertest on saanud näitusetulemuse) ning umbkaudu 25% kogu populatsioonist on tööl karjas. Siiani on suudetud säilitada ühte tüüpi austraalia karjakoera ning tõus ei esine näituseliini *versus* tööliini koeri. Eesmärk on seesugust ühtset tüüpi säilitada, kes suudab tööd teha ning kelle välimik võimadab näitustel edukalt osaleda.

4.1 Populatsiooni suurus ja koosseis

Kõige arvukamalt on austraalia karjakoer esindatud oma päritolumaal Austraalias ja Ameerika Ühendriikides. Austraalias registreeritakse umbkaudu 1200 ja Ameerika Ühendriikides umbkaudu 1300 austraalia karjakoera kutsikat aastas, 2017 aastal oli tõug populaarsuselt 56s kohal. Euroopas sünnib kõige arvukamalt austraalia karjakoeri Lõuna-Euroopas. Prantsusmaal registreeritakse viimasel kolmel aastal keskmiselt üle 160 kutsika aastas, Itaalias juba üle 200 kutsika aastas. Saksamaal sünnib keskmiselt üle 130 ja Inglismaal üle 40 kutsika aastas. Põhjamaades registreeritakse vähem kutsikaid: Rootsis registreeritakse umbakudu 31, Soomes keskmiselt 24 ja Taanis keskmiselt 12 kutsikat aastas. Norras pole viimase kolme aasta jooksul kutsikaid registreeritud. Eestis registreeritakse umbkaudu 11,6 kutsikat aastas.

Eestisse on toodud ja siin on sündinud 284 austraalia karjakoera. 63 koera on Eestisse imporditud ning 221 on siin sündinud. Umbkaudseks populatsiooniks praegu võib arvestada suurusjärgus 200 koera (keskmine austraalia karjakoera vanus surres on 13,41 ning arvestades viimase 13 aasta jooksul siin sündinud ja sisse toodud koeri saame numbri 199). Esimene austraalia karjakoer toodi 1992 aastal Soomest ning 1994 aastal ka teine. 1998 aastal importis Kennel Inglisilm omanik Katrin Auser Soomest veel 2 austraalia karjakoera ning 2000. aastal sündis kennelis Inglisilm esimene pesakond austraalia karjakoeri.

Tabel 1. Eestis sündinud ja Eestisse toodud austraalia karjakoerad

Aasta	Sündis	Toodi sisse	Kokku koeri
1992		1	1
1994		1	1
1998		2	2
1999		2	2
2000	7		7
2001	5	1	6
2002	18		18
2003	10		10
2004	23	2	25
2005	9	2	11
2006	14	2	16
2007	14	1	15
2008	10	3	13
2009	4	1	5
2010	10		10
2011	6	1	7
2012	18	2	20
2013	8	3	11
2014	12	2	14
2015	9	10	19
2016	13	5	18
2017	8	13	21
2018	23	9	32
Kokku	**221**	**63**	**284**

Alates 2000. aastast on Eestis sündinud 43 pesakonda austraalia karjakoeri, nendest 10 pesakonna mõlemad vanemad on importkoerad või välismaal elavad koerad. 27 pesakonna vanemad on kombinatsioonist üks Eestis sündinud koer ja teine importkoer või välismaal elav koer. Ainult 6 pesakonda on sündinud kombinatsioonist, kus mõlemad vanemad on olnud Eestis sündinud koerad. Need pesakonnad on sündinud aastatel 2004, 2009, 2011, 2012, 2016 ja 2018. Seega enamus viimase kümnendi jooksul.

Tabel 2. Eestisse toodud austraalia karjakoerad ja nede pesakonnad

Maa	Koera nimi	Pesakondade arv
Soome	Kohon Blue Amanda	1 Soomes
	Kohon Kalle Gustav	1 Soomes
	Valkovahdin Atreus	1
	Cattlefarm's Red Ragazzi	3
	Cattlefarms Sir Frisbee	3
	Cattlefarm's Comanche	2
	Worrigal Twist'n Shout	2
	Worrigal Copperkununurra	2
	Cossak's Vahement Vixen	-
	Cossak's Wishful Mist	-
	Cossak's Zelda Power	-
	Cossak's Alter Echo	-
	Iznogood Hit'n Heel	-
	Iznogood Ilari	-
	Cattlepark's Hellcat	-
	Cossak's Hunting Heart	-
	Windwarrior's Dynamite Sally	-
	Windwarrior's Dreamaster	-
	Windwarrior's Finn Fever	-
	Windwarrior's Fire Meets Mud	-

	Windwarrior's Going to Smoke Them Out	-
	Windwarrior's Sea Hero	-
	Hulabaloo Hill's Man On The Moon	-
Saksamaa	Wallaroo Jinn Qui-Gong	1
	Wallaroo Lady Sunshine	-
	Wallaroo Riptide	2
	Wild Desert Dingo's Unbreak My Heart	-
	Wallaroo Do What You Can't	-
	Wild Desert Dingo's Whiskey in the Jar	-
Poola	Diesel Diamantina	3
	Kaszmir Terra Nova	-
	Batalia Bunchuk	-
Leedu	Rembo Simpatija	2
	Rina Simpatija	2
	Teodor Simpatija	-
	Tiger Simpatija	-
	Bafy Simpatija	-
	Kaira Simpatija	-
	Kaiser Simpatia	-
	Klaid Simpatija	-
	Diva Simpatija	-
Tšehhi	Cruela Kazari Toyo-Ken	1
	Omeo Cinderella's Ranch	5
	Palakotai Cinderella's Ranch	1 Soomes
	Yuendumu Blue Cidabro	-
	Be Happy Red Cidabro	-
	Cataby Blue Cidabro	-
	Rosemary Kazari Toyo-Ken	-
	Fitzroy Blue Cidabro	-
Venemaa	Joker Show Vankuver	-
	Edmondo Cuore Di Leone	2
	Frosted Union Blue Andromeda	-
	Joker Show London	-
	Joker Show Nevada	-
	Aleshkina Lyubov	-
Ukraina	Zolotko Dark Drakula	-
	Turandot Chines Princess Dark Drakula	-
Serbia	Canis Dingo Alice In Wonderland	-
Slovakkia	Byue Warrigal Paws	-
Austraalia	Mystar Special Edition	6
Inglismaa	Austmans Trick or Treat	-
Itaalia	Banana Bender Super Trouper	-

Eestisse on toodud 63 importkoera, neist aretuses on kasutatud 16 koera. Enamasti on imporditud Soomest, aga on toodud ka Saksamaalt, Tšehhist, Poolast, Austraaliast. Viimase viie aasta jooksul on importkoerte arv kiirelt kasvanud, ulatudes 2015 aastal 10 ja 2017 aastal 12 importkoerani aastas. Kokku on toodud 2013-2018 aastatel 39 koera. Importmaade hulka on viimase viie aasta jooksul lisandunud uued riigid - Leedu (9 koera), Venemaa (6) Ukraina (2), Serbia (1), Slovakkia (1), Inglismaa (1) ja Itaalia (1). Samas on jätkuvalt toodud Soomest (7 koera), Tšehhist (6) ja Saksamaalt (3). Koeri tuuakse pigem perelemmikuks, aretuses on kasutatud viimase 5 aasta jooksul 4 imporditud koera.

Tabel 3. Pesakondade arv kennelites

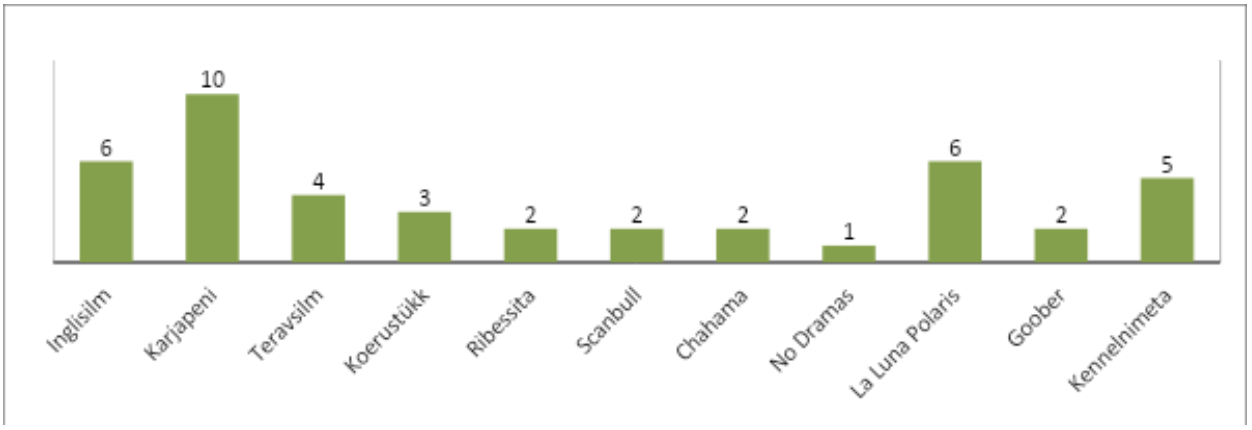

Aretusemastena on kasutatud 5 importkoera, kelledest ühel oli 3 pesakonda,kolmel koeral 2 pesakonda ning ühel 1 pesakond. Ühel Soomest pärit rendiemasel oli Eestis 1 pesakond. Cattlefarm's Red Ragazzi'l on 3 pesakonna peale 19 kutsikat, Worrigal Twist'n Shout'l on 2 pesakonnaga kokku 9 kutsikat, Wallaroo Riptide on 2 pesakonna peale 9 kutsikat, Rina Simpatijal 2 pesakonna peale 10 kutsikat, Cruela Kazari Toyo-Ken'l oli 1 pesakonnaga 7 kutsikat ning renditud emasel Bareen Finntrix Erical sündis 5 kutsikat ühes pesakonnas. Kõikidele peale ühe neile ülalmainitud emastele on olnud aretusisaseks importkoer või välismaal elav koer. 32 pesakonna aretusemased on Eestis sündinud koerad, kelledest 26 on olnud aretusisaseks import koervõi välismaal elav koer. 6 Eestis sündinud aretusemasele on aretusisaseks Eestis sündinud koer.

Allolevast tabelist saab aimu, et liiniaretust tagasi neile importemastele on kasutatud kolmel korral ja kõikide puhul liiniaretatakse tagasi Cattlefarm's Red Ragazzi'le. Scanbull I pesa koondab endas koeri Inglisilma I pesakonnast ning koeri Inglisilma II pesakonnast. Ka 2011 aasta kennelnimeta sündinud pesa liiniaretatakse tagasi Inglisilma I pesa ja III pesa järglaste kaudu Cattlefarm's Red Ragazzile. Ning 2012 aastal sündinud Karjapeni J pesakond on liiniaretatud Cattlefarm's Red Ragazzile I pesakonnast pärit järglasele Inglisilm Ballet Dancer'ile Karjapeni A ja B järglaste kaudu ning lisaks liiniaretatud tagasi Cattlefarm's Red Ragazzile tema I ja III pesakonnast pärit järglaste kaudu.

Suguluspaaritust on kasutatud kahel korral. Ribessita kennelis paaritati poolvenda ja poolõde tagasi nende isale Reddenblu's Gunpowderile ning nende ema poolsetele vanavanematele Kurpas Jump Back Jack'ile ja Adavale Stylish Lass'ile. Teravsilma III pesakonnas aretati tagasi Cattlefarm's Red Ragazzi'le ja Reddenblu's Gunpowder'ile suguluspaaritusindeksiga 12,5% (tädi-tädipoeg).

Tabel 4. Aretuses kasutatud emased koerad ja nende liinid (2000-2018)

IMPORT- VÕI RENDIKOERAD	I PÕLV	II I PÕLV	III PÕLV	IV PÕLV	V PÕLV	VI PÕLV	VII PÕLV
Cattlefarm's Red Ragazzi IMPORT SOOMEST	Inglisilm I pesa Inglisilm Ballet Dancer	Karjapeni A pesa Karjapeni Agnes	Scanbull I Pesa Scanbull Rebeca	Inglisilm V pesa			
			Scanbull Ronmuuki	Karjapeni J pesa Karjapeni Juuli	Karjapeni N pesa		
			Scanbull II pesa				
		Karjapeni Aussie	2004 pesa				
		Karjapeni B pesa Karjapeni Belladonna	Karjapeni D pesa Karjapeni Donna	Karjapeni E pesa Karjapeni Eksravert	2011 pesa Pauliine	La Luna Polaris A pesa	
						La Luna Polaris B-pesa	
						La Luna Polaris C pesa	La Luna Polaris I-pesa

						La Luna Polaris Calling Blue	La Luna Polaris L-pesa
						La Luna Polaris F-pesa	
						La Luna Polaris J-pesa	
				Karjapeni Emmeliine	Karjapeni J pesa Karjapeni Juuli	Karjapeni N-pesa	
		Karjapeni Bond	Teravsilm III pesa Teravsilm Mirellalilli	Teravsilm IV pesa			
		Karjapeni C pesa Kutsikad Soomes	Cossak's Zelda Power				
			Cossak's Down At Heel DOlan	Karjapeni N pesa			
	Inglisilm Mirabella Blue	Teravsilm I Pesa Teravsilm Doora Red	Teravsilm II Pesa				
		Teravsilm III Pesa Teravsilm Mirellalilli	Teravsilm IV pesa				
	Inglisilm Devil Red	Ribessita I pesa Ribessita The Story of Maggie May	Ribessita II pesa				
			Chahama I pesa Chahama Blue Moonee	Chahama II pesa 5			
	Inglisilm II pesa Inglisilm Red Hawk	Scanbull I Pesa Scanbull Rebeca	Inglisilm V pesa				
		Scanbull Ronmuuki	Karjapeni Jpesa Karjapeni Juuli	Karjapeni N-pesa 4			
	Inglisilm III pesa Inglisilm Heaven's Romance	Koerustükk I pesa					
		Koerustükk II ja III pesa Koerustükk Red Pepe	2011 pesa Pauliine	La Luna Polaris A pesa 8			
				La Luna Polaris B-pesa 2			
				La Luna Polaris C pesa La Luna Polaris Calling Blue 5	La Luna Polaris I-pesa 7		
					La Luna Polaris L-pesa 4		
				La Luna Polaris F-pesa 3			
				La Luna Polaris J-pesa 3			
		Koerustükk Red Dingo Cowboy	2016 pesa 2018 pesa				
Worrigal Twist'n Sout IMPORT SOOMEST	Inglisilm IV pesa ja VI pesa						
Bareen Finntrix Erica RENDITUD SOOMEST	Karjapeni F pesa						
Cruela Kazari Toyo-Ken IMPORT TŠEHHI	No Dramas W pesa No Dramas Win Win	2016 pesa					
		2018 pesa					
Wallaroo Riptide IMPORT SAKSAMAA	Karjapeni L-pesa						
	Karjapeni P-pesa						
Rina Simpatija IMPORT LEEDU	Goober A-pesa						
	Goober B-pesa						

Tabel 5. Aretusemaste järglased ja nende pesakonnad põlvede kaupa (2000-2018)

0 PÕLV	I PÕLV	II PÕLV	III PÕLV	IV PÕLV	V PÕLV	VI PÕLV	VII PÕLV
Cattlefarm's Red Ragazzi IMPORT SOOMEST	3 pesa	8 pesa	10 pesa	4 pesa	2 pesa	6 pesa	2 pesa

Worrigal Twist'n Sout IMPORT SOOMEST	2 pesa						
Cruela Kazari Toyo-Ken IMPORT TŠEHHIST	1 pesa	2 pesa					
Bareen Finntrix Erica REDNDITUD SOOMEST	1 pesa						
Wallaroo Riptide IMPORT SAKSAMAA	2 pesa						
Rina Simpatija IMPORT LEEDU	2 pesa						

Kõige rohkem järglasi on importemasel Cattlefarm's Red Ragazzi'l. Tema esimesest pesakonnast, mis oli ühtlasi ka Eesti esimene austraalia karjakoerte pesakond, said kutsikad kennelisse Ribessita ja kahe uue austraalia karjakoerte kenneli Karjapeni ja Teravsilm esimesteks aretusemasteks. Ka Cattlefarm's Red Ragazzi kolmandast pesakonnast sai ühest kutsikast kenneli Koerustükk aretusemane. Kennelid Chahama ja La Luna Polaris on aretuses kasutanud Cattlefarm's Red Ragazzi järglasi ning praegu ulatuvad selle koera järglased juba seitsmendasse põlve.

Kennel Inglisilma liin Worrigal Twist'n Shout x Diesel Diamantina jäänud aretusest välja, mille põhjus võib olla kennelite Koerustükk ja Inglisilm tegevuse peatumises. Samuti ei ole aretusse läinud Bareen Finntrix Erica järglased.
Nooremate sisse toodud koerte Wallaroo Riptide ja Rina Simpatija liinid võivad tulevikus veel jätkuda.

Tabel 6. Aretuses kasutatud isased koerad ja nende liinid (2000-2018)

IMPORT VÕI VÄLISAMAA KOERAD	I PÕLV	II PÕLV	III PÕLV	IV PÕLV	V PÕLV	VI PÕLV	VII PÕLV	VIII PÕLV
Reddenblu's Gunpowder (Soomes elanud Kanada eksport)	Inglisilm I pesa Inglisilm Ballet Dancer	Karjapeni A pesa Karjapeni Agnes	Scanbull I Pesa Scanbull Rebeca	Inglisilm V pesa				
			Scanbull Ronmuuki	Karjapeni J pesa Karjapeni Juuli	Karjapeni N pesa			
			Scanbull II pesa					
		Karjapeni Aussie	2004 pesa					
		Karjapeni B pesa Karjapeni Belladonna	Karjapeni D pesa Karjapeni Donna	Karjapeni E pesa Karjapeni Eksravert	2011 pesa Pauliine	La Luna Polaris A pesa		
						La Luna Polaris B-pesa		
						La Luna Polaris C pesa La Luna Polaris Calling Blue	La Luna Polaris I-pesa	
							La Luna Polaris L-pesa	
						La Luna Polaris F-pesa		
						La Luna Polaris J-pesa		
		Karjapeni Bond	Teravsilm III pesa Teravsilm Mirellalilli	Teravsilm IV pesa				
		Karjapeni C pesa Kutsikad Soomes	Cossak's Zelda Power					
			Cossak's Down At Heel Dolan	Karjapeni N pesa				
	Inglisilm Mirabella Blue	Teravsilm I Pesa Teravsilm Doora Red	Teravsilm II Pesa					
		Teravsilm III Pesa Teravsilm Mirellalilli	Teravsilm IV pesa					

	Inglisilm Devil Red	Ribessita I pesa Ribessita The Story of Maggie May	Ribessita II pesa					
			Chahama I pesa Chahama Blue Moonee	Chahama II pesa				
Valkovahdin Atreus IMPORT SOOMEST	Karjapeni A pesa Karjapeni Agnes	Scanbull I pesa Scanbull Rebeca	Inglisilm V pesa					
		Scanbull Ronmuuki	Karjapeni J pesa Karjapeni Juuli	Karjapeni N pesa				
		Scanbull II pesa						
	Karjapeni Aussie	2004 pesa						
Cattlefarm's Sir Frisbee IMPORT SOOMEST	2004 pesa							
	Ribessita I pesa Ribessita The Story of Maggie May	Ribessita II pesa						
		Chahama I pesa Chahama Blue Moonee	Chahama II pesa					
	Teravsilm II pesa							
Cattlefarm's Comanche IMPORT SOOMEST	Teravsilm I pesa Teravsilm Doora Red	Teravsilm II pesa						
	Karjapeni B pesa Karjapeni Belladonna	Karjapeni D pesa Karjapeni Donna	Karjapeni E pesa Karjapeni Ekstravert	2011 pesa Pauliine	La Luna Polaris A pesa			
					La Luna Polaris B-pesa			
					La Luna Polaris C pesa	La Luna Polaris I-pesa		
					La Luna Polaris Calling Blue	La Luna Polaris L-pesa		
					La Luna Polaris F-pesa			
					La Luna Polaris J-pesa			
			Karjapeni Emmeliine	Karjapeni J pesa Karjpeni Juuli	Karjapeni N pesa			
	Karjapeni Bond	Teravsilm III pesa Teravsilm Mirellalilli	Teravsilm IV Pesa					
Cattlefarm's Blue Hattah (Soome)	Inglisilm II pesa Inglisilm Red Hawk	Scanbull I pesa Scanbull Rebeca	Inglisilm V pesa					
		Scanbull Ronmuuki	Karjapeni J pesa Karjapeni Juuli	Karjapeni N pesa				
	Koerustükk I pesa							
Blucalypt Murphey (Saksamaal elanud Austraalia eksport)	Inglisilm III pesa Inglisilm Heaven's Romance	Koerustükk I pesa						
		Koerustükk II ja III pesa Samad vanemad Koerustükk Red Pepe	2011 pesa Pauliine	La Luna Polaris A pesa				
				La Luna Polaris B-pesa				
				La Luna Polaris C pesa La Luna Polaris Calling Blue	La Luna Polaris I-pesa			
					La Luna Polaris L-pesa			
				La Luna Polaris F-pesa				
				La Luna Polaris J-pesa				

		Koerustükk Red Dingo Cowboy	2016 pesa 2018 pesa					
Worrigal kopperkununurra IMPORT SOOMEST	Koerustükk II ja III pesa Samad vanemad Koerustükk Red Pepe	2011 pesa Pauliine	La Luna Polaris A pesa					
			La Luna Polaris B-pesa					
			La Luna Polaris C pesa	La Luna Polaris I-pesa				
			La Luna Polaris Calling Blue	La Luna Polaris L-pesa				
			La Luna Polaris F-pesa					
			La Luna Polaris J-pesa					
	Koerustükk Red Dingo Cowboy	2016 pesa 2018 pesa						
Diesel Diamantina IMPORT POOLAST	Inglisilm IV ja VI pesa Samad vanemad							
	Scanbull II pesa							
Arttulan Alkuvoima (Soome)	Karjapeni D pesa Karjapeni Donna	Karjapeni E pesa Karjapeni Ekstravert	2011 pesa Pauliine	La Luna Polaris A pesa				
				La Luna Polaris B-pesa				
				La Luna Polaris C pesa La Luna Polaris Calling Blue	La Luna Polaris I-pesa			
					La Luna Polaris L-pesa			
				La Luna Polaris F-pesa 3				
				La Luna Polaris J-pesa				
		Karjapeni Emmeliine	Karjapeni J pesa Karjapeni Juuli	Karjapeni N pesa				
Wallaroo Elvish Scout (Soomes elav Saksamaa eksport)	Karjapeni C pesa Kutsikad Soomes	Cossak's Zelda Power						
		Cossak's Down At Heel Dolan	Karjapeni N pesa					
Dalaussie's Snowman (Soomes elav Kanada eksport)	Inglisilm V pesa							
Mystar Special Edition IMPORT AUSTRAALIAST	Karjapeni E pesa Karjapeneni Ekstravert	2011 pesa Pauliine	La Luna Polaris A pesa					
			La Luna Polaris B-pesa					
			La Luna Polaris C pesa	La Luna Polaris I-pesa				
			La Luna Polaris Calling Blue	La Luna Polaris L-pesa				
			La Luna Polaris F-pesa					
			La Luna Polaris J-pesa					
	Karjapeni Emmeliine	Karjapeni J pesa Karjapeni Juuli	Karjapeni N pesa					
	Karjapeni P pesa							
	Karjapeni F pesa							
	Ribessita II pesa							
	Chahama I pesa Chahama Blue Moone	Chahama II pesa						
	No Dramas W pesa No Dramas Win Win	Pesa 2016 Pesa 2018						
Wallaroo Jin Qui Gong	Teravsilm IV pesa							

IMPORT SAKSAMAA								
Omeo Cinderella's Ranch IMPORT TŠEHHIST	La Luna Polaris A pesa							
	La Luna Polaris B-pesa	La Luna Polaris I-pesa						
	La Luna Polaris C pesa La Luna Polaris Calling Blue	La Luna Polaris L-pesa						
	Chahama II pesa							
Rembo Simpatija IMPORT LEEDUST	La Luna Polaris F-pesa							
	La Luna Polaris J-pesa							
Cossak's Down At Heel Dolan (SOOME)	Karjapeni N pesa							
Edmondo Cuore Di Leone (IMPORTKOER VENEMAALT)	Goober A pesa							
	Goober B pesa							
Duke Dry Landketty Hanny (Poolas elav Tšehhi eksport)	La Luna Polaris I pesa							
Uncle Blue Sigord Cidabro (Tšehhiis elav koer)	La Luna Polaris L pesa							

Eestis on kasutatud 10 import aretusisast, kellel on olnud 43 Eestis sündinud pesakonnast kokku 27 pesakonda. Mystar Special Edition'il on 6 pesakonnast kokku 28 kutsikat, Omeo Cinderella's Ranch'il 4 pesakonnast 20 kutsikat, Cattlefarm's Sir Frisbee'l 3 pesakonnast 16 kutsikat, Worrigal Copperkununurra'l 2 pesakonnas 15 kutsikat, Diesel Diamantina'l 3 pesakonnast 11 kutsikat, Edmondo Cuore Di Leonel 2 pesakonnast 10 kutsikat, Cattlefarm's Comanche'l 2 pesakonnast 9 kutsikat, Rembo Simpatijal 2 pesakonnast 6 kutsikat, Valkovahdin Atreusel 1 pesakonnast 6 kutsikat, Wallaroo Jin Qui-Gong'il 1 pesakonnast 6 kutsikat. Neist pesakondadest 7 on olnud import- või rendiemasega ja 20 pesakonda Eestis sündinud emase koeraga.

Ülejäänud 16 Eestis sündinud pesakonnast on 10 pesakonnas olnud aretusisaseks välismaal elav koer, kes ei ole Eesti aretusest ja 6 pesakonnas on aretusisaseks olnud Eestis sündinud koer. Neist 10 pesakonnast 9 on olnud aretusisased, kel on olnud ainult üks pesakond Eestis ning ühel välismaal elaval aretusisasel on olnud 2 pesakonda erineva emasega.

Aretuses on kasutatud kolmandikku sissetoodud isastest ning neil on keskmiselt olnud 2,6 pesakonda. Eestisse on toodud 31 isast, kelledest 1 on surnud kutsikaeas, 1 on saanud pesakonna Soomes ning 19 isast pole kasutatud. Üle poolte sisse toodud isastest on imporditud viimase 5 aasta jooksul, neist aretuses on kasutatud 2 koera. Aretuses on sisse toodud emaseid kasutatud vähe. Emaseid on toodud 27, kelledest ainult 5 on saanud pesakonnad. Ülejäänutest 1 koer on surnud kutsikaeas, 1 koer on saanud kutsikad Soomes ja 20 koera pole kasutatud.

Korduspaaritusi on olnud 29 pesakonnast 6 pesakonda. Koerustüki II ja III pesakond (Inglisilm Heaven's Romance x Worrigal Copperkununurra) ning nendes 2 pesakonnas sündis kokku 15 kutsikat. Inglisilma IV ja VI pesakond (Worrigal Twist'n Shout x Diesel Diamantina), kus nendes 2 pesakonnas sündis 9 kutsikat; Ribessita II pesakond ja Chahama I pesakond (Ribessita The Story of Maggie May x Mystar Special Edition), nendes 2 pesakonnas sündis 8 kutsikat; La Luna Polaris B ja C pesakond ja 2013 kennelnimeta pesakond (Pauliine x Omeo Cinderella's Ranch) ja nende 3 pesakonna peale sündis 15 kutsikat; 2016 ja 2018 kennelnimeta pesakonnas (No Dramas Win Win x Koerustükk Red

Dingo Cowboy), kus 2 pesakonna peale sündis 13 kutsikat; Gooberi A ja B pesakonnas (Rina Simpatija X Edmondo Cuore Di Leone), kus kahe pesakonna peale sündis 10 kutsikat. Kuna Eestis sünnib üsna vähe kutsikaid aastas (keskmiselt 11,6 kutsikat aastas), siis kasutatud isastele sündinud kutsikate arv on protsentuaalselt populatsiooni arvu arvestades suur.

Tabel 7. Aretusisaste järglaste osakaal populatsioonist

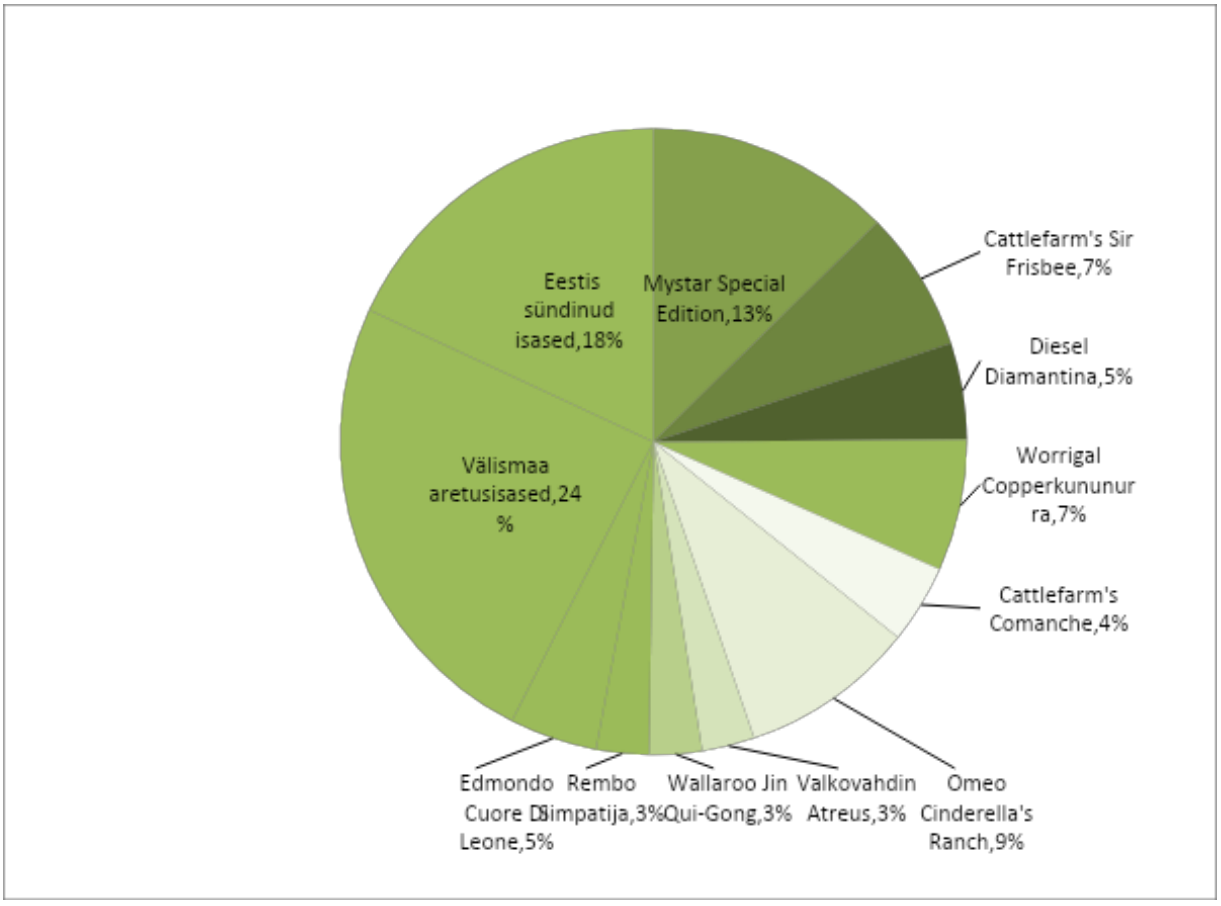

Kasutatud importaretusisastest ja välismaal elavatest aretusisastest on tagasi liiniaretatud vaid Reddenblu's Gunpowder'ile (Ribessita I pesakond). Samas on kasutatud importkoerad Soomest ja Soomes elavad ning meil kasutatud aretusisased olnud omavahel suguluses ning liiniaretust on tagasi tehtud nende ühistele vanematele.

Tabel 8. Aasta keskmine suguluspaarituse indeks (2000-2018)

Pesakond	Aasta	Sugulus-paarituse %	Keskmine sugulus-paarituse % aastas	Koera, keda liiniaretatakse
Inglsilm I pesa	2000	0%	0%	-
Inglsilm II pesa	2001	3,125%	3,125%	Duroon Red Deke, Adavale Red Princess
Inglsilm III pesa	2002	0%	3,125%	-
Karjapeni A pesa		0%		-
Teravsilm I pesa		9,375%		Kurpas Jump Back Jack, Adavale Stylish Lass, Reddenblu's The Proclaimer
Karjapeni B pesa	2003	9,375%	14,0625%	Kurpas Jump Back Jack, Adavale Stylish Lass, Reddenblu's The Proclaimer
Ribessita I pesa		18,75%		Reddenblu's Gunpowder, Kurpas Jump Back Jack, Adavale Stylish Lass
Koerustükk I pesa	2004	0%	7,03125%	-

Teravsilm II pesa		12,5%		Reddenblu's Gunpowder, Kurpas Jump Back Jack, Adavale Stylish Lass
Scanbull I pesa		6,25%		Cattlefarm's Red Ragazzi
2004 pesa		9,375%		Reddenblu's Gunpowder, Kurpas Jump Back Jack, Adavale Stylish Lass
Karjapeni C pesa	2005	3,125%	3,125%	Kurpas Jump Back Jack
Karjapeni D pesa		3,125%		Cattlefarm's Blue Rock Boots
Scanbull II pesa	2006	1,5625%	2,6042%	Reddenblu's Gunpowder
Inglisilm IV pesa		0%		-
Koerustükk II pesa		6,25%		Kurpas Jump Back Jack, Adavale Stylish Lass
Karjapeni E pesa	2007	0%	0%	-
Inglisilm V pesa		0%		-
Inglisilm VI pesa		0%		-
Koerustükk III pesa	2008	6,25%	3,125%	Kurpas Jump Back Jack, Adavale Stylish Lass
Ribessita II pesa		0%		-
Teravsilm III pesa	2009	12,5%	12,5%	Reddenblu's Gunpowder, Cattlefarm's Red Ragazzi, Kurpas Jump Back Jack
Chahama I pesa	2010	0%	0%	-
Karjapeni F pesa		0%		-
2011 pesa	2011	0%	0%	-
Teravsilmm IV pesa	2012	0%	3.3203%	-
No Dramas W pesa	2012	0%		-
Karjapeni J pesa	2012	3.3203%		Inglisilm Ballet Dancer, Cattlefarm's Red Ragazzi, Reddenblu's Gunpowder, Kurpas Jump Back Jack, Adavale Stylish Lass, Cattlefarm's Blue Rock Boots
La Luna Polaris A pesa	2013	0,78%	0.78%	Blucalypt Murphey
Karjapeni L pesa	2014	0%	0,195%	-
La Luna Polaris B pesa	2014	0,78%		Blucalypt Murphey
Chahama II pesa	2014	0%		
La Luna Polaris C pesa	2015	0,78%	1,95%	Blucalypt Murphey
Karjapeni N pesa	2015	2,34%		Inglisim Ballet Dancer, Cattlefarm's Red Ragazzi
Karjapeni P pesa	2016	0%	0%	-
La Luna Polaris F pesa	2016	0%		-
2016 pesa	2016	0%		-
Goober A pesa	2017	1,5625%	0,78125%	Heelersridge Emublu King, Cara Mia Kazari Toyo-Ken
La Luna Polaris I pesa	2017	0%		-
La Luna Polaris J pesa	2018	0%	0,3906%	-
2018 pesa	2018	0%		-
La Luna Polaris L pesa	2018	0%		-
Goober B pesa	2018	1,5625%		Heelersridge Emublu King, Cara Mia Kazari Toyo-Ken

Lisaks Soome aretusest pärit koertele on Eestis kasutatud ka 2 Austraaliast toodud aretusisast ning 2 Kanadast toodud aretusisast, 3 Tšehhi aretusest isast, 1 Saksamaalt, 1 Venemaalt ning 1 Leedust toodud aretusisast. Samuti on viimasel viiel aastal kasutatud 2 Eesti aretusest pärit isast koera.

Outcross paaritused on olnud järgmiste aretusisastega:

- Austraaliast toodud Eestisse Mystar Special Edition (6,25% suguluspaarituse indeks)
- Saksamaalt toodud Eestisse Wallaroo Jinn Qui-Gong (0% suguluspaarituse indeks)
- Tšehhist toodud Eestisse Omeo Cinderella's Ranch (0% suguluspaarituse indeks)
- Leedust toodud Eestisse Rembo Simpatija (0% suguluspaarituse indeks)
- Venemaalt toodud Eestisse Edmondo Cuore Di Leone (0% suguluspaarituse indeks)
- Saksamaal elanud Austraaliast toodud Blucalypt Murphey (0% suguluspaarituse indeks)
- Soomes elanud Kanadast toodud Reddenblu's Gunpowder (3,125% suguluspaarituse indeks)
- Soomes elanud Kanadast toodud Dalaussie's Snowman (0% suguluspaarituse indeks)
- Poolas elav Tšehhist toodud Duke Dry Land Ketty Hanny (0% suguluspaarituse indeks)

- Tšehhis elav Uncle Blue Sigord Cidabro (0% suguluspaarituse indeks)
- Eesti aretusest Scanbull Ronmuuki (6,25% suguluspaarituse indeks)
- Eesti aretusest Koerustükk Red Dingo Cowboy (6,25% suguluspaarituse indeks)

Eestis sündinud pesakondadel on suguluspaartuse indeks üsna kõrge olnud. 6 pesakonnal on see olnud üle 6,25% (Soome austraalia karjakoerte tõuühing SAKKRY peab seda ülempiiriks). Siiski on üle poolte pesakondadel (23) olnud indeks 0%. Tulevikus on soovitav jälgida, et suguluspaarituse indeks muutuks aina väiksemaks. Soovitav on teha ühele isasele kuni 3 pesakonda ning emasele kuni 2 pesakonda eluea jooksul.

Tabel 9. Eesti austraalia karjakoerte suguluspaarituse indeks.

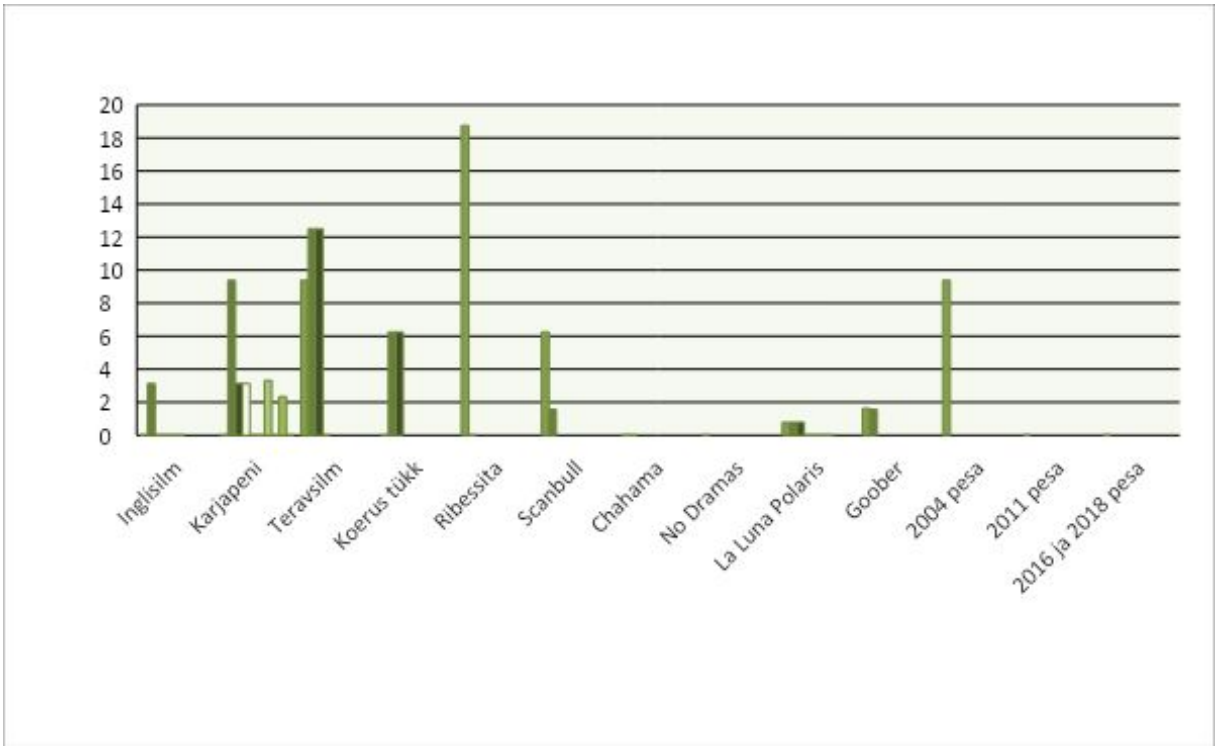

Tabel 10. Keskmine kutsikate arv kennelites

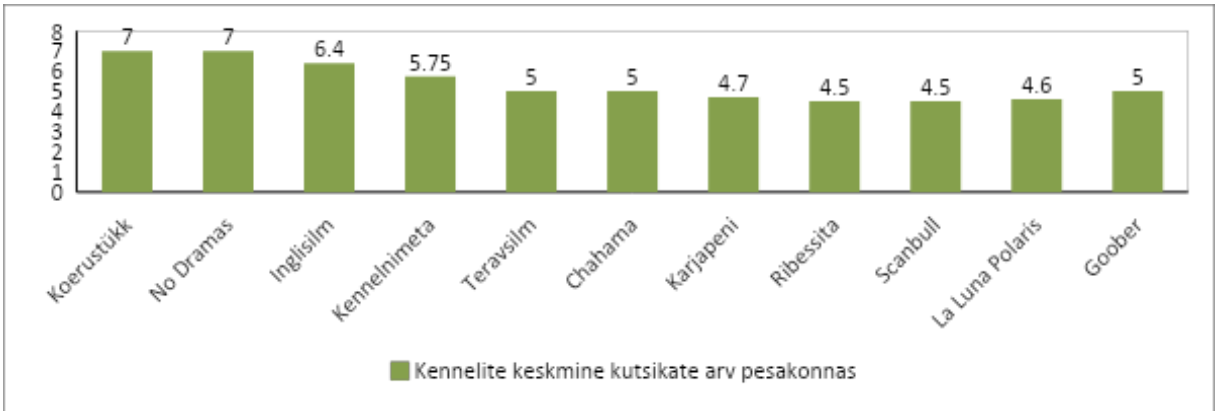

Tabel 11. Keskmine kutsikate arv pesakonnas aastate lõikes

Pesakond	Aasta	Aasta keskmine	Kutsikate arv pesas
Inglsilm I pesa	2000	7	7
Inglsilm II pesa	2001	5	5
Inglsilm III pesa	2002	6	7
Karjapeni A pesa			6
Teravsilm I pesa			5
Karjapeni B pesa	2003	5	4
Ribessita I pesa			6
Koerustükk I pesa	2004	5,75	6
Teravsilm II pesa			6
Scanbull I pesa			7
2004 pesa			4
Karjapeni C pesa	2005	4,5	2
Karjapeni D pesa			7
Scanbull II pesa	2006	4,7	2
Inglisilm IV pesa			4
Koerustükk II pesa			8
Karjapeni E pesa	2007	4,7	4
Inglisilm V pesa			5
Inglisilm VI pesa			5
Koerustükk III pesa	2008	5	7
Ribessita II pesa			3
Teravsilm III pesa	2009	4	4
Chahama I pesa	2010	5	5
Karjapeni F pesa			5
2011 pesa	2011	6	6
Teravsilm IV pesa	2012	6	6
No Dramas W pesa			7
Karjapeni J pesa			5
La Luna Polaris A pesa	2013	8	8
Karjapeni L pesa	2014	4	5
La Luna Polaris B pesa	2014		2
Chahama II pesa	2014		5
La Luna Polaris C pesa	2015	4,5	5
Karjapeni N pesa	2015		4
Karjapeni P pesa	2016	4,33	4
La Luna Polaris F pesa	2016		3
2016 pesa	2016		6
Goober A pesa	2017	4	4
La Luna Polaris I pesa	2017		4
La Luna Polaris J pesa	2018	5,75	3
2018 pesa	2018		7
La Luna Polaris L pesa	2018		7
Goober B pesa	2018		6

2000-2013 on keskmine kutsikate arv pesas olnud 5,4 ja 2014-2019 on keskmine kutsikate arv pesakonnas olnud 4,866.

Kutsikate arv pesas on 2005, 2006, 2009, 2014, 2016 ning 2018 olnud väiksem, kuid see võib olla eelkõige seotud vanade emastega. (2005 karjapeni C pesa 2 kutsikaga oli Inglisilm Ballet Dancer'i kolmas pesakond 5-aastaselt, 2006 aastal oli Scanbull II pesakond 2 kutsikaga Karjapeni Agnese teine pesakond 4 - aastaselt, 2009 aasta Teravsilma III pesakond 4 kutsikaga oli Inglisilm Mirabella Blue teine pesakond 9 – aastaselt ning kenneli La Luna Polaris pesakonnad: 2014 Pauliine teine 2 kutsikaga pesakond 3- aastaselt, 2016 Pauliine neljas 3 kutsikaga pesakond 5-aastaselt ja 2018 Pauliine viies 3 kutsikaga pesakond 7-aastaselt). Samuti võib mängida rolli paaritushetk või kui kutsikad on surnud

poegimisel või pärast poegimist. Nende üle on raske arvet pidada, sest registrisse neid kutsikaid ei kanta.

Tabel 12. Keskmine kutsikate arv pesakonnas aastate lõikes

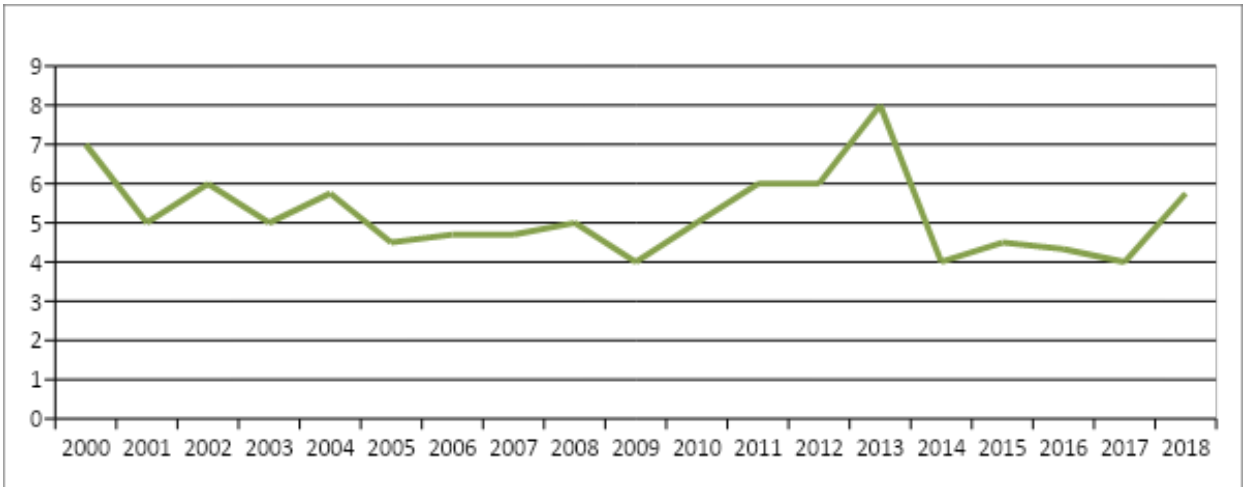

Kõige rohkem pesakondi (4 pesakonda) sündis 2004 ja 2018 aastatel. Aastatel 2002, 2006, 2007, 2012, 2014 ja 2016 sündis 3 pesakonda. 2003, 2005, 2008, 2010, 2015 ja 2017 sündis 2 pesakonda aastas ning ülejäänud aastatel 1 pesakond. Viimase viie aasta jooksul pole pesakondade arv aastas alla 2 langenud. Viimastel aastatel on aretus veidi hoogustunud uuete kennelite Chahama, La Luna Polaris ja Goober näol.

4.2 Iseloom ja tööomadused

Austraalia karjakoer ei ole väga sotsiaalne tõug, nad on võõrastega reserveeritud ja täiskasvanud koerad ei saa võõraste samasooliste koertega reeglina läbi. Austraalia karjakoeral on hea kaitseinstinkt ja ta suhtub umbusu ja reserveeritusega võõrastesse. Enesekindel karjakoer ei näita võõraste suhtes välja ei hirmu ega agressiooni, vaid ta ignoreerib võõraid. Tähele tuleb panna, et reserveeritud koera ja kartliku koera vahel on tunnetuslik piir. Arvesse tuleb võtta koera käitumist igapäevaelus ning tähele panna keskkonnast ja õpitud tingitud käitumise liialdusi.

Austraalia karjakoer on temperamente koer, kes kaldub antisotsiaalsusele. Seepärast tuleb kutsikate puhul tähelepanu pöörata sotsialiseerimisele. Soovitav on koera koolitada (kutsikakool, edasijõudnute kuulekus, sõnakuulelikkus, rallikuulekus). Austraalia karjakoer on aktiivne tõug, kes vajab tööd, ülesandeid ja treenimist. Frustreerunud karjakoeral võivad käitumishäired välja kujuneda. Koolitatud austraalia karjakoer on hea mitmekülgne töö- ja harrastuskoer. Üldiselt on austraalia karjakoer hea temperamendiga koer.

Kuigi üle maailma kasutatakse austraalia karjakoera ka tänapäeval karjatamiseks, ei võta austraalia karjakoerad karjatamisvõistlustest tihti osa ning vähesed osalevad ka karjatamisinstinkti testil. Ameerikas on karjatamisvõistlused ja karjatamisinstinkti test austraalia karjakoertele üsna levinud, kuid Euroopas ja Austraalias mitte nii väga. Austraalia karjakoertega harrastatakse Euroopas koerasporti ning pööratakse tähelepanu iseloomu testimisele, peamiselt Soomes, Rootsis ja Saksamaal. Levinumad koeraspordi alad, millest austraalia karjakoeraga osa võetakse ülemaailma on sõnakuulelikkus (SK) ja agility (AG). Lisaks neile on Soomes levinud ka erinevad pääste- ja

otsinguspordialade harrastamine, Saksamaal ja Prantsusmaal ja Tšehhis IPO ja kaitsealad, Saksamaal ja Ameerikas flyball ja frisbee, Ameerikas on levinud ka rallikuulekus.

Eestis harrastatakse austraalia karjakoeraga koerasporti suhteliselt vähe, levinumad spordialad austraalia karjakoeraga harrastamiseks on SK (13 koera on osalenud võistlustel) ja AG (10 koera on osalenud võistlustel). SK puhul on see 6,5% ja AG puhul 5% Eestis austraalia karjakoerte populatisoonist. Eestis on austraalia karjakoerad osalenud veel KK võistlustel ja pääste katsetel ning 6,5% koertest on käinud iseloomutestil (LT, MH). Eestis austraalia karjakoertega IPOt harrastatud ei ole. Samuti ei ole võisteldud Eestis frisbee's, flyball'is ja koeratantsus, peamiselt nende alada vähese leviku tõttu. Enamasti piirduvad austraalia karjakoera omanikud koos koeraga koertekoolis käimisega ning algtasemel sõnakuulelikkuse ja agility harrastamisega, kas ainult trennides või siis mitteametlikes klassides ja võistlustel. Küsitluse andmetel on koertekoolis käinud umbkaudu veerand Eesti austraalia karjakoerte populatsioonist.

Aretuses on kasutatud enamasti koolitustulemuseta koeri. 43 Eestis sündinud pesakonnast on vaid 6 pesakonna ühel vanemal koolitustulemus ning lisaks 4 pesakonnal ühel vanemal iseloomutest Soomes läbitud. Vaid ühe pesakonna mõlemil vanemal on koolitustulemus. 32 pesakonna mõlemil vanemal puudub ametlik koolitustulemus.

Tänapäeval tehakse austraalia karjakoera iseloomu puhul aretusvalikuid siiski ennekõike koolitustulemusi ja iseloomuteste silmas pidades, vaid vähestel juhtudel on kriteeriumiks karjatamisomadused. Põhjuseks kasvatajate ja koeraomanike väike võimalus osaleda karjatamises - isikliku karja puudumine, karjatamiskoolitusi pakkuvate farmide/talude puudumine lähinaabruses. Vähesed kasvatajad omavad oma karja ning kasvatavad koeri endale karjatööks (USAs Kuawarri, Buzzards, Spader, Lassic, Trail's End; Rootsis Whoelses; Soomes Kohon). Muud koeraspordi harrastused ei ava aga piisavalt austraalia karjakoera karjatamisomadusi, kuigi nende järgi on võimalik hinnata töökoera kvaliteeti nagu närvikava, tegutsemisvõime-võitlustahe, reaktsioonikiirus jne. Parema pildi koera iseloomust annavad spetsiaalselt selleks otstarbeks välja töötatud iseloomutestid, mis on näiteks Rootsis austraalia karjakoerte puhul kohustuslik enne aretusse pääsemist. Ka Soome austraalia karjakoerte tõuühing soovitab enne aretusse minemist koeri iseloomutestiga testida ning Saksamaa austraalia karjakoerte tõuühing on koostanud tõuühingu tarbeks oma iseloomutesti.

4.2.1. Karjatamine

Austraalia karjakoer on hea karjatamisinstinktiga karjakoer ja paljudes riikides tunnustatud kui kõige parem karjakoer veiste karjatamiseks. Karjakoeral on säilinud ka instinkt kaitsta oma peremeest/karjast veiste ründe puhul. Karjakoer ajab karja tagant ja liigub vajadusel külgedele, et hoida karja koos ja siis jälle karja taha tagasi. Austraalia karjakoer ei kasuta jõudu karja kallal rohkem kui vaja ning töötab vaikselt ja ei haugu. Lubatud on kui koer ajab jõuga haukudes karja liikvele või peatab seda, liigne ja jätkuv haukumine karjatades ei ole soovitav. Austraalia karjakoer, kelle hüüdnimi on „heeler" *(heel on ingl.k kand)*– ajab tõrksa veise liikuma näksates kergelt maadligi madalale kanda ning siis tõmbub kiirelt tagasi, võimaliku sõrahoobi eest end maha lapikuks hoides. Austraalia karjakoer töötab enamasti karjale lähedal või keskmiselt lähedal, vajadusel saab teda õpetada hoidma suuremat distantsi karjaga. Nad kasutavad karjatamisel pigem vähe või keskmiselt silma *(„loose eyed / medium eyed")*. Austraalia karjakoer kasutab ka karja peatamist eespoolt („heading") kui on vaja karja peatada või keerata. Karjast eespool olles võib austraalia karjakoer karja

peatamiseks laskuda maha küüru, et kohe karilooma ninast näksata või vastupidi tõstab pea kõrgele, et otse loomale peale minna.

Eestis on karjatamiskoolitused lammastega toimunud Jaani talus Pärnumaal alates 2007 aastast Soome, Belgia ja Eesti koolitajatega. Nendest on osa võtnud aastate jooksul 39 Eesti austraalia karjakoera. Esimene veistega toimunud karjatamisinfopäev toimus EAKT (Eesti Austraalia Karjakoerte Tõuühing) eestvedamisel 2013 aasta oktoobris. Sellest võttis osa 13 austraalia karjakoera. Hinnanguliselt töötab Eestis karjas 25% austraalia karjakoertest. Karjatamiskoolitustel osalenud austraalia karjakoerad on kõik näidanud kariloomade vastu jätkuvat huvi välja, osad isegi head karjatunnetust. Probleeme on esinenud treenitusega, kus koerad kipuvad karjatamissituatsioonis peremehe käsklusi ignoreerima.

Eestis ei ole veel korraldatud ametlikku karjatamisinstinkti testi ega korraldata ka karjatamisvõistlusi. Eestis on mitteametliku karjatamisinstinkti testi läbinud 1 austraalia karjakoer. Soomes on alates 2018 aastast 4 austraalia karjakoera osalenud ametlikul karjatamisinstinkti testil ja üks koer on osalenud ametlikel karjatamiskatsetel. Rootsis on 5 austraalia karjakoera läbinud ametliku karjatamise katse, esimene 1985 ja viimane 2011 aastal. Üle Euroopa on austraalia karjakoerad osalenud ametlikel karjatamisinstinkti testidel, üksikud on osalenud ka võistlustel.

4.2.2 Kuulekusalad SK ja KK

Sõnakuulelikkuse koolitus (SK)
Sõnakuulelikkus on rahvusvaheline dressuuriala, kus eristatakse nelja raskusastet: alg, SK1, SK2 ja SK3. Sõnakuulelikkuse võistlustel saavad osaleda koerad, kes on vähemalt 10-kuused. SK algklassis peab koer oskama kõrval kõndida, lamada, istuda, seista, juurde tulla, paigal püsida ning ületada madalat barjääri. Kõrgemates klassides lisanduvad eseme toomine, kaugjuhtimine(koerale antakse käsklusi "istu", "lama" distantsi pealt), kolmest esemest käsu peale õige valimine, juurdetulekul seismine või lamamine ning muud raskemad ülesanded.

SK võistlustel on kokku osalenud 13 austraalia karjakoera. Ametliku tulemuse SKs on saanud neist 10 koera ja 3 koera on jäänud ilma tulemuseta. Ametlikest tulemustest on 6 tulemust saadud algklassist, 2 SK 1 või avaklassist ja 2 võitjaklassist.

Kuulekuskoolitus (KK)
Kuulekuskoolitus on Eesti rahvuslik dressuuri ala. Kuulekuskoolituse eksamitest ja võistlustest võivad osa võtta koerad, kes on saanud 10 kuuseks. Raskusastmeid on kuulekuskoolituses kolm: KK1, KK2 ja KK3. Kõige kergem on esimene aste ja kõige raskem kolmas aste. Kuulekuskoolitus hõlmab nii rihmaga kui rihmata kõrvalkäimist, istumist, lamamist, seismist, juurdetulemist, kohale minekut, eseme toomist (ka üle barjääri), kohal lamamist. Koer ei tohi teises ja kolmandas astmes karta ka stardipüstoli pauku.

Tabel 13. SK tulemused **Tabel 14. KK tulemused**

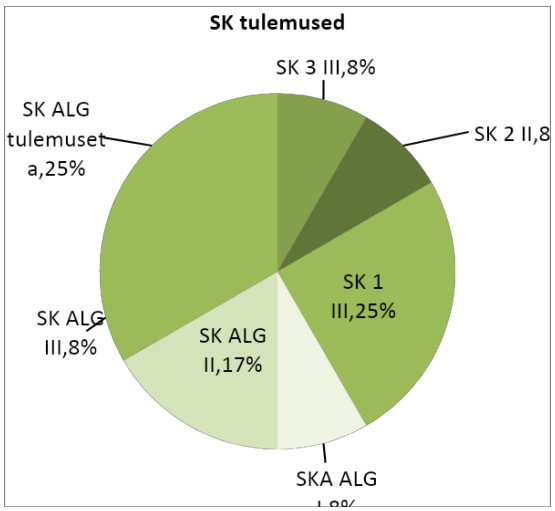

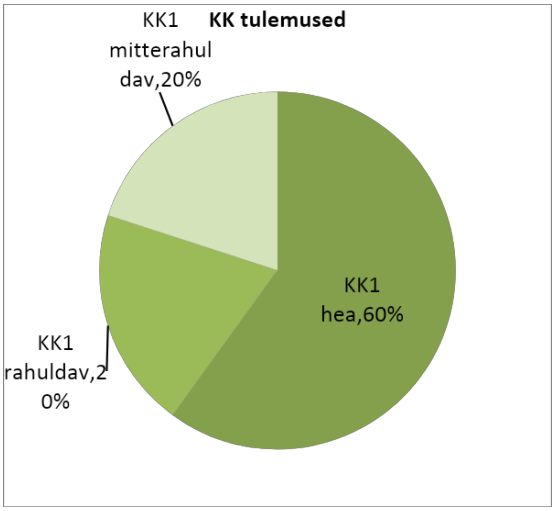

KK võistlustel on kokku osalenud 5 austraalia karjakoera. Ametliku tulemuse KKs on saanud neist 4 koera ja 1 koer on jäänud ilma tulemuseta. Kõik saadud tulemused on KK1 klassist.

Lisaks on austraalia karjakoerad osalenud mitteametlikel võistlustel nii SKs kui KKs.

4.2.3 Agility

See spordiala koosneb hüppetakistustest (müür, aed, rõngas, laud ja pikkushüpe), kontaktesemetest (A-takistus, poom ja kiik), läbitavatest takistustest (tunnel ja kott) ja osavustakistustest (kepid). Võistlusrada on 100-200 m pikk ning sisaldab 12-20 takistust. Takistused tuleb läbida ette antud aja piires ja kindlas järjekorras. Rajal tehtud vigade eest antakse karistuspunkte. Võistlustulemuse hinne saadakse vastavalt vigade arvule. Agility võistlustest võivad osa võtta koerad, kes on vähemalt 18 kuud vanad. Agility´s on kolm võistlusklassi (AG1, AG2, AG3). Võistlusklasside rajad erinevad pikkuse, raskusastme ja raja soorituskiiruse poolest.

AG võistlustel ja eksamitel on kokku osalenud 10 austraalia karjakoera.

Tabel 15. AG tulemused

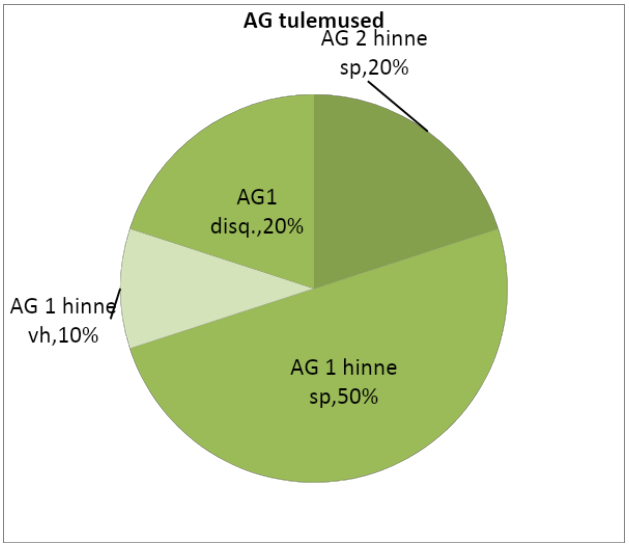

Koer saab kuuluda vaid ühte võistlusrühma, austraalia karjakoerad võistlevad nii midi (1 koer) kui maksi klassis (9 koera). Kõikidest karjakoertest võistlevad 8 koera AG1 ja 2 koera AG2 klassis.

Tulemuse on saanud 7 koera. Lisaks on karjakoerad osalenud mitteametlikel AG0 ja nn tunnelivõistlustel.

4.2.4 Pääste

Üks austraalia karjakoer on sooritanud päästekoerte sobivuseksami RH-E ja päästekoerte maa-alaotsingu eksami RH-FL A ja B.

Päästekoera sobivuseksamil (RH-E *saksa k Rettungshunde-Eignungsprüfung*) osalemiseks peab koer olema vähemalt 14 kuud vana. Eksam koosneb kahest osast, so lõhnatöö valikuliselt üks kolmest variandist (lõhnatöö jäljeotsingu, maa-ala otsingu või varemeteotsingu versioon) ja kuulekus koos osavusega. Päästekoerte maa-alaotsingu eksami A tase (*RH-FL A saksa k Rettungshunde-Flächenprüfung*) koosneb lõhnatööst ja kuulekusest-osavusest.

4.2.5 Jälg

Üks austraalia karjakoer on sooritanud A-1 jäljekatse tulemusega hea.

A-katse ehk teenistuskoerte jäljekatse kolm astet koosnevad vastavalt IPO-1, IPO-2 või IPO-3 astmete jäljeosadest. Eksamil või võistlusel osalemise eeltingimuseks on edukalt sooritatud BH test.

4.2.5 Testid (BH, iseloomutestid)

BH test

Koosneb kolmest osast: A-kuulekusosast, B-linnaosast ja C-teooriaeksam (vabatahtlik). A osa koosneb kõrvalkõnnist nii rihmaga kui ilma rihmata, tuleb läbida inimgrupp, paugukatse, liikumiselt käsklus „istu", lamamine ja juurdetulek. B osa eesmärgiks on selgitada välja koera suhtumine inimestesse ja teistesse loomadesse ning tema kindlus ümbritseva suhtes. Vaadatakse koera suhtumist inimrühma, jalgratturisse, autodesse, jooksjatesse, rulluisutajatesse, teistesse koertesse ja liikluse keskele üksijäetud koera käitumist. Osalevate koerte vanuse alampiiriks on 12 kuud.

Eestis on BH testil osalenud 6 austraalia karjakoera. Neist 5 koera tulemuseks on „sooritatud".

Soome iseloomutest (Luonnetesti)

Iseloomutesti eesmärk on hinnata ja dokumenteerida koera käitumist stressi tekitavas olukorras, kus tema närvisüsteem saab koormatud. Testi tulemust võib kasutada koera iseloomu kindlaks tegemiseks ning koolituseks sobivuse ja aretusväärtuse hindamiseks. Eestis elavatest ja siin sündinud austraalia karjakoertest on Soomes sooritatud iseloomutest 9 koeral.

Tabel 16. Eesti austraalia karjakoerte Soomes toimunud iseloomutestide tulemused osade kaupa

Osad	-3	-2	-1	1	2	3	Kokku
Tegutsemisvõime	0%	0%	44%	**44%**	12%	0%	100 %
Reaktsiooniteravus	0%	11%	0%	**67%**	0%	22%	100 %
Kaitsmissoov	0%	0%	**45%**	22%	0%	33%	100 %
Võitlustahe	0%	0%	22%	0%	**56%**	22%	100 %
Närvikava	0%	0%	11%	**89%**	0%	0%	100 %
Temperament	0%	0%	0%	11%	**56%**	33%	100 %
Iseloomutugevus	0%	0%	0%	**89%**	0%	11%	100 %
Ligipääsetavus	0%	0%	0%	0%	44%	**56%**	100 %
Paugukindlus		kartlik	tundlik	erutuv	kogenematu	kindel	
		22%	0%	0%	33%	**45%**	100 %

Eesti austraalia karjakoera keskmine tulemus Soomes toimunud iseloomutestidel osade kaupa

- Tegutsemisvõime: mõõdukas

- Reaktsiooniteravus: piisav ilma jätkuva ründesoovita
- Kaitsmissoov: puuduv
- Võitlustahe: Mõõdukas
- Närvikava: pisut rahutu
- Temperament: suhteliselt vilgas
- Iseloomutugevus: natuke pehme
- Ligipääsetavus: heatahtlik, ligipääsetav, aval
- Paugukindlus: paugukindel

Soomes läbib austraalia karjakoer iseloomutesti kui testi koondulemuses on punkte kokku vähemalt 75 ja reaktsiooniteravuse, närvikava ja ligipääsetavuses on punktid vähemalt +1 ning paugukarmatuses ei tohi saada tulemust paugukartlik või paugutundlik.

2015 aasta seisuga on Soomes osalenud 310 austraalia karjakoera iseloomutestil, neist 249 on selle läbinud. Paugukartlike koeri oli kokku 26. Testitud koerte osakaal on järjest tõusnud 1996-2006 22,9% ja 2007-2014 48% ja 2015- 60% populatsioonist.

Tabel 17. Soome austraalia karjakoerte iseloomutesti tulemused osade kaupa

Osad	-3	-2	-1	1	2	3	Kokku
Tegutsemisvõime	0 %	3 %	18 %	**53 %**	23 %	2 %	100 %
Reaktsiooniteravus	1 %	1 %	0 %	**64 %**	6 %	29 %	100 %
Kaitsmissoov	0 %	1 %	15 %	31 %	12 %	**41 %**	100 %
Võitlustahe	1 %	2 %	18 %	6 %	**48 %**	25 %	100 %
Närvikava	0 %	0 %	7 %	**78 %**	14 %	0 %	100 %
Temperament	0 %	1 %	3 %	13 %	40 %	**44 %**	100 %
Iseloomutugevus	1 %	11 %	0 %	**53 %**	1 %	34 %	100 %
Ligipääsetavus	0 %	0 %	2%	3 %	33 %	**62 %**	100 %
Paugukindlus		kartlik	tundlik	erutuv	kogenematu	kindel	
		9 %	1 %	20 %	20 %	**51** %	100 %

Austraalia karjakoera keskmine tulemus iseloomutestil Soomes osade kaupa

- Tegutsemisvõime: mõõdukas
- Reaktsiooniteravus: piisav ilma jätkuva ründesoovita
- Kaitsmissoov: mõõdukas, vaoshoitud
- Võitlustahe: mõõdukas
- Närvikava: pisut rahutu
- Temperament: vilgas
- Iseloomutugevus: natuke pehme
- Ligipääsetavus: heatahtlik, ligipääsetav, aval
- Paugukindlus: paugukindel

Austraalia karjakoera tugevused iseloomu testi sooritusel: vilgas ja õigeaegselt reageeriv, küllaltki vähene reaktsiooniteravus, mõõdukas närvikava ja ligipääsetavus. Ligipääsetavuses on viimasel ajal +2 hinnangust muutunud +2a (natuke reserveeritud käitumine võõrasega), mis on igati tüüpiline austraalia karjakoera iseloomuomadus. Soome austraalia karjakoerte tõuühingu SAKKRY eesmärk on muuta käitumismalli avatumaks ja ühiskonnale sobivamaks. Paugukindluse tulemused on Soomes aastatega püsinud samad. Kõige suurem puudus austraalia karjakoertel iseloomutestis on võitlustahe, kus punktidega -1 või alla selle on saanud 18% testil osalenud koertest. Tegutsemisvõime on miinustega 21% koertel. Tomimisnõrkus ja pehmus esinevad tihti koos. Testi läbivad isased (83%) emastest (77%) rohkem. Testi peatamise peamine põhjus on närvikava. Läbimata testide peamine

põhjus on pauguargus. Järgmine põhjus on mittepiisav punktisumma. See probleem esineb enamasti emastel koertel, kes saavad miinuspunkte võitlustahte, tegutsemisvõime ja pehmuse eest.

Saksamaa austraalia karjakoerte klubi iseloomutest – VT(Verhaltenstest)
Saksamaa austraalia karjakoerte klubi korraldab austraalia karjakoertele oma iseloomutesti, mis koosneb osadest:

- Aktiivsus – jälgitakse, kuidas ja kas koer omaniku juurde läheb, kuidas temaga mängib ning kui kiiresti pärast mängu rahuneb.
- Kontakt – vaadatakse, kuidas koer suhtub eest ja tagant mööduvatesse ning koerajuhiga rääkivatesse ja koeraga kontakti võtvasse ja katsuvatesse inimestesse.
- Helitundlikus – vaadatakse, kuidas koer reageerib ootamatut kära tegevasse objekti ning kui kiiresti ta rahuneb ja kas ta selle objekti vastu huvi tunneb.
- Käsitletavus – vaadatakse, kuidas koer suhtub võõra inimese poolt tehtavatesse füüsilistesse mõjutustesse.
- Koertesse suhtumine – vaadatakse, kuidas koer suhtub teise koera

Eesti koerad sellel testil osalenud ei ole.

Koera vaimne kirjeldus - MH-test Rootsis (Mentalbeskrivning Hund)
See test kirjeldab koera tugevalt pärilikke käitumisi. Tegemist on võrdlemisi usaldusväärse ja valiidse testiga, mis ülteb ära kas koer on nö vaimselt terve või mitte. Testiga kirjeldatakse üksikindiviidi aga ka tõugu. See on maailmas kõige laialt levinum test, et selgitada koera iseloomu. Test kirjeldab koera erinevaid käitumisi, mis on uuringutega tunnistatud pärilikeks. See koosneb 10 standardiseeritud situatsioonist, kus vaadeldakse kokku 33 reaktsiooni, mida hinnatakse intensiivsusskaalal (1-5). Testi eesmärk on kirjeldada koera sotsiaalsust, hirmu, agressiooni, mänguhimu jne. Kuidas üksik koer ja laiemalt kogu tõug reageerib ootamatule helile, ähvardavale aeglaselt liikuvale objektile või kui koostööaldis on koer võõrastega. Testi eesmärk pole selle läbimine või mitte, pigem soorituse kirjeldus.

Test on algselt välja töötatud töökoertele, kuid tänapäeval kasutatud kõikide koeratõugude kohta. Iga aastaga on testi populaarsus tõusnud ja aina rohkem koeri sooritavad testi. Tänapäeval on testi läbimine osade tõugude puhul alla 18 kuuse koeraga nõudeks enne aretuses kasutamist või enne teenistuskoera treeningutele pääsemist. Testi põhjal on tehtud põhjalikke uurimustöid ning testist saadud informatsiooni kasutavad tõuühingud, et hinnata aretustööd.

Testil osalemiskes peab koer olema vähemalt 12 kuud vana, registreeritud Rootsi kennelliidus või selle poolt tunnustatud välismaa kennelliidus, omama kiipi, olema nõuetekohaselt vaktsineeritud, olema terve ning koera puhul ei tohi olla kasutatud keelatud aineid (doping).

MH test kirjeldab:

- Kontakti/sotsiaalsus – jälgitakse koera suhet võõraste inimestega ja testi läbiviijaga.
- Mäng/mänguhimu – jälgitakse koera soovi võõrastega mängida, koera mänguhimu tirimismängus
- Saagiinstinkt – jälgitakse koera soovi eemalduvale obkjektile järgneda, millal soov tekib ja mis juhtub kui koer objektini jõuab.
- Aktiivsus – Jälgitakse koera käitumist passiivses olekus koerajuhi kõrval rihmas olles pärast aktiivsete osade lõppemist.

- Uudishimu/huvi – jälgitakse koera uudishimu, tahet ja julgust lahkuda omaniku juurest, et uurida kahtlast situatsiooni eemal.
- Helitundlikus - jälgitakse koera reageerimist paukudele nii omanikuga mängides kui passiivselt omaniku kõrval olles. Pauguargus on reeglina pärilik.
- Hirm – jälgitakse koera reaktsiooni kui ootamatult tundmatu objekt ilmub, kuidas koer rahuneb ning kui palju tal on uudishimu, et minna objekti uurima. Jälgitakse ka kui palju koer oma juhilt toetust soovib saada.
- Oht – jälgitakse koera reaktsiooni kui ilmuvad ohtlikult käituvad „kummitused“ ning kui palju koer soovib ennast või oma juhti kaitsta. Jälgitakse ka koera reaktsiooni kui „kummitused“ ei käitu enam ohtlikult.

Tabel 18. Keskmine austraalia karjakoera vaimne kirjeldus Rootsis

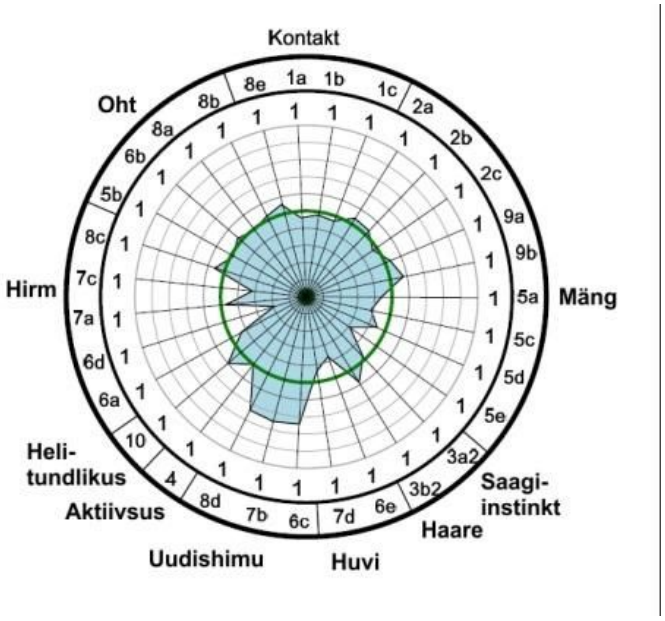

Tabel 19. Austraalia karjakoera keskmine tulemus vaimse kirjelduse testis Rootsis

Testi osa kirjeldus	Austraalia karjakoera keskmine tulemus
1 Kontakt, tervitamine	1a. Algatab kontakti või vastab kontaktile = 3.7 / 3.8
1b Kontakt, koostöö	1b. Läheb järgi aga ei ole huvitatud testi läbiviijast = 3.4 / 3.4
1c Kontakt, käsitlemine	1c Allub käsitlemisele = 3.2 / 3.3
2 Mäng 1, mänguhimu	2a. Alustab kiirelt, mängib aktiivselt = 3.8 / 3.7
2b Mäng 1, haare	2b. Haarab kahtlevalt või esihammastega = 3.5 / 3.4
2c Mäng 1, tirimismäng	2c. Haarab, avaldab vastupanu, lahtilaskmiseks läheb aega, närib = 3.2 / 3.2
3a2 Saagiinstinkt, tagaajamine	3a2 . Alustab ja jookseb aeglaselt. Kiirendab. Jõuab järgi = 2.9 / 2.9
3b2 Saagiinstinkt, haare	3b2 . Haarab kahtlevalt või viivitusega = 2.6 / 2.4
4 Aktiivsus	4. Tähelepanelik ja enamasti rahulik. Aktiivsus suureneb natuke = 3.2 / 3.2
5a Kaugelt mäng, huvi	5a. Huvitatud, läheb figurandile kõhklemata järgi = 2.8 / 2.9
5b Kaugelt mäng, Threat / aggr.	5b. Ei näita välja ähvardavat käitumist = 1.5 / 1.5
5c Kaugelt mäng, uudishimu	5c. Läheb peidus oleva rääkiva figurandi poole = 2.6 / 2.8
5d Kaugelt mäng, mänguhimu	5d. Mängib, haarab õrnalt, tõmbab ei loovuta = 2.5 / 2.6
5e Kaugelt mäng, koostöö	5e. On aktiivne aga lõpetab = 1.9 / 2.3
6a Ootamatus/ Hirm	6a. Põikleb ilma vaatama minemata = 2.9 / 3
6b Ootamatus, Oht/ agressioon	6b. Aeg-ajalt ähvardav käitumine = 1.9 / 1.9
6c Ootamatus , Uudishimu	6c. Läheb objekti juurde kui koerajuht on kõrval = 3.3 / 2.8
6d Ootamatus, Püsiv hirm	6d. Läheneb väikese kaarega või liikumiskiirus muutub = 1.6 / 2.2
6e Ootamatus, Püsiv uudishimu	6e. Peatub. Nuusutab või vaatab objekti ühe korra = 1.7 / 1.9
7a Helitundlikus, hirm	7a. Põikleb ilma vaatamiseta kõrvale =2.5 / 2.6
7b Helitundlikus, uudishimu	7b. Läheneb helitekitajale kui koerajuht kõnib poolele maale = 4.1 / 3.6
7c Helitundlikus, püsiv hirm	7c. Liikumiskiirus ei muutu ja eemale ei põikle = 1.2 / 1.6
7d Helitundlikus, püsiv uudishimu	7d. Peatub. Nuusutab või vaatab helitekitaja poole ühel korral = 1.6 / 1.7
8a Kummitused, Oht / agressioon	8a. Näitab üksikuid ähvardavaid käitumisi = 2.4 / 2.4

8b Kummitused, kontroll	8b. Kontrollib ja/või liigub mõlema „kummituse“ poole. Väikeste katkestustega = 3.7 / 3.7
8c Kummitused, hirm	8c. Jääb koerajuhi ette või kõrvale. Põgenemise ja kontrolli vahepeal = 3/2, 9
8d Kummitused, Uudishimu	8d. Läheb figurandi juurde kui koerajuht on kõrval = 3.1 / 2.6
8e Kummitused , kontakt	8e. Reageerib figurandi kontaktile = 3.3 / 3.2
9a Mäng 2, mänguhimu	9a. Alustab aeglaselt, muutub aktiivseks. Mängib = 3.5 / 3.4
9b Mäng 2, haare	9b. Haarab kõhklevalt või esihammastega = 3.3 / 3.1
10 Paugud	10 Väheneb kontroll mängu ajal. Passiivsus. Pärast ükskõikne = 1.8 / 1.6

Sellel testil on osalenud 2 Eesti koera.

4.3 Tervis

Austraalia karjakoer on säilinud üsna terve tõuna ning valdavalt otsitakse kliinikutest abi koera liigsest aktiivsusest ja tormakusest tingitud traumadele. Austraalia karjakoerad on valdavalt pikaealised, teadaolevalt elas vanim Eesti karjakoer 16,5 aastaseks. Soome andmete põhjal on austraalia karjakoerte keskmine eluiga 8,5 aastat. Kusjuures “vanadusse” surnud koerte keskmine eluiga on 14, noorte koerte hukkumist põhjustavad enamasti õnnetused. Vanade koerte elujõulisus ja tugev tervis on selles tõus pigem reegel kui erand.
Peamisteks austraalia karjakoeral esinevateks pärilikeks haigusteks on degenereeruv progresseeruv võrkkesta atroofia (terviseuuringute tulemustes tähistatud lühendiga prcd-PRA) ja kurtus (terviseuuringute tulemustes tähistatud testi nimega BAER). Mõlemaid haiguseid saab uuringutega tuvastada. Prcd-PRA haigust saab geenitestiga määrata ja pärilikkuse skeemi alusel aretades vältida haigete kutsikate sündimist. Normaalset kuulmist saab samuti testida, kuid paraku ei pruugi ainult kuuljate koerte aretuses kasutamine välistada kurtide kutsikate sündimist. Lisaks esineb puusa- ja küünarliigese düsplaasiat (terviseuuringute tulemustes tähistatud lühendiga HD ja ED) ja seljahaiguseid spondüloos (SP) ning *diffuse idiopathic skeletal hyperostosis* (DISH). Neist kahe viimase haiguse vastu pole hetkel võimalik Eestis ametlikku uuringutulemust saada ning seega ei ole selles osas võimalik ka piiranguid seada.

4.3.1 Pärilikud haigused ja nende kontroll

Tõus esineb kolm sagedamini esinevat pärilikku haigust, mida tuleks kindlasti arvesse võtta aretusvalikute tegemisel. Seetõttu on oluline jätkata populatsiooni ja aretuskoerte terviseuuringute tegemist, et vältida või vähendada haiguste esinemist. Nendeks haigusteks on prcd-PRA, kurtus ning puusa- ja küünarliigese düsplaasia.

Prcd-PRA – Austraalia karjakoertel esineb progressiivne võrkkesta atroofia degeneratiivne vorm (prcd-PRA). Sel juhul on koera nägemisrakud normaalselt välja arenenud, ent hakkavad järk-järgult taandarenema. Haiged koerad jäävad pimedaks tavaliselt 4 kuni 7 aastaselt. Prcd-PRA pärandub retsessiivselt ning geenitestiga saab määrata genotüüpi, kas koer on haigusest vaba, kannab haigust või on haige. See tähendab, et haigus avaldub koeral siis, kui haige geen on päritud mõlemalt vanemalt. Vanemad on sel juhul haiguse kandjad või haiged. Kui vähemalt üks vanematest on terve, siis järglased ei haigestu. Sellise retsessiivselt pärandumise skeemi järgi aretades peaks haigete koerte arv miinimumini langema. Aretuskõlblikku, aga prcd-PRA haiget, või siis teadmata tulemusega koera terve koeraga paaritades jääks aretusse kogu geenimaterjal ning samal ajal oleks välistatud haigete kutsikate sündimine.

Haigus mõjutab avaldumisel suuresti koera elu. Pimedaks jäämas või jäänud koer (PRA algab nö kanapimedusega, kus hämaras situatsioonis koer ei näe) ei saa ka oma tööülesannetega karjas hakkama. Sama kehtib ka muude harrastuste kohta. Esineb ka võimalus, et geenitestiga haigeks tuvastatud koeral ei jõua haigus tema eluea jooksul avalduda.

<u>Rohkem haiguse kohta</u>

Kurtus. Kuigi austraalia karjakoertel pole seda põhjalikumalt uuritud, näitavad teiste tõugudega tehtud uuringud (Dalmaatsia koer), et pärilikku kurtust põhjustav geen on seotud valget värvi põhjustava geeniga (piebald ja extreme piebald) - austraalia karjakoerad sünnivad valgetena.

Pigmendirakkude (melanotsüütide) puudus veresoontes, mis toidavad kõrva tigu, tekitab veresoonte degeneratsiooni, vereringehäire teo kudedele ning teo kahjustumisele tekitabki pöördumatu kurtuse. Pole ka selgunud kuidas kurtus pärandub, kuid uuringud on näidanud, et kuuljatel vanematel sünnib oluliselt vähem kurte kutsikaid kui kuulja ja poolkurdi või kurdi kombinatsioonist. Austraalia karjakoerte peal läbi viidud uuringust selgus, et 89,2% koertest on normaalse kuulmisega, 3,3% mõlemast kõrvast kurdid ja 7,5% ühest kõrvast kurdid. Kurdid koerad ei saa karjatamisega hakkama ning poolkurtide töövõime kahaneb. Sama võib väita mis iganes koeraspordi kohta. Kuna pole täpselt teada, kuidas kurtus pärandub, siis tuleb poolkurte ja kurte koeri mitte aretus kasutada. Toetudes üldisele statistikale, siis see välistab umbes 10% geenidest aretusest.

Rohkem haiguse kohta

Puusa- ja küünarliigese düsplaasia. Puusa düsplaasia on puusaliigese väärareng. Tavaliselt algab see puusaliigese lõtvusega ning võib areneda artriidiks. Düsplaasia tekkimisel on olulised nii pärilikud kui ka keskkondlikud faktorid. Haiguse täpset pärilikkuse mehhanismi ei ole lõplikult leitud, on vaid teada, et see on multigeenselt retsessiivselt päranduv. Küünarliigese düsplaasia on ebanormaalne kõhre ja luu transformatsioon, mis põhjustab kõhre või luu tükikeste murdumist liigese vahele. Arvatav küünarliigese düsplaasia tekkepõhjus võib olla ebasünkroonne luude kasv. See ei ole artriidi vorm, kuid võib põhjustada artriiti.

Koerte, kes töötavad karjas (hinnanguliselt 25% Eesti austraalia karjakoertest) töövõime kahaneb puusadüsplaasia avaldumisega. Ka mõjutab see koerasporti harrastavate koerte ülesannete sooritamist ning koera tavaelus funktsioneerimist. Et geenipõhja mitte kitsendada tuleks esialgu lubada kerge düsplaasia astmega (HD tulemus C) koeri aretusse aga valida neile ilma düsplaasia tunnusteta (tulemus HD A või B) partner. Statistika Eestis uuritud austraalia karjakoertele näitab, et sel juhul oleks aretuses võimalik kasutada 83% koertest.

Rohkem haiguse kohta.

Tabel 20. Enam levinud pärilike haiguste mõju koerale ja aretusele

Haigus	Kas haigus häirib austraalia karjakoera normaalset igapäevast elu?	Kas haigus häirib austraalia karjakoera kasutuskõlblikkust tõuomasel otstarbel?	Kas haigus häirib austraalia karjakoera tõu aretust?
prcd-PRA	Jah, vanemas eas.	Jah, vanemas eas.	Haigete koerte sündimist on võimalik 100% vältida.
Kurtus	Jah, poolkurdi puhul mitte.	Jah, nii poolkurdi kui kurdi puhul.	Jah, haigete koerte sündimist on võimalik vähendada.
Puusa ja küünarliigese düsplaasia	Enamasti mitte, kuid haige küünarliiges mõjutab rohkem kui puusaliiges.	Võib häirida ja süveneda pideval koormusel, eriti küünarliigese puhul.	Jah, haigete koerte sündimist on võimalik vähendada.

4.3.1.1 Eestis tehtud terviseuuringute statistika

Eestis on austraalia karjakoera aretuses enamasti kasutatud puusa- ja küünarliigese düsplaasia uuringuga koeri, kuid arvestatav hulk pesakondi on vanematekombinatsioonist, kus ainult ühel neist on HD ja ED tulemus. Alates 2012. aastast on kõikide pesakondade vanematel düsplaasiatulemused. 43 pesakonnast 32 pesakonna mõlematel vanematel on tulemused, 9 pesakonnal on ainult ühel vanemal tulemus ning 2 pesakonna vanematel puudub tulemus täiesti. Ka kutsikaid on vähe uuritud. 43 Eestis sündinud pesakonnast düsplaasia uuringuks sobilikku vanusesse jõudnud 40 pesakonnast 24 pesakonnal pole ühelgi kutsikal HD ja ED tulemust. Pesakondadest, mis on testitud, on tulemused üksikutel koertel.

Enne 2012 aastat 34 Eestis sündinud või Eestsse imporditud koerast, kellel on sooritatud düsplaasia uuringud oli 11 koeral tulemus A, 9 koeral B, 9 koeral C ning 5 koeral D. 32 koeral oli küünarliigese tulemus 0 ning 2 koeral 1. Uuritud koerte tulemused näitavad, et esineb ka rohkelt C (26%) ja D puusa (15%). Puusadüsplaasia E tulemust pole siiski ükski uuritud austraalia karjakoer Eestis saanud. Eestis on enim A tulemusega koeri (32%) ning seejärel B tulemusega koeri (27%). Samas kuna Eestis on uuritud koerte arv väike (18%), siis tõu tegelik olukord võib olla hoopis teine. Üldiselt on puusa- ja küünarliigese düsplaasia uuringud tehtud Eestis (82%).

Alates 2012 aastast Eestis sündinud koerte puusadüsplaasia tulemused on 6 koeral A, 2 koeral B, 3 koeral C ja 2 koeral D. Küünarliigese düsplaasia tulemused on 12 koeral 0 ja 1 koeral 2. Alates 2012 aastast imporditud koertel on puusaliigese düsplaasia tulemuseks 6 koeral A, 2 koeral C, 4 koeral D. Küünarliigese düsplaasia tulemused on 10 koeral 0 ja 2 koeral 2. Eestis sündinud koerte tulemused on 46% A, 8% B, 23% C ja 15% D. Alates 2012 aastast sündinud koerte tulemused (enne 2012 sündinute tulemused) on seega 48%(32%) A, 8%(27%) B, 20%(26%) C ja 24%(15%) D, 88%(94%) 0 ja 12%(0%) 2. Seega võib üldistada, et nendest düsplaasiavabasid koeri on 56% ja düsplaasiatunnustega koeri 44%.

Kogu populatsioonis on puusadüsplaasiat uuritud 59 koera ehk 21%. Nendest A tulemusele 23 koera ehk 39%, B tulemusele 11 koera ehk 18,5%, C tulemusele 14 koera ehk 24%, D tulemusele 11 koera ehk 18,5%, E tulemusele 0 koera ehk 0%. Küünarliigese düsplaasia 0 tulemuse on saanud 54 koera ehk 92%, 1 tulemuse 2 koera ehk 3%, 2 tulemuse 3 koera ehk 5%, 3 tulemuse 0 koera ehk 0%.

7 pesakonnal on uuritud vähemalt pooled järglastest ning tulemuste põhjal võib järeldada, et järglaste tulemused erinevad vanemate tulemuste keskmisest kuni ühe astme võrra.

Välispaarituste puhul on valitud partneriks koerad, kellel on düsplaasiauuringud tehtud.

Tabel 21. HD tulemused Eestis

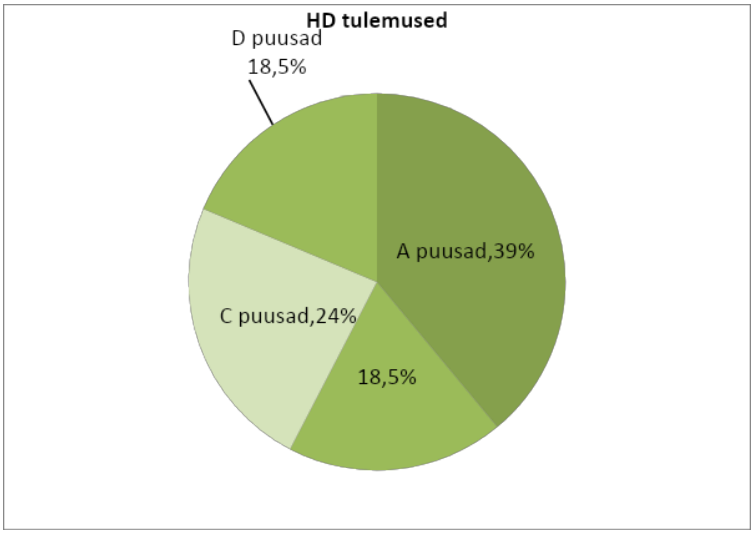

Tabel 22. Eesti austraalia karjakoerte ED tulemused

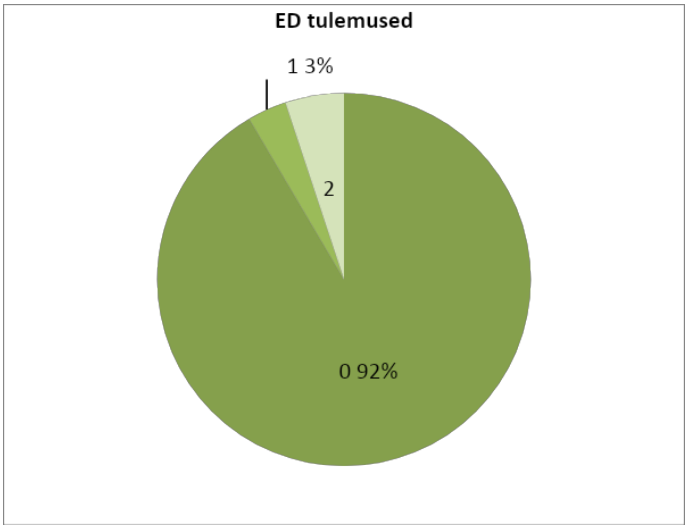

Tabel 23. Uuritud järglaste arv - Puusa ja küünarliigese düsplaasia

Pesakond	Aasta	Mõlema vanema HD ED	Uuritud kutsikate arv pesakonnas (uuritud/kokku)	Uuringute tulemused
Inglsilm I pesa	2000	C0 C1	4/7	B/B 0/0, B/D 0/0, 2 D/D 0/0
Inglsilm II pesa	2001	C0 C0	1/5	A/A 0/0
Inglsilm III pesa	2002	C0 A0	3/7	B/B 0/0, A/A 0/0, C/C 0/0
Karjapeni A pesa		B0 D0	0/6	
Teravsilm I pesa			0/5	
Karjapeni B pesa	2003	B0	2/4	2 B/B 0/0
Ribessita I pesa		B0	3/6	A/A 0/0, B/B 0/0, B/B 1/1
Koerustükk I pesa	2004	C0 B0	1/6	C/C 2/0
Teravsilm II pesa		B0	0/6	
Scanbull I pesa		A0	2/7	2 A/A 0/0
2004 pesa		B0	0/4	
Karjapeni C pesa	2005	B0 B0	2/2	A/A 0/0, B/C 0/0
Karjapeni D pesa		B0 B0	1/7	C/B 0/0
Scanbull II pesa	2006	A0	0/2	
Inglisilm IV pesa		C0 A0	0/4	
Koerustükk II pesa		B0 A0	0/8	
Karjapeni E pesa	2007	C0	1/4	A/A 0/0
Inglisilm V pesa		A0 C0	0/5	
Inglisilm VI pesa		C0 A0	2/5	A/A 0/0, C/C 0/0
Koerustükk III pesa	2008	B0 A0	1/7	A/A 0/0
Ribessita II pesa		B0 C0	1/3	A/B 0/0
Teravsilm III pesa	2009	B0	1/4	A/A 1/1
Chahama I pesa	2010	B0 C0	1/5	C/C 0/0
Karjapeni F pesa		B0 C0	0/5	
2011 pesa	2011		1/6	B/B 0/0
Teravsilm IV pesa	2012	A1 D0	0/6	
No Dramas W pesa		A0 C0	4/7	3 A/A 0/0, A/A 2/0
Karjapeni J pesa		A0 A0	1/5	
La Luna Polaris A pesa	2013	C0 B0	0/8	

Karjapeni L pesa	2014	A0 C0	0/5	B/B 0/0
La Luna Polaris B pesa		C0 B0	0/2	
Chahama II pesa		C0 C0	0/5	B/A 0/0
La Luna Polaris C pesa	**2015**	C0 B0	2/5	A/A 0/0, D/D 0/0
Karjapeni N pesa		C0 B0	3/4	A/A 0/0, C/C 0/0, B/C 0/0
Karjapeni P pesa	**2016**	C0 C0	2/4	D/D 0/0 C/C 0/0
La Luna Polaris F pesa		C0 B0	0/3	
2016 pesa		A0 A2	0/6	
Goober I pesa		A0 A0	0/4	
La Luna Polaris I pesa	**2017**	A0 A0	0/4	
La Luna Polaris J pesa		C0 B0	0/3	
2018 pesa	**2018**	A0 A2	Liiga noored	
La Luna Polaris L pesa		B0 A0	Liiga noored	
Goober II pesa		A0 A0	Liiga noored	

Alates 2014. aastast Eestis sündinud pesakondadest ja imporditud koertest on PRA staatus teada pea kõigil. Kaks pesakonda, kokku 9 kutsikat, on vanemate järgi PRA A ehk terve staatusega. 11 pesakonda, kokku 52 kutsikat, on vanemate järgi PRA A/B staatusega ehk ei haigestu. 1 pesakond, kokku 4 kutsikat, on teadmata staatusega, üks neist on geenitestiga saanud tulemuse PRA A ehk terve. Eestisse imporditud koertest on PRA A staatusega 25 koera, PRA B staatusega 2 koera, PRA A/B staatusega 4 koera ning teadmata staatusega 8 koera. Eestis on geenitestitud 9 koera, 6 tulemusele PRA A ja 3 tulemusele PRA B.

Kui 2013 aasta lõpuks oli teada 78 koera staatus, siis nüüdseks teada 171 koera staatus ehk 60% populatsioonist. Nendest geenitestitud on 15 koera ehk 5%. Koerte staatustest moodustavad 50 ehk 29% PRA A, 6 ehk 3,5% PRA B, 115 ehk 67,5% PRA A/B. PRA C staatusega ehk haigeid koeri teadaolevalt pole.

Tabel 24. Eesti koerte prcd-PRA staatused

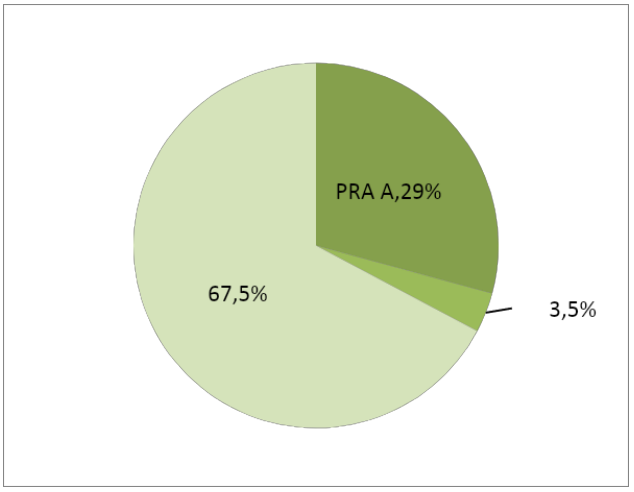

Tabel 24. Uuritud järglaste tulemused - prcd-PRA

Pesakond	**Aasta**	**Mõlema vanema prcd-PRA**	**Teada staatustega kutsikate hulk (teada/kokku)**	**Uuringute tulemused**
Inglsilm I pesa	2000		0/7	

Inglsilm II pesa	2001	- A	5/5	Kõik A/B
Inglsilm III pesa	2002		0/7	
Karjapeni A pesa			0/6	
Teravsilm I pesa			0/5	
Karjapeni B pesa	2003	-	0/4	
Ribessita I pesa			0/6	
Koerustükk I pesa	2004	- A	6/6	Üks A, teised A/B
Teravsilm II pesa			0/6	
Scanbull I pesa			1/7	Üks A
2004 pesa			0/4	
Karjapeni C pesa	2005	- B	2/2	Kõik B
Karjapeni D pesa			0/7	
Scanbull II pesa	2006	- A	2/2	Kõik A/B
Inglisilm IV pesa		- A	4/4	Kõik A/B
Koerustükk II pesa			1/8	Üks B
Karjapeni E pesa	2007	- A	4/4	Kõik A/B
Inglisilm V pesa		- B	0/5	
Inglisilm VI pesa		- A	5/5	Üks A, teised A/B
Koerustükk III pesa	2008		0/7	
Ribessita II pesa		- A	3/3	Kõik A/B
Teravsilm III pesa	2009		0/4	
Chahama I pesa	2010	- A	5/5	Üks A, teised A/B
Karjapeni F pesa		- A	5/5	Kõik A/B
2011 pesa	2011		1/6	Üks A
Teravsilm IV pesa	2012	- A	6/6	Kõik A/B
No Dramas W pesa		A A	7/7	Kõik A
Karjapeni J pesa		A/B A	5/5	Üks A, teised A/B
La Luna Polaris A pesa	2013	A A/B	8/8	Kõik A/B
Karjapeni L pesa	2014	A A	5/5	Kõik A
La Luna Polaris B pesa		A A/B	2/2	Kõik A/B
Chahama II pesa		A A/B	5/5	Üks A, teised A/B
La Luna Polaris C pesa	**2015**	A A/B	5/5	Üks A, üks B, teised A/B
Karjapeni N pesa		A A/B	4/4	Kõik A/B
Karjapeni P pesa	**2016**	A A	4/4	Kõik A
La Luna Polaris F pesa		A B	3/3	Kõik A/B
2016 pesa		A -	6/6	Kõik A/B
Goober I pesa		A B	4/4	Kõik A/B
La Luna Polaris I pesa	**2017**	B -	1/4	Üks B
La Luna Polaris J pesa		A B	3/3	Kõik A/B
2018 pesa	**2018**	A -	6/6	Kõik A/B
La Luna Polaris L pesa		A B	7/7	Kõik A/B
Goober II pesa		A B	6/6	Kõik A/B

BAER-testitud koeri on Eestis 38 koera, kelledest poolkuuljaid on 3 ja kuuljaid 35. Uurimata on 140 koera, kellest 3 koeral tuvastati kurtus ilma testita.

Baer uuringuid on Eesti koertele tehtud alles alates 2009 aastast. Alates 2009 on ühele Eestis sündinud aretusisasele BAER test tehtud ning alates 2012 aastast on 2 Eestis sündinud aretusemasele ja 1 emasele ka BAER test tehtud (tulemusega +/+ kuulja). Aastatel 2002 ja 2005 kasutati välismaal elavaid aretusisaseid, kel sooritatud BAER test tulemusega +/+ (kuulja). 2007 aastast on aretuses kasutatud ka Eestisse imporditud BAER uuringutega isaseid. Pesakonna emad on aastani 2012 siiski uurimata olnud. 2012-2013 on sündinud 4 pesakonda, millest 2 pesakonna emad on testitud ja

tulemusega +/+ kuulja. Eestis on testitud ainult 4 sündinud pesakonda vahemikul 2007-2013. Testitud pesakondade 31 kutsikast ainult 2 tuvastati poolkurtus ning teised tunnistati kuuljateks. 29 Eestis sündinud pesakonnast ainult 2 pesakonnal on mõlemad vanemal olnud BAER test sooritatud tulemusega kuulja.

2014. aastast alates on aretuses kasutatud ainult testitult normaalse kuulmisega koeri. BAER testitud on 2 tervet pesakonda ja 3 pesakonda osaliselt, teistele on teste tehtud hiljem. Alates 2014. aastast on BAER +/+ tulemuse saanud 12 koera, -/- 5 koera, +/- või -/+ kokku 4 koera. Kahepoolselt kurtidest koertest on 2 määratud kurdiks kasvataja poolt ilma BAER testita. Imporditud koertest on 26 BAER +/+ tulemusega, 2 BAER -/- tulemusega ja 11 teadmata. 26st normaalse kuulmisega koerast on Eestis testitud 6 koera BAER +/+ tulemusele. Üks algselt BAER +/+ tulemusega imporditud koer on Eestis korduvtestitud tulemusele -/-. Alates 2014 a sündinud koertest on normaalse kuulmisega 78%, ühepoolse kuulmisega 8% ja kurdid 14%.

Kogu populatsioonist on testitud 85 koera ehk 30%, lisaks on kasvataja poolt ilma testita täiskurdiks tunnistatud 5 koera. Seega on teada 90 koera ehk 32% populatsiooni kuulmisvõime. Teadaoleva kuulmisvõimega 90 koerast on 73 ehk 81% normaalse kuulmisega, 7 ehk 8% ühepoolse kuulmisega ja 10 ehk 11% kurdid.

Kasvatajad on kokku BAER testinud 6 tervet pesakonda, kaks osaliselt, ülejäänud juhtudel on testitud üksikuid kutsikaid või täiskasvanud koeri.

Tuleb arvesse võtta, et kuna kurtust on lihtsam koduselt tuvastada kui poolkurtust või normaalset kuulmist, siis on kasvatajad teada andnud oma kurtidest kutsikatest, kuid puudub info ülejäänud pesakonna kohta. Statistikas kajastub see kurtide kutsikate suurema hulgana.

Välispaarituste puhul on valitud partneriks BAER testitud koer.

Tabel 25. Eestis uuritud kurtus BAER testiga

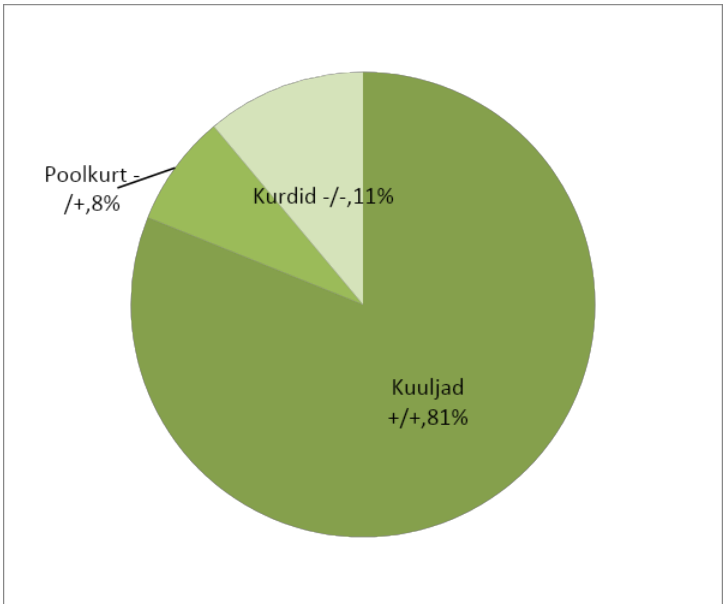

Tabel 26. Uuritud järglaste tulemused - BAER test

Pesakond	Aasta	Mõlema vanema HD ED	Uuritud kutsikate arv pesakonnas (uuritud/kokku)	Uuringute tulemused
Inglsilm I pesa	2000		0/7	

Inglsilm II pesa	2001		0/5	
Inglsilm III pesa	2002	- +/+	2/7	1 -/-, 1 -/+
Karjapeni A pesa			0/6	
Teravsilm I pesa			1/5	1 -/-
Karjapeni B pesa	2003		0/4	
Ribessita I pesa			0/6	
Koerustükk I pesa	2004		1/6	1 +/+
Teravsilm II pesa			0/6	
Scanbull I pesa			1/7	1 +/+
2004 pesa			0/4	
Karjapeni C pesa	2005	- +/+	1/2	1 +/+
Karjapeni D pesa		- +/+	0/7	
Scanbull II pesa	2006		0/2	
Inglisilm IV pesa			0/4	
Koerustükk II pesa			0/8	
Karjapeni E pesa	2007	- +/+	1/4	1 +/+
Inglisilm V pesa		- +/+	0/5	
Inglisilm VI pesa			2/5	1 +/+, 1 -/-
Koerustükk III pesa	2008		1/7	1 +/+
Ribessita II pesa		- +/+	1/3	1 +/+
Teravsilm III pesa	2009		0/4	
Chahama I pesa	2010	- +/+	1/5	1 +/+
Karjapeni F pesa		- +/+	5/5	1 -/+, teised +/+
2011 pesa	2011		1/6	
Teravsilm IV pesa	2012	- +/+	0/6	Kõik +/+
No Dramas W pesa		+/+ +/+	7/7	Kõik +/+
Karjapeni J pesa		+/+ +/+	5/5	1 -/+, teised +/+
La Luna Polaris A pesa	2013	+/+ +/+	0/8	
Karjapeni L pesa	2014	+/+ +/+	1/5	1 +/+
La Luna Polaris B pesa		+/+ +/+	0/2	
Chahama II pesa		+/+ +/+	1/5	1 +/+
La Luna Polaris C pesa	**2015**	+/+ +/+	3/5	2 +/+, 1 -/-
Karjapeni N pesa		+/+ +/+	4/4	1 +/-, teised +/+
Karjapeni P pesa	**2016**	+/+ +/+	4/4	1 -/-, teised +/+
La Luna Polaris F pesa		+/+ +/+	2/3	1 +/-, 1 +/+
2016 pesa		+/+ +/+	0/6	
Goober I pesa		+/+ +/+	0/4	
La Luna Polaris I pesa	**2017**	+/+ +/+	0/4	
La Luna Polaris J pesa		+/+ +/+	1/3	1s -/-
2018 pesa	**2018**	+/+ +/+	0/6	
La Luna Polaris L pesa		+/+ +/+	4/7	1 -/+, 1 +/-, 2 -/-, 1 +/+
Goober II pesa		+/+ +/+	0/6	

4.3.1.2 Kohustuslikud terviseuuringud aretusnõuetes 01.01.2020-31.12.2024

Eestis on terviseuuringutega austraalia karjakoerte protsent väike võrreldes Soomega. Uuringud tehakse valdavalt ainult aretusse minevatele koertele. Düsplaasia uuringuid, BAER testi ja prcd-PRA geenitesti saab Eestis teha. Uuritud koerte aretuses kasutamiseks soovib EAKT jätkata aretusnõuetega, mis nõuavad nende uuringute/testide sooritamist ja läbimist enne aretustes kasutamist.

Aretusnõuete täitmisel saab välistada sündinud kutsikate PRA'sse haigestumist, vähendada kurtide ja poolkurtide kutsikate sündimist.

Tabel 27. Kohustuslikud terviseuuringud

Jõustumisaasta	Haigus	Uuringu meetod	Piirang
2015	Puusaliigeste düsplaasia	röntgenpilt	Aretuses on lubatud kasutada ainult A,B ja C uuringutulemusega koeri.
2020	**Puusaliigeste düsplaasia**	**röntgenpilt**	**Aretuses on lubatud kasutada ainult A,B ja C uuringutulemusega koeri.**
2015	Küünarliigeste düsplaasia	röntgenpilt	Aretuses on lubatud kasutada ainult 0 ja 1 uuringutulemusega koeri.
2020	**Küünarliigeste düsplaasia**	**röntgenpilt**	**Aretuses on lubatud kasutada ainult 0 ja 1 uuringutulemusega koeri.**
2015	prcd-PRA	Geenitest või vanematelt pärandunud staatus	Vähemalt üks pesakonna vanematest peab olema tulemusega terve (normal).
2020	**Prcd-PRA**	**Geenitest või ametliku põlvemisuuringuga pärandunud staatus**	**Vähemalt üks pesakonna vanematest peab olema tulemusega terve (normal).**
2015	Kurtus	BAER test	Aretuses on lubatud kasutada ainult normaalse mõlemast kõrvast kuulmisega koera.
2020	**Kurtus**	**BAER test**	**Aretuses on lubatud kasutada ainult normaalse mõlemast kõrvast kuulmisega koera.**
2015	Tõendi pesakonna aretuserinõuetele vastavuse kohta väljastab Eesti Austraalia Karjakoerte TÜ.		
2020	**Tõendi pesakonna aretuserinõuetele vastavuse kohta väljastab Eesti Austraalia Karjakoerte TÜ. Aretusnõuded peavad olema täidetud enne paaritust.**		

Eestis esineb puusadüsplaasia D tulemust sagedamini (15%) kui Soomes (11%) ja Rootsis (8%). Aretuses võib kasutada ainult puusaliigesedüsplaasia tulemusega A, B ja C koeri ning küünarliigesedüsplaasia tulemusega 0 ja 1 koeri. HD/ED uuring peab olema teostatud ja ametlikult kinnitatud EKL usaldusarsti poolt enne paaritust. HD/ED uuringu teostamise päeval peab koer olema vähemalt 12-kuune.

Vähemalt ühel vanemal peab olema sooritatud prcd-PRA geenitest tulemusele prcd-PRA A või vanematelt ametliku põlvnemisuuringuga saadud tulemus prcd-PRA A (normaalne, ilma PRA leiuta). Prcd-PRA B ja prcd-PRA C tulemusega koera ning koera, kellel puudub prcd-PRA geenitest, võib paaritada ainult prcd-PRA A tulemusega koeraga. Kuna selle haiguse tagajärjel jääb koer pimedaks suhteliselt hilja 4-7 aastaselt, siis on oluline nõuda vähemalt ühe pesakonna vanema geenitesti või ametliku põlvnemisuuringuga tulemust prcd-PRA-A, et välistada võimalike haigete kutsikate sündimine. Kui geenitesti mitte nõuda ja uurida vaid pilulambiga koera silmi enne paaritamist, siis esineb võimalus, et koera kasutatakse enne aretuses kui haigus avalduda saab.

Aretuses tohib kasutada ainult BAER testiga kuuljateks (+/+ normaalne kuulmine mõlemast kõrvast) tunnistatud koeri. Kuigi ka BAER testiga kuuljateks tunnistatud vanematel võib sündida kurte kutsikaid, on sündinud kurtide kutsikate osakaal peaaegu poole suurem pesakonnas, mille üks vanem või mõlemad vanemad on poolkurdid või kurdid. Seetõttu on oluline nõuda BAER testiga kuuljaks

tunnistamist enne koera aretuses kasutamist. Pesakondade testimine enne loovutamist 7-8-nädalaselt annab olulist infot liinis esineva kurtuse suhtes ning aitab kasvatajal edaspidiseid aretusvalikuid teha. Soovitusliku aretusnõudena on eelneval perioodil testitud tervet pesakonda ainult kahel juhul.

Enne kutsikate registreerimist Eesti Kennelliidus kontrollib EAKT pesakonna vanematele sooritatud uuringute tulemusi ning kutsikate kvaliteeti. Alates 2015 aastast kehtib nõue: tõendi pesakonna aretuserinõuetele vastavuse kohta väljastab Eesti Austraalia Karjakoerte TÜ.

Koerte sobivust aretuseks tuleks otsustada enne paaritamist ning seetõttu on oluline, et aretusnõuded saaksid tehtud enne paaritust. Seetõttu kehtestada nõue: aretusnõuded peavad olema täidetud enne paaritust.

4.3.1.3 Soovituslikud terviseuuringud aretusnõuetes 01.01.2020-31.12.2024

Silma pilulambiuuring

Soomes on leitud järgmised silmahaigused austraalia karjakoertel: HC 5 %, RD 0,8%, PHTVL/PHPV 0,8%, PPM 1%, distikiaas 0,8%, CCD 0,3%, PLL 0,2%. Eestis on läbi aastate uuritud paarkümmend koera ning kahel koeral tuvastatud katarakt.

Kuna muud silmahaigused esinevad suhteliselt harva, aga on pärilikud, siis on soovitav aretuses kasutatavatele koertele enne paaritust teha silma pilulambiuuring ja veenduda, et koerad on terved. Koertele, keda aretuses kasutatakse, on soovitatav teha silmahaiguste (PRA, HC, RD) pilulambiuuring, mille tulemus peab olema „leiuta“. Uuringu tulemus kehtib 24 kuud. Uuringu teostamise hetkel peab koer olema vähemalt 12-kuune.

Eestis on silma pilulambiuuring tehtud EKL registri andmetel 25 koerale, neist 24 koera uuringud on leiuta ja 1 leiuga punktkatarakt. Varasemad pilulambiuuringutulemused ei ole EKL registrisse kantud.

Spondüloos ja DISH

Eestis pole hetkel võimalik ametlikku seljauuringu tulemust saada, samuti ei eristata spondüloosi ja DISHi diagnoose, tuvastatakse vaid ebanormaalsed leiud selgroos. Eestis on seljapilte tehtud, kas aretuskoertele või diagnoosi saamiseks. Teadaolevalt on seljaga probleeme olnud 5 koeral, noorimal neist juba 4-aastaselt. Neist koertest osales DISH uuringul 2 ning mõlemad said ka DISH leiu. 4 koera Eestis on DISH vabad ja 4 koera DISH kahtlusega. Seljauuringu jaoks pildistatakse (ärkvel) koera selgroo külgvaade, esmase hinnangu annab veterinaar ning DISH tulemuse saamiseks saab pöörduda Berni Ülikooli. Uuringu teostamise hetkel võiks koer olla vähemalt 2-aastane, kordusuuringu võiks teha 5-aastasele koerale. Uuringu tulemus peaks olema DISH vaba ja spondüloosi aste 0-1.

Põlved

Austraalia karjakoertel on uuritud Soomes ka põlvesid. 1995-2009 uuriti Soomes 89 koera põlvesid ja avastati ühel koeral 1 aste ja ühel koeral 2 aste. See on 2,5 % uuritud koertest. Eesti koertest on põlved uuritud 7 koeral, kõigil tulemusega 0/0. Soovituslik on teha vähemalt 12-kuusele aretuskoerale põlveuuring. Aretuses kasutamiseks on sobilikud 0 ja 1 tulemusega koerad.

PLL geenitest

Viimastel aastatel on Soomes PLL tulemuse (geenitest või vanematel pärandunud) saanud 58 koera, kellest 48 on terved, 9 kandjad ja 1 haige. USAs alates 2012 detsembrist uuritud 77 koerast 62,3% terve tulemusega ja 35,1% kandjad ning 2,6% haiged. Eestis koeri testitud veel ei ole. Imporditud koertest on 16 vanemate järgi PLL terved.

Koertele, keda aretuses kasutatakse on soovitatav teha PLL geenitest, mille tulemus peab olema „terve“. Koeri, kellele testi ei ole tehtud, on soovitav aretuses kasutada ainult paarilisega, kellel on geenitestitud või põlvnemisega tulemus „terve“.

Hambumus

Austraalia karjakoertel peab tõustandardi kohaselt olema normaalne käärhambumus. Hambumuse vigu (ala- ja ülehambumus) loetakse pärilikeks ning sellise veaga koeri ei tohi aretuses kasutada. Samuti ei ole soovitav aretuses kasutada koera, kel on rohkem kui 4 puuduvat hammast. Puuduvate hammastega koerale on soovitav aga leida partneriks täishambumusega koer.

Suguluspaarituse indeks

Soovitatav on jälgida plaanitavate pesakondade suguluspaarituse indeksit. Pole soovitav kui see on üle 6,25%.

BAER test kutsikatele enne loovutamist

Kasvatajal on soovitatav teha sündinud pesakonna 7-8 nädala vanustele kutsikatele enne loovutamist BAER test. Kui koera järglaste hulgas on kurte kutsikaid, siis vältida korduspaaritust.

Aretuses ei tohi kasutada jõnkssabaga koera, peitmunandilisusega isast koera ega koera, kellel on diagnoositud krooniline haigus (RD, HC, epilepsia, südamehaigused jms).

4.3.1.4 Mujal maailmas kehtestatud aretusnõuete ülevaade

Tabel 28. Muudes maades ja Eestis kehtestatud aretusnõuded või eetikakoodeksid austraalia karjakoerale

Maa	Prcd-PRA	HD	ED	BAER	Pilulambi-uring	Koolitus/katse	Näitus	Muu
Soome	A+B A+A	A-D	0-1	+/+	12 kuud	Iseloomutest/ IPO	SP	Spondüloos 0-SP2
Rootsi	A+B A+A	A-C	0	+/+	jah	MH iseloomutest	VH	
Saksamaa	A+B A+A	A-B, C+A	soovituslik	+/+	12 kuud	Aretusluba	kirjeldus	-4 puuduvat hammast
Prantsusmaa	B,C+A A+A	A-C, C+A	0 – 0/1	+/+	24 kuud	iseloomutest/ karjatmise instinkti test/ Agility		Rcd4-PRA PLL
Inglismaa	jah	jah	jah	jah	jah			
USA	jah	jah	jah	jah	jah			PLL
Kanada	jah	jah		jah				PLL
Eesti	B,C+A A+A	A-C	0-1	+/+	soovituslik	soovituslik	H	

Soome austraalia karjakoerte tõuühing lubab aretuses kasutada keskmise puusadüsplaasia tulemusega (HD D) koeri (PEVISA nõuded), kuid soovitab siiski mitte seda teha ning ei luba kasutada

prcd-PRA C tulemusega koeri. Soome austraalia karjakoerte klubi nõuab ka spondüloosi uuringut vähemalt tulemusega SP2. Rootsi aretusnõuete järgi peab aretuses kasutatava koera puusadüsplaasia olema kas A,B või C, aga küünarliigese düsplaasia uuringu tulemus peab olema terve (0). Saksamaal võib kerge düsplaasia tulemusega (HD C) koera paaritada ainult koeraga, kellel puuduvad düsplaasia tunnused (HD A). Samas Saksamaal pole nõutud küünarliigesedüsplaasia uuringud.

Nii Soome, Rootsi kui ka Saksamaa nõuavad prcd-PRA puhul haigete koerte (prcd-PRA C) mitte kasutamist.

Prantsusmaal tohib kasutada prcd-PRA C tulemusega koeri, kuid ainult kui teine koer on prcd-PRA tulemusega A. Saksamaal on sellise paarituse jaoks võimalik taotleda luba aretustoimkonnalt.

Saksamaa korraldab aretuskontrolle, kus koerad saavad välimiku ja iseloomu kirjelduse ning tulemuse, kas lubatakse aretusse ja mis piiranguga. Lisaks on nõutud terviseuuringud, kuid rangematest nõuetest hoolimata, saab aretustoimkonnalt küsida eriluba. Ka Soome ja Rootsi nõuavad iseloomutesti või MH iseloomu kirjelduse tulemust.

Ameerika Ühendriikides ja Kanadas on austraalia karjakoerte klubidel eetikakoodeksid, mis nõuvad oma liikmetelt tervisuuringute teostamist. Ameerikas on koerte tervise teabe keskus, mis reguleerib austraalia karjakoera nõudeid tervisele. Koerale peab olema tehtud puusa- ja küünarliigese düsplaasia uuring (vähemalt kahe aastaselt), silmapilulambi uuring, BAER test, prcd-PRA geenitest või põlvnemisega pärandunud PRA A tulemus või B tulemus, kui vanemad on A ja C. Põlvnemisega tulemuste puhul peab kogu pesakonnale ja vanematele olema tehtud DNA test, et tuvastada sugulust. Vabatahtlik on põlveuuring vähemalt aastasele koerale, kannaliigese düsplaasia uuring ja südameuuring.

Nii Ameerika kui Kanada austraalia karjakoerte klubid aga nõuavad PLL geenitesti tegemist.

4.3.2 Muud Eestis diagnoositud haigused ja tervisevead

Kasvatajatelt saadud informatsiooni põhjal on Eesti austraalia karjakoertel (278 koera) esinenud vähemalt: 1 spondüloosi juhtum vanemas eas ja 4 keskeas koeral, 1 polüartroosi juhtum vanemas eas, 1 luukasvaja juhtum vanemas eas, 1 epilepsiajuhtum noorel koeral, 1 südamepuudulikkuse juhtum keskeas, 1 kannaliigese düsplaasia juhtum kutsikaeas, 1 munandi kahanemise juhtum keskeas, 6 jõnkssaba juhtumit, 1 peitmunandilisus. Esinenud on liiga suuri isendeid, hambumusvigu, lontis kõrva kahel koeral ja pehmet kõrva neljal koeral. Esinenud on ka värvivigu: 3 koeral kreem värv ja 2 koeral „*creeping tan*“, 3 koeral suuri laike kerel. Osades liinides esineb ka paugupelglikkust.

Terviseprobleemidest ei ole täit ülevaadet, kuna koeri ei ole piisavalt uuritud. Silma pilulambiuuringuid on teostatud reeglina kord koera eluea jooksul ja sedagi tavaliselt noorele koerale. Ka ei kipu koeraomanikud kasvatajat koera terviseprobleemidest teavitama, samuti ei talletata sellist infot EKL süsteemis nagu seda Soomes tehakse.

4.3.3 Kokkuvõte austraalia karjakoeral esinevatest haigustest mujal maailmas

Ülevaade Soome ja Rootsi terviseuuringute statistikast

Soomes on aastatel 2005-2015 uuritud puusaliigestega 176 koera ehk 50% koertest. Tulemused jagunevad 16,5% A, 28% B, 44% C, 11% D ja 0,5% E. Küünarliigeseid on selle aja jooksul uuritud 173 koeral ehk 49% koertest. Tulemused jagunevad 86% 0, 11% 1, 3% 2 ja 0% 3.

Soome tõuühing kohustab puusaliigese düsplaasiat uurima ning soovitab C tulemusega koerale valida partneriks terve koer. D tulemust aretuses kasutada ei soovitata, kuid see siiski on lubatud. PEVISA seab piiriks tulemuse D. Soome tõuühing küünarliigese düsplaasiat uurida ei kohusta, kuid PEVISA seab piiriks tulemuse 1.

Rootsis on aastatel 2004-2014 uuritud 173 koera. Tulemused jagunevad 33% A, 31% B, 28% C, 8% D ja 1% E. Küünarliigeseid on selle aja jooksul uuritud 144 koeral. Tulemused jagunevad 90% 0, 9% 1, 0,5% 2 ja 0,5% 3.

Rootsi tõuühing kohustab puusaliigese düsplaasiat uurima ning soovitab B tulemusega koerale valida partneriks A tulemusega koer. C tulemust kasutada ei soovitata, kuid see on siiski lubatud. Küünarliigese düsplaasia uuring pole kohustuslik.

OFA andmetel on USA karjakoertest uuritud 4618 isendit ning neist on normaalsete puusadega 81,4% ja normaalsete küünardega 1951 koerast 88,4%.

Tabel 29. HD tulemused Soomes

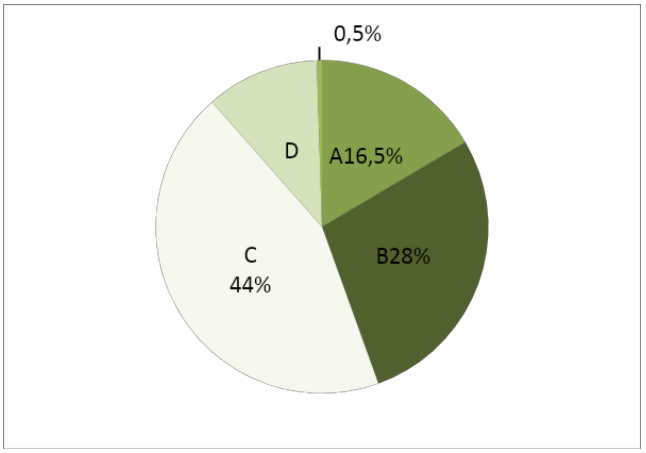

Tabel 30. HD tulemused Rootsis

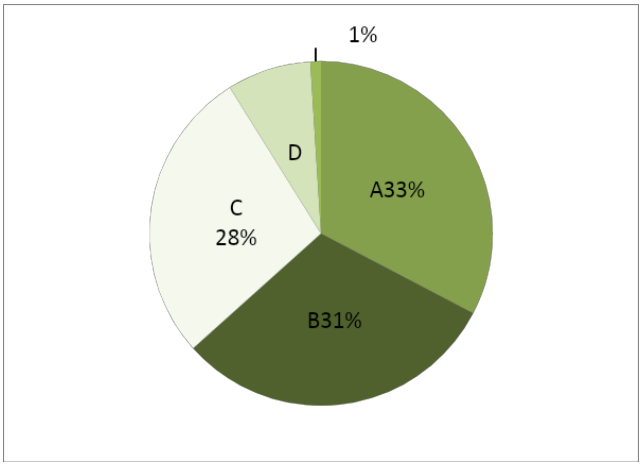

Soomes on aastatel 2000-2015 BAER testitud 260 koera, see on 46,3% koertest. 88% koertest on normaalse kuulmisega, 11% ühepoolse kuulmisega ja 1% kurdid. Kurtide koerte väiksem osakaal võib olla põhjustatud kurtide kutsikate eutaneerimisest.

OFA andmetel on BAER testitud USAs 2039 koera ja neist on normaalse kuulmisega 95%.

Tabel 31. BAER testi tulemused Soomes

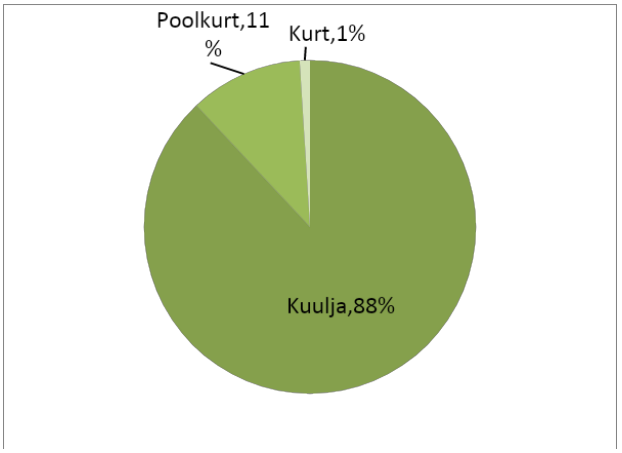

Prcd-PRA geenitesti tulemustest on 86 koerte omanikud teatanud SAKKRY'le ning selgus, et 59 koera on prcd-PRA A tulemusega ja 27 koera prcd-PRA B tulemusega. Prcd-PRA C tulemustega koertest tõuühingule teada ei ole antud, mis ei tähenda seda, et neid ei oleks olnud. 69% koertest on tulemusega A ehk terved ning 31% tulemusega B ehk kandjad. Rootsis on kuni 2006 aasta seisuga testitud 1548 koera ning kõigi koerte tulemused registreeritakse Rootsi Kenneliidus. 38% koertest on tulemusega A ehk terved, 45% tulemusega B ehk kandjad ning 17% tulemusega C ehk haiged. Peab arvestama, et tänaseks on geenitestide abiga vähendatud haigete koerte osakaalu.

OFA andmetel on testitud USAs 3426 koera, neist 48,2% tulemusele A, 46,2% tulemusele B ja 11% tulemusele C.

Tabel 32. Prcd-Pra geenitesti tulemused Soomes

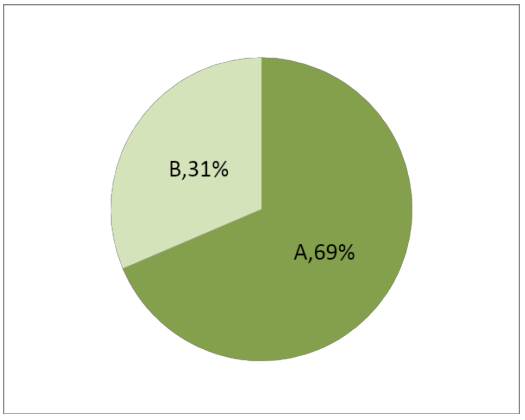

Tabel 33. Prcd-PRA geenitesti tulemused Rootsis

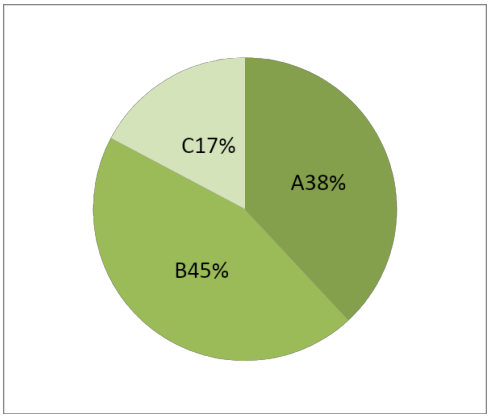

4.3.4 Teised vähelevinud silmahaigused

Allolevalt on tihedasti viidatud Soome austraalia karjakoerte statistikale. Tuleb arvestada, et andmed pärinevad 1980-2013 Soome Kennelliidus registreeritud 1283 austraalia karjakoera hulgast. Rootsis on registreeritud aastatel 1974-2012 kokku 894 austraalia karjakoera. Soomes on leitud üksikuid katarakti (HC), võrkkesta düsplaasia (RD), püsiva pupillaarmembraan (PPL), PHTVL/PHPV, distikiaasi ja läätse luksatsiooni juhtumeid. Rootsis on leitud üksikuid katarakti juhtumeid. Inglismaal on glaukoom ja katarakt enim esinevad silmahaigused lisaks PRA'le. Need haigused on esinenud vähestel austraalia karjakoertel, kuid nende päriliku loomuse tõttu on soovitatav aretuses kasutatavatele koertele enne paaritust teha pilulambiuuring ja veenduda, et koerad on terved. Samuti on võimalik alates 2012 aastast teha PLL geenitesti ning määrata, kas koer on terve, kandja või haige. Soomes on PLL tulemuse (geenitest või vanematel pärandunud) saanud 58 koera, kellest 48 on terved, 9 kandjad ja 1 haige. USAs alates 2012 detsembrist uuritud 77 koerast 62,3% terve tulemusega ja 35,1% kandjad ning 2,6% haiged.

HC ehk Kae ehk pärilik katarakt (Hereditary Cataract)

Katarakt ehk kae on silmaläätse kattev hägusus, mis võib olla väikestest punktidest kuni terve silmaläätse kattev . Mida suurem katarakt seda rohkem ta mõjutab nägemist. Pärilik katarakt võib aga ei pruugi põhjustada pimedust, olenevalt haiguse ulatusest. Juhul, kui katarakt haarab mõlema silma terve läätse, on koer pime. Pärilik katarakt on alati bilateraalne st. mõlemas silmas. Katarakt ei pruugi alati olla pärilik, ta võib olla tekkinud ka näiteks trauma, silmapõletiku või ainevahetushaiguse tagajärjel. Austraalia karjakoertel esineb ka pärilikku katarakti. Soomes 1995-2010 uuritud 391 koerast tuvastati 21 koeral katarakt (erinevad vormid), see on 5,4 % uuritud koertest. Pärilikku katarakti neist juhustest esines veel vähem. Rootisis uuriti alates 1976-2006 98 koeral silmi ja tuvastati 4 ühepoolset katarakt ning 1 kahepoolne katarakt, see on 5,1 % uuritud koertest.

RD ehk võrkkesta düsplaasia

RD ehk võrkkesta düsplaasia tekib, kui silmaalgme kaks teatud kihti ei ühendu vajalikul määral. RD ei ole süvenev. See on kaasasündinud defekt ning koer juba sünnib sellises seisundis, mis elu jooksul ei muutu. RD on diagnoositav juba 6-8 nädala vanustel koertel. Suurel osal koeratõugudest arvatakse RD põhjuseks pärilikkus, kuigi ka sünnieelne nakatumine herpesviiruse või parvoviirusega võib olla põhjuseks. Lihtne autosoomne retsessiivne RD päritavus arvatakse olevat ka austraalia karjakoertel. Haiguse avaldumise puhul on välistatud geograafilise või täieliku RD diagnoosiga loomade kasutamine aretuses. Soomes 1995-2010 uuritud 391 koearast tuvastati 3 koeral RD. See on 0,8% uuritud koertest.

PHTVL/PHPV - Persistent Hyperplastic Tunica Vasculosa Lentis/Persistent Hyperplastic Primary Vitreous

PHTVL/PHPV on haigus, kus looteaegne veresoonestik, mis peaks normaalse arengu korral aja jooksul kaduma, ei kao ja jääb läätse tagaossa segama eriastmeliste soonejäänustena. Need veresoonte jäänused ärritavad silma kudesid ning raskemaastmeliste jäänustena põhjustavad laienevaid muutusi. Tegemist on kaasasündinud veaga, mille pärilikkus on ebaselge. Ainus võimalus takistada selle levikut ja arenemist on aretuse kontrollimine. Soomes 1995-2010 uuritud 391 austraalia karjakoerast tuvastati see haigus 3 koeral.

PPM - püsiv pupillaarmembraan (Persistent Pupillary Membrane)

Seisund, kus looteeas pupilli kattev veresoonte võrgustik vastsündinu perioodil ei taandarene, vaid jääb püsima. Silmas on PPM näha vikerkesta värvi ribakestena, mis kinnituvad üht otsa pidi iirisele, teine ots võib olla kinnitunud iirisele üle pupilli, sarvkesta sisepinnale või läätsele. Läätsele või sarvkesta sisepinnale kinnitudes tekitab PPM läbipaistmatu ala, mis võib nägemist oluliselt halvendada. PPM on pärilik, aga pärandumise viis on tundmatu, seetõttu kui koeral on raske PPM, teda aretuses kasutada ei ole soovitatav. Soomes 1995-2010 uuritud 391 austraalia karjakoerast tuvastati see haigus 4 koeral.

Distikiaas (distichiasis)

Distikiaas ehk ripsmete liigkasv. Üleliigseid ripsmeid võib olla nii üla- kui alalaul ja tavaliselt mõlemal silmal. Üleliigsed ripsmed ei põhjusta probleeme kui neid ei ole väga palju. Hulgaliselt üleliigsed ripsmeid aga põhjustavad silma sarvkesta ärritumist, silmade punetust, põletikku ning liigset pisaravoolu. Silma ärritavad, üleliigsed ripsmed võib eemaldada kirurgiliselt. Soomes 1995-2010 uuritud 391 austraalia karjakoerast tuvastati see haigus 4 koeral.

CCD Sarvkesta düstroofia (central corneal dystrophy)

See aeglaselt arenev silma tuhmistumine võib hiljem põhjustada nägemise halvenemist. Kui haigus edasi kulgeb, tekib keset silma ümmargune hääbumine, mille keskkoht on suhteliselt hele. See on autosomaalselt retsessiivselt edasipäranduv haigus. Soomes 1995-2010 uuritud 391 austraalia karjakoerast tuvastati see haigus 1 koeral.

PLL - Primaarne läätse luksatsioon

PLL on silmaläätse paigalt nihkumine. Normaalselt kinnitub lääts spetsiaalsete kandesidemete – zoonulitega iirise ja klaaskeha vahele. Kandesidemete katkemisel võib lääts liikuda oma paigalt osaliselt (subluksatsioon) või täielikult (luksatsioon) ära. Läätse paigaltnihkumine põhjustab uveiidi ja silma siserõhu tõusu ning toob väga sageli kaasa glaukoomi, mis väga kiire abi puudumisel põhjustab koera pimedaks jäämise. Tihti järgneb läätse luksatsioonile ühes silmas mõne aja pärast sama protsess ka teises silmas. Primaarne läätse luksatsioon on kaasasündinud haigus. PLL tekitav

geenimuutus on praeguseks kindlaks tehtud ja spetsiaalse geenitestiga on võimalik selgitada, kas koeral on haigestumise risk, kas koer kannab haigust ise haigeks jäämata või on vastavast geeniveast vaba. Viimastel aastatel on Soomes PLL tulemuse (geenitest või vanematel pärandunud) saanud 58 koera, kellest 48 on terved, 9 kandjad ja 1 haige. 479 koerast, kelle silmi on uuritud vahemikul 1997-2013 on tuvastatud 1 koeral 6-aastaselt PLL. See on 0,2%. OFA andmetel on USA karjakoertest 81,6% koertest terved, 17,8% kandjad ja 0,6% haiged. Eesti koertele geenitesti tehtud pole, kui siia on imporditud 16 PLL vaba staatusega koera.

Rcd4-PRA – hilja avalduv progresseeruv võrkkesta atroofia

Rcd4-PRA on hilises eas, enamasti pärast 7ndat eluaastat avalduv PRA vorm. USAs on testitud koertest 90,8% terved ja 9,2% kandjad.

Eestis on geenitestitud 2 koera, mõlemad on rcd4-PRA vabad. Samuti on ühel pesakonnal, kokku 6 kutsikal vanemate järgi staatus rcd4-PRA vaba. Eestisse on imporditud 3 rcd4-PRA vaba koera.

Glaukoom ehk roheline kae

See on haigus, mille puhul suureneb silma siserõhk, tekitades silma siseselt suuri kahjustusi, mis võivad lõppeda pimedaks jäämisega. Vaieldamatult on see üks raskemaid pärilikke silmahaigusi tõukoertel, kuna ta on äge, äärmiselt valulik, kiirelt pimedakstegev tõbi, millele ei ole tõhusat medikamentoosset ravi. Glaukoom ei pruugi alati olla pärilik. See võib tekkida ka trauma või põletiku tagajärjel. Soomes pole teadaolevalt seda diagnoositud ühelgi austraalia karjakoeral.

4.3.5 Muud vähelevinud haigused

NCL - Neuronaalne tseroidne lipofustsinoos

NCL on raske progresseeruva kulgemisega kesknärvisüsteemi haigus, mis lõpeb alati surmaga. Haigus avaldub koordinatsioonihäirete ja tahtmatute lihastõmblustena, haiguse lõppfaasis pole loomal enam võimalik tõusta, kuna ta ei suuda kontrollida oma lihaseid. Haigusel puudub kahjuks ravi. 2005 ja 2006 aastal diagnoositi Soomes 2 koeral NCL. See pärilik haigus avaldus kahe erineva pesakonna kahel kutsikal, kelle isad olid vennad. Seda liini pole edasi aretatud.

<u>Haiguse kohta rohkem</u>

Põlvekedra luksatsioon

Põlvekedra luksatsiooniks nimetatakse põlvekedra sisse- või väljapoole paigaltnihkumust. Pärilikeks või pärilikkusega seotud kategooriateks on 1, 2 ja 3. Tavaliselt on tegu mõlemapoolse ehk bilateraalse põlvekedra luksatsiooniga. Austraalia karjakoertel on uuritud Soomes ka põlvesid. 1995-2009 uuriti Soomes 89 koera põlvesid ja avastati ühel koeral 1 aste ja ühel koeral 2 aste. See on 2,5 % uuritud koertest. OFA andmetel on USA karjakoertest 98,7% normaalsete põlvedega ja 1,3% patella luksatsiooniga. Eestis on uuritud 7 koera põlvesid tulemusele 0/0.

Spondüloos

Spondüloos on degenaratiivne, aeglaselt arenev lülisamba haigus. Iseloomulik on osteofüütide (lülisid ühendavate luusildade) moodustumine, mis viivad lülisamba jäigastumiseni. Spondüloosi tekkimise põhjusteks peetakse pärilikkust, keskkonnamõjusid ja traumasid (eelkõige mikrotraumasid). Spondüloos võib kulgeda ilma silmnähtavate sümptomiteta, kuid on tihti koera jaoks ebamugav ja valulik, see võib omakorda avalduda muutustes liikumisel ja käitumisel. Raskematel juhtudel peab koera eutaneerima. Oluline on röntgenoloogiline diagnoos. Uuringut saab teha alates 2-aastasele koerale. Soomes on uuritud 2005-2015 aastal sündinud koertest 46 ehk 13%. Neist 63% tulemusega SP0, 20% tulemusega SP1, 9% tulemusega SP2, 1,5% tulemusega SP3 ja 6,5% tulemusega SP4. Soomes on spondüloosi uuring kohustuslik koera 2. pesakonna ajaks. Soovituslik on aretuses

kasutada 0 ja 1 tulemusega koera, kuid PEVISA lubab kasutada ka 3 tulemusega koera. Eestis ametlikke uuringutulemusi pole, seega on teadmata siinne populatsiooni olukord, kuid ilmselt on see analoogne Soomega arvestades sarnast geenimaterjali.

DISH (Diffuse Idiopathic Skeletal Hyperostosis)

DISH on kõrge pärilikkusega selgroolülide luustumine. Kliinika võib noortel koertel puududa, kuid märgata võib muutusi sabahoius, selgroo kangust või painet ning liikuvuse halvenemist, sammu muutust ning muidu energilise koera tõrkumist töötamisel. Kliinika on sarnane spondüloosile, seega on neid haiguseid ka raske eristada. Hetkel on võimalik DISH tulemust saada vaid Berni Ülikoolist, samuti on väljatöötamisel geenitest. Röntgenuuringut saab teha alates 2-aastasele koerale, ning soovituslik on kordusuuring 5-aastasele koerale. Eestis on DISH uuringus osalenud 14 koera, neist 4 on DISH vaba, 2 DISH haiget, 4 DISH kahtlusega ja 4 leiuta (kuid uuringu ajal veidi noored). 2014 aasta seisuga oli Berni Ülikool uurinud 75 koera, kellest 46 olid DISH vabad, 19 DISH haiged ja 10 DISH kahtlusega. DISH uuring on levinud aretuskoertel üle terve Euroopa.

4.4 Välimik

Austraalia karjakoer on jõuline ja kompaktne keskmist kasvu kikk-kõrvaline karjakoer, kes on loomult umbusklik, terane ning tähelepanelik. Kuna austraalia karjakoeri kasutati varasemalt ainult töökoertena, pole siiani austraalia karjakoeri eraldi töö- ja näituseliinidest. Vähesel määral on võimalik vahet teha Austraalia ning Põhja-Ameerika päritolu koertel, sest esimesed karjakoerad eksporditi Austraaliast USAsse juba tõu algusaaastatel ning mõlemal mandril toimus aretustöö edaspidi suhteliselt isoleeritult. Siiski on austraalia karjakoera liin üldises mõttes ühtne ning suurem osa koertest vastavad tõu välimikukirjeldusele ja on samas ka töövõimelised. Nii Austraalias kui Põhja-Ameerikas esineb pika ajalooga kenneleid (Turrella, Landmaster, Kombinalong, Pavesi, Buzzard's, Kurpas), kus pika liiniaretuse tulemusena on saavutatud konkreetsele kennelile iseloomulik ilme ja iseloomulikud välimikuomadused.

Koertenäitused

Arvestusest on välja jäetud beebi- ja kutsikaklassis osalenute ning välismaal elavate Eestist eksporditud koerte tulemused.

Eestis on näitustel osalenud üle 82 Eesti austraalia karjakoera, mis on umbkaudu 29% kõikidest Eestis sündinud ja Eestisse toodud austraalia karjakoertest. Viimase viie aasta jooksul sündinud ja imporditud 99 koerast on näitusetulemusega 22 koera. Eesti Välimikutšempioni tiitel on omistatud kokku 37 koerale, 6 koera on saanud ainult Eesti Juuniortšempioni tiitli ja 1 koeral on ainult Eesti Veterantšempioni tiitel. Austraalia karjakoeri, kellel on lisaks Eestist pärit tšempionitiitlitele ka teiste riikide tšempionitiitleid, on 22, neist 5 koera on tiitlid saanud viimase viie aasta jooksul.

2014-2018 osaleti näitustel 145 korral ja 109 korral saadi hindeks „suurepärane“, 27 korral „väga hea“, 6 korral „hea“, ühel korral „ei või hinnata“ ja kahel korral „diskvalifitseeritud“.

2002-2013 aastatel on koerad näitustel osalenud 431 korda, 335 korda on saadud hinne „suurepärane“, 69 korral on hinne olnud „väga hea“, 18 korral on hinne olnud „hea“, 4 korda „ei või hinnata“ ja 5 korral on koer näitustel „diskvalifitseeritud“.

Tabel 34. Eesti austraalia karjakoerte näitusehinne 2002-2018

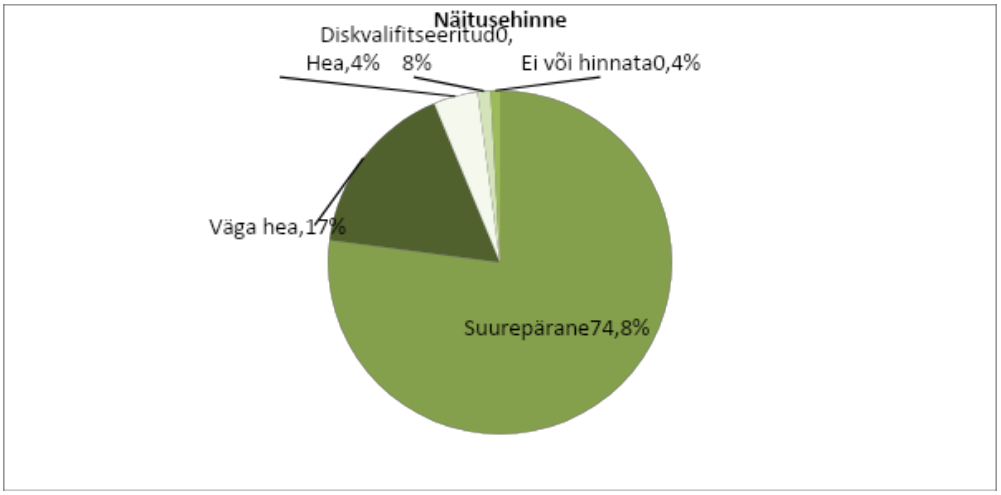

Tabel 35. Eesti austraalia karjakoerte parim näitusehinne 2002-2018

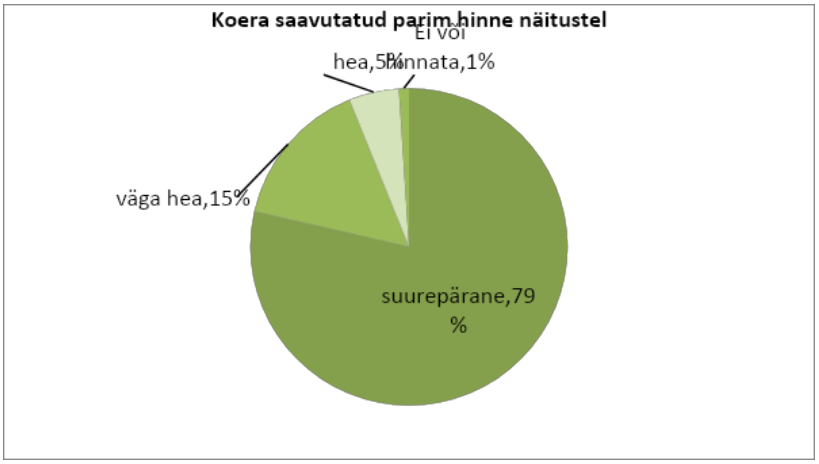

Suures enamuses (79%) on näitustel osalenud koerte kõige parem näitusehinne olnud „suurepärane“. 77 koera on saanud parimaks tulemuseks hinde „suurepärane“, 15 koera hinde „väga hea“, 5 koera hinde „hea“ ja 1 koer „ei või hinnata“. Samas 11 koera pole ametlikest näituseklassidest tulemust saanud ja nende kõige parem hinne on kutsika- või beebiklassist.

Tabel 36. Näitustel osalenud austraalia karjakoerte arv

Kõige arvukamalt on koeri olnud esindatud näitustel 2004, 2008 ja 2015 aastal. Osalemissagedus on olnud kõrgeim 2004, 2005 ja 2009 aastal.

Tabel 37. Näitustel osalemine

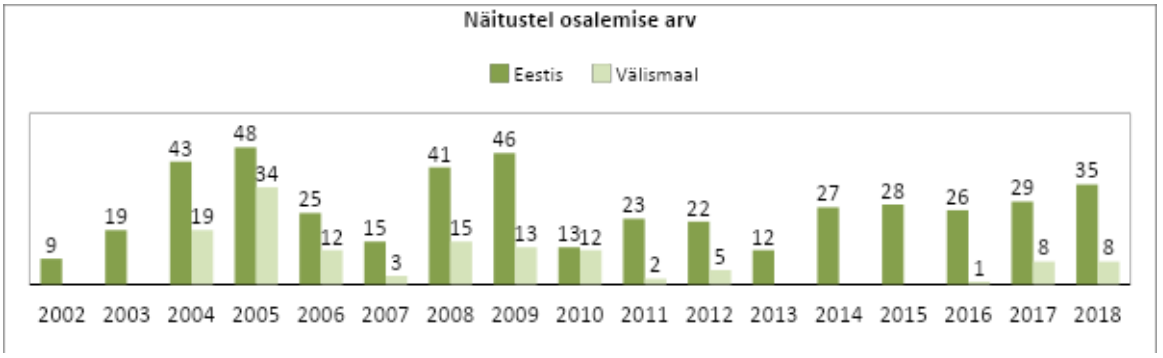

Tulemused pärinevad EKL arhiivis olnud näitusekataloogidest, EKL online tulemustest ja koeraomanike teatatud tulemustest välismaa näitustel.

Enne aretusnõuete kehtima hakkamist oli aretuses kasutatud eelkõige koeri, kellel on näitusetulemus: 29 Eestis sündinud pesakonnast ainult 2 pesakonna mõlemal vanemal polnud näitusetulemust, 6 pesakonnal oli ainult ühel vanemal näitusetulemus. Samas 14 pesakonna mõlemad vanemad olid tšempionitiitliga.

Aretusnõuete kehtimise ajal (2014-2018) on sündinud 14 pesakonda, neist ühel pesakonnal puudusid mõlemil vanemal nõutud näitusetulemused ja pesakond registreeriti nõuete rikkumise märkega.

Konstruktsioon

Kuigi austraalia karjakoerad on enamasti üldmuljelt tõustandardile vastavad, esineb tõus vigu nii konstruktsioonis kui välimuses.

Kuna tegu on töökoeraga, võivad konstruktsioonivead mõjutada töövõimet, vähendades töö efektiivsust või osutuda eluohtlikuks lähikontaktis karjaga. Vead nagu robustsus ja liiga kõrge kasv ei võimalda töötaval karjakoeral olla piisavalt äkilise liikumisega, et vältida veiste jalahoope.

Esineb liiga robustseid ja jõulise/jämeda keretüübiga koeri, keda näitusekohtunikud eelistama kipuvad. Arvestama peab aga, et koer peab suutma kiirelt ja vilkalt liikuda ning keretüübis peaks eelistama mõõdukust ja vastupidavust, mitte efektsust. Esineb lühikest ja püstist õlavart, liiga sirget põlveasetust, liiga lühikest laudjat ning liiga pikka keret (kere pikkus kere kõrgusega peaks olema suhtes 10:9). Need vead väljenduvad suutmatuses vabalt ja väsimatult liikuda, mis aga omakorda vähendavad töökoera efektiivsust. Liikumisel on probleemiks ka tagajalgade ebapiisav tõuge. Konstruktsioonivead on selles tõus eriti olulised, kuna kõik kõrvalekalded mõjutavad otseselt töökoera võimet liikuda ootamatult ja teravalt ning samas olla vastupidav ja väsimatu.

Tabel 38. Konstruktsioonivigade esinemine

Sagedasti esinev viga	Keskmiselt esinev viga	Harva esinev viga
Sirge püstise asetusega lühike õlavars	Lühike laudjas	Robustne keretüüp
Sirge põlveasetus	Puuduvad hambad	Liiga suur turjakõrgus
Liiga pikk kereformaat		Valehambumus

Konstruktsoonilt on valdavalt korrektsed pea kuju ja selle proportsionid, kael oma pikkuses ja laiuses, õlad oma asetuse ja pikkusega, sirged ja paralleelse asetusega esi- ja tagajalad, luustik, rinnakorv oma mõõduka sügavuse ja laiusega, tugev selg, saba oma asetusega ning tasane ülajoon. Lõuad ja hambad, mille tugevus ja vastupidavus on hädavajalikud tööülesannete täitmisel, on austraalia karjakoertel hästi arenenud. Enamasti on austraalia karjakoertel õige käärhambumus ning suuremal osal ka täishambumus. Kuna lõuad ja hambad on austraalia karjakoera töös oluline vahend karja liikuma sundimiseks näksates kergelt looma kannast, siis peab tähele panu pöörama tõus puuduvatele hammastele.

Välimus

Vigu esineb ka välimuses, kuid sellised vead ei mõjuta suuresti koera töövõimet. Esineb liiga suuri ning lusikakujulisi kõrvu. Harva esineb ka pehme kõhrega kõrvu, mis põhjustab lontis või murtud kõrvu. Austraalia karjakoerte kõrvad peavad standardi järgi olema kikkis ja tiheda tekstuuriga kõrvalestaga, mis on kaetud tiheda karvaga. Karvad takistavad prügi ja mustuse jõudmist sisekõrva ning ka põletik ei teki kikkis kõrva nii kergesti. Kõrvakuulmine on austraalia karjakoera töö puhul tähtis, kuna ta peab karjaajamise müra kõrvalt kuulma karjase käsklusi/vilet eemalt.

Esineb tööomaduste seisukohalt tähtsusetuid värvusevigu. Punastel koertel esineb tihemini musta maski koonul, mida standard ei luba; mõnel määral esineb selja- ja turjakarval sinist varjundit, mis on põhjustatud mustade karvade liiga suurest osakaalust. Siniste koerte puhul leidub harva isendeid, kellel on pruunid märgised liiga laia ulatusega (*creeping* tan) ning koeri, kellel on pruuni aluskarva läbi pealiskarva näha. Harva esineb kehamärgiseid, mis on küll lubatud, kuid mittesoovitavad. Tihti on karjakoertel märgis sabatüvel, kuid seda näituseringis ei karistata.

Vigu pigmentatsioonis esineb harva, üksikutel juhtudel on esinenud talvel pigmenti kaotavat nina (*snow nose*).

Tabel 39. Välimuse vigade esinemine

Sagedasti esinev viga	Harva esinev viga
Must koon punasel koeral	„*Creeping tan*“ sinisel koeral
	Lontis kõrv

Valdavalt on austraalia karjakoera välimus korrektne ja vastab standardile. Enamasti on korrektsed nii karva värv, struktuur kui ka tekstuur. Austraalia karjakoerte silmad on üldiselt tumepruunid, kuid mõnikord esineb ka helepruuni silma.

5. KOKKUVÕTE VARASEMA KEHTINUD ARETUSEESKIRJA MEETMETE RAKENDAMISE TULEMUSTEST

Perioodil 2015-2019 kehtisid aretusnõuded, mis lubasid aretuses kasutada BAER testiga kuuljaks tunnistatud ning puusa- ja küünarliigese düsplaasia uuringud läbinud tulemusega vähemalt C/C 1/1 koeri ning vähemalt üks koertest pidi olema prcd-PRA geenitesti või ametliku põlvnemisuuringuga saanud tulemuse A ehk terve. Aretuses oli lubatud kasutada ainult koeri, kellel oli näitusetulemus vähemalt „hea“ (ei arvestatud kutsikaklassis saadud hindeid).

Kahel korral esitati tõuühingule aretuses kasutamiseks eriloa taotlus. Mõlemal korral oli tegemist küünarliigese düsplaasia uuringu tulemusega 2/0 ning taotlused rahuldati. Ühe taotluse esitaja planeeritud aretusplaan ka täitus.

Perioodil 2015-2018 avastati ka aretuseeskirja rikkumisi juba selle kehtmise ajal registreeritud pesakondadel, mis puudutas erinevate PRA vormidele tehtavaid geeniuuringuid. Aretuseeskirja järgi sobib vaid geeniuuring, mis on tehtud prcd-PRA tuvastamiseks. Seetõttu taotles tõuühing õiguse alates 2017. aastast sooritada Eestis sündinud austraalia karjakoerte pesakondadele enne nende kandmist Eesti Kennelliidu tõuregistrisse ülevaatus.

Toimunud ülevaatused:

- 2017- Kennelis Goober. Ettepanek- kanda pesakond registrisse TRM rikkumisega seoses aretuse erinõuete puuduliku täitmise tõttu.
- Kennelis La Luna Polaris. Ettepanek- kanda pesakond registrisse TRM rikkumisega seoses aretuse erinõuete puuduliku täitmise tõttu.
- 2018- Kennelis La Luna Polaris (2 pesakonda). Rikkumisi ei leitud.
- Kasvataja Merike Kattai. Ettepanek- kanda pesakond registrisse TRM rikkumisega seoses aretuse erinõuete puuduliku täitmise tõttu.
- 2019- Kennelis Goober. Rikkumisi ei leitud.

Perioodil on toimunud kokku 6 pesakondade ülevaatust, kolme korral tehtud ettepanek tõuraamatu määruse rikkumise määramiseks seoses aretuse erinõuete puuduliku täitmisega. Tõuühingule teada olevalt ei jäänud tõupaberitega austraalia karjakoertele sündinud pesakonnad registreerimata ja paberid vormistamata. Samuti said rikkumised parandatud ning vastavad uuringud koertele teostatud tagantjärgi. Seega saab väita, et kõigile aretuses kasutatud koertele tehti terviseuuringud nõutud mahus ja koertel oli nõutud näitusetulemus.

Aretuseeskiri soosis ka aretuses kasutamata koertele terviseuuringute tegemist. Düsplaasia uuringuid tehti periooodil 2014-2018 15 koerale, keda aretuses ei ole kasutatud, ja 9 koerale, keda aretuses kasutati. 2014-2018 on prcd-PRA geenitest tehtud 3 koerale, keda ei ole aretuses kasutatud ja 6 koerale, keda aretuses kasutati.

Erandina saab vaadata kasvataja poolt tehtud baer-uuringuid müüdavale pesakonnale. Importkoerte puhul on valdaval enamusel baer test tehtud juba sünnimaal. Eestis testiti 2014-2018 aastatel 2 tervet pesakonda ja osaliselt 2 pesakonda kurtuse suhtes. Ülejäänud 10 koera on testitud pärast loovutamisiga omanike poolt, neist 3 koera, keda testiti pole aretuses kasutatud.

Ka tõuühingu korraldatud terviseuuringute päevad soosisid terviseuuringute tegemist. Düsplaasia uuringutulemuse said 4 koera, selja DISH uurigutulemuse 14 koera, silmad pilulambiga uuritud 12 koeral ning põlved uuritud 5 koeral.

5.1 Kokkuvõte düsplaasia uuringute mõjust

Alates 2012 aastast Eestis sündinud koerte puusadüsplaasia tulemused on 6 koeral A, 2 koeral B, 3 koeral C ja 2 koeral D. Küünarliigese düsplaasia tulemused on 12 koeral 0 ja 1 koeral 2.

Uuritud koertest, kes on sündinud alates 2012 aastast, on düsplaasiavabasid koeri on 54% ja düsplaasiatunnustega koeri 46% (13 koerast 6 koera).

Tabel 40 ja 41. Eestis sündinud koerte düsplaasia tulemused 2012-2018

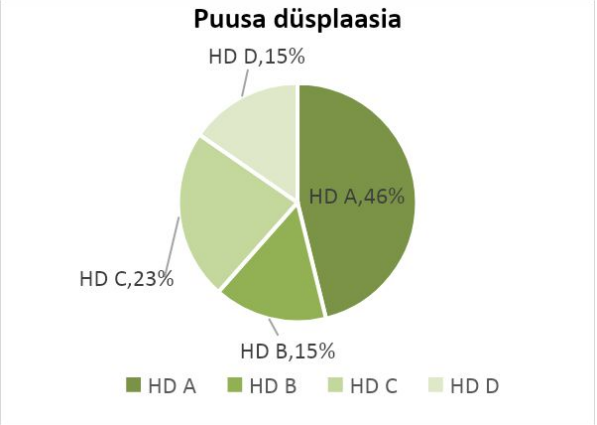

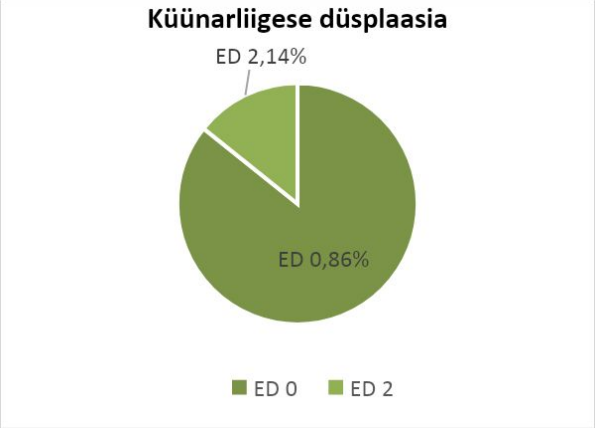

Tabel 42. Düsplaasia tulemused perioodidel 2000-2001, 2012-2018 ja Eestis sündinud koerad 2012-2018

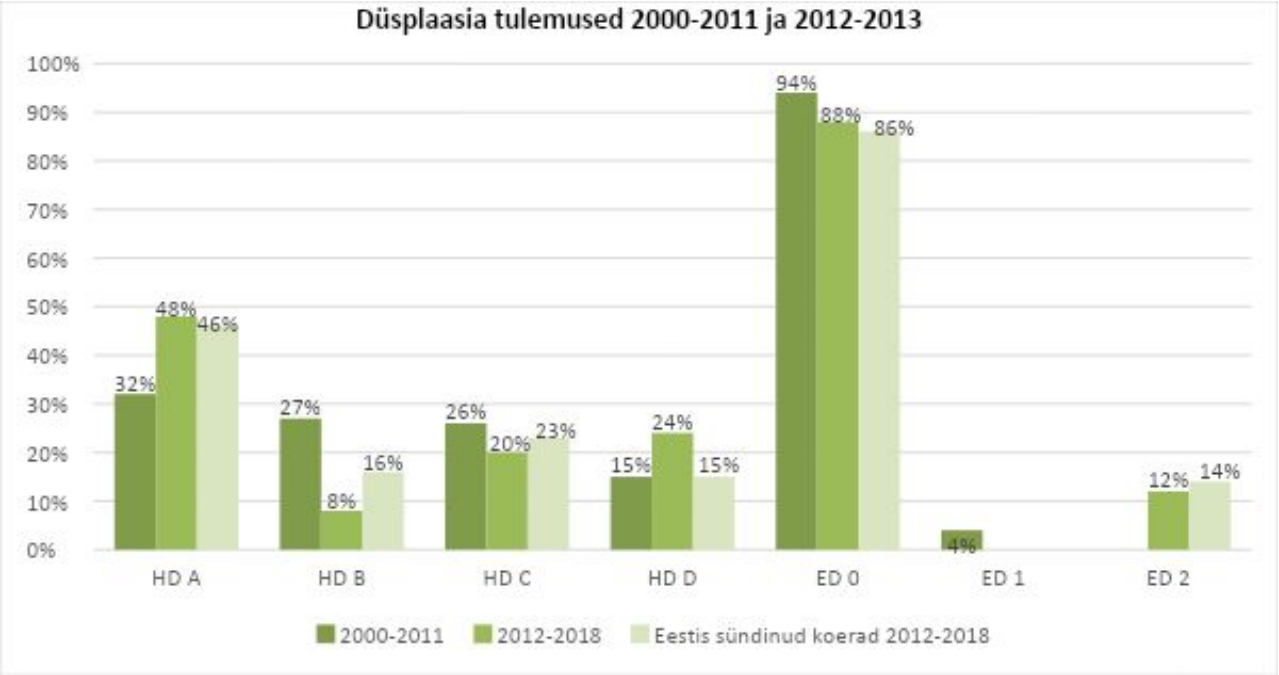

Alates 2012 aastast on Eestis sündinud koertel puusadüsplaasia uuringu tulemus A osakaal märgatavalt suurenenud, märgatavalt on vähenenud B tulemus, vähenenud on ka C tulemus ja D

tulemus on jäänud samaks. Küünarliigese düsplaasia uuringu tulemuse 0 osakaal on veidi vähenenud, vähenenud nulli on ka tulemus 1 aga esmakordselt esineb 14% ulatuses tulemust 2.

Düsplaasiauuringutega koerte osakaal populatsioonist on Eestis jätkuvalt väike, 8% populatsioonist. Parema pildi saamiseks olukorrast tasub arvestada eelnevat perioodi. Seda silmas pidades võiks kaaluda jätkamist eelneva perioodi aretusnõudega, mis lubab aretuses kasutada koera tulemusega HD A-C ja ED 0-1.

Tabel 43. Uuritud HD ED osakaal koerte Eestis sündinud koerte populatsioonist

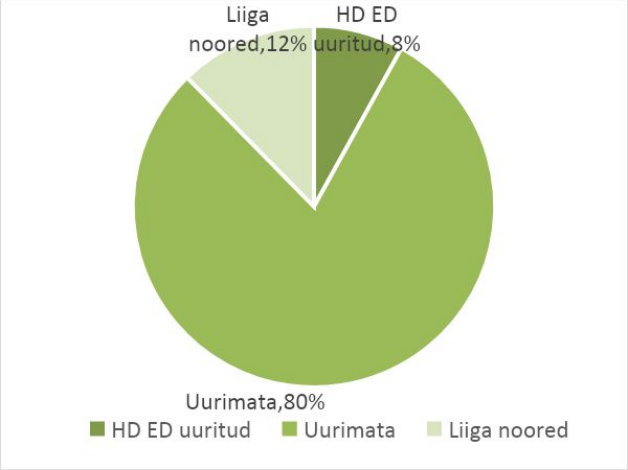

5.2 Kokkuvõte prcd-PRA geenitesti mõjust

Prcd-PRA geenitestiga hoiti kontrolli all prcd-PRA avaldumist, sündisid pesakonnad, kus kutsikad pärandusmisskeemi järgi prcd-PRA terved või kandjad, va üks pesakond (4 kutsikat).

Alates 2014. aastast Eestis sündinud pesakondadest on prcd-PRA staatus teada pea kõigil. Kaks pesakonda (9 kutsikat) on vanemate järgi prcd-PRA A ehk terve staatusega. 11 pesakonda (52 kutsikat) on vanemate järgi prcd-PRA A või B staatusega ehk ei haigestu. 1 pesakond (4 kutsikat) on teadmata staatusega, üks neist on geenitestiga saanud tulemuse PRA A ehk terve. Eestis on geenitestitud 9 koera, 6 tulemusega prcd-PRA A ja 3 tulemusega prcd-PRA B. Prcd-PRA C staatusega ehk haigeid koeri tõuühingule teadaolevalt ei ole.

Tabel 44. prcd-PRA Eestis sündinud koertel 2014-2018

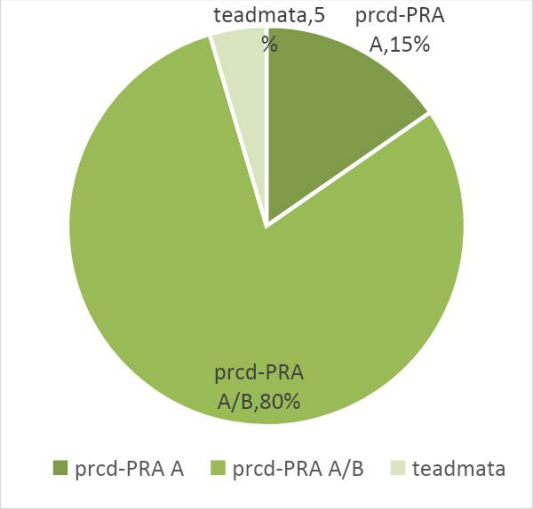

Kuna geenitest on kättesaadav ning ainult üks pesakonna vanematest peab olema geenitesti tulemusega (terve), siis on mõistlik jätkata prcd-PRA geenitesti nõudega aretuseeskirjas.

5.3 Kokkuvõte baer testi mõjust

Alates 2014. aastast on aretuses kasutatud ainult normaalse kuulmisega koeri. Soovitusliku aretusnõudena pesakondi testida ja seda on rakendatud 4 pesakonna puhul. BAER testitud on 2 tervet pesakonda ja 4 pesakonda osaliselt, teistele on teste tehtud hiljem. Alates 2014. aastast on BAER +/+ (kuulja) tulemuse saanud 12 koera, -/- (kurt) 5 koera, +/- või -/+ (ühest kõrvast kurt) 4

koera. Kahepoolselt kurtidest koertest on 2 määratud kurdiks kasvataja poolt ilma BAER testita, mis tõstab kurtide kutsikate osakaalu allolevas diagrammis kõrgemaks kui see muidu oleks, sest testimata kutsikaid on 86%.

Tabel 45. Eestis BAER testitud koerad 2014-2018 2014-2018

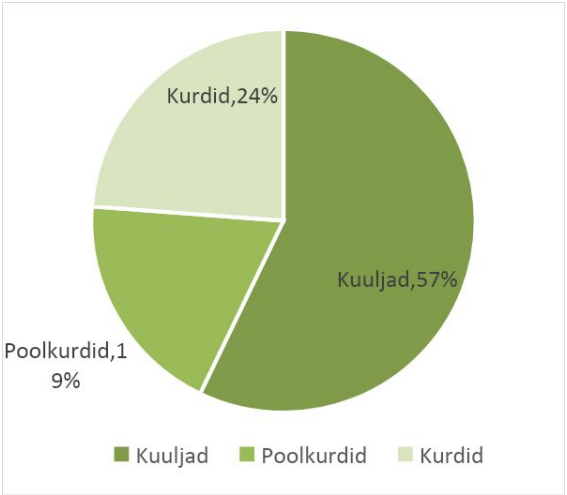

Tabel 46. Baer testitud koerte osakaal populatsioonis

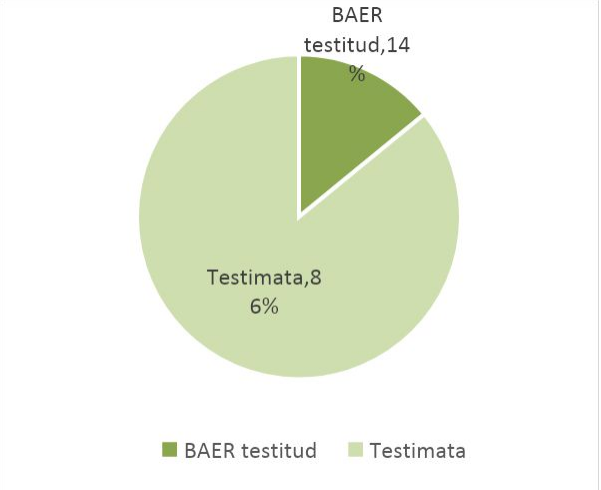

Alates 2010 aastast on testitud kutsikaid pesakondade kaupa. 2010-2018 testiti 5 tervet pesakonda. Pesakondade lõikes testimine näitab selgemini liinides esinevat kurtust. 5st pesakonnast oli ainult 2 pesakonda (6 ja 7 kutsikaga pesakonnas), kus ei olnud poolkurti või kurti kutsikat, ülejäänud kolmes pesakonnas oli kahel korral üks kutsikas 5st poolkurt ja ühel korral 4st kutsikast 1 kurt kutsikas. Lisaks võib vaadelda ühte 7 kutsikaga pesakonda, kus 5 kutsikat testiti BAER testiga ja ainult üks neist osutus mõlemast kõrvast kuuljaks, 2 olid poolkurdid ja 2 kurdid. Selle pesakonna ema (testitud kuuljaks) sündis ka vahemikul 2014-2018 ning tema pesakonnakaaslastest üks õde on kuulja, üks kurt ja 2 testimata.

Kuigi BAER testitud koerte osakaal populatsioonist Eestis on väike (14%), siis muudab poolkurtide ja kurtide kutsikate esinemine testitud pesakondades ettevaatlikuks. Kasvatajatele oleks heaks tööriistaks võimalikult laia teabe omamine kurtuse ilmnemisest erinevates liinides.

Sellest tulenevalt on soovitatav sündinud pesakond testida BAER testiga, et saavutada selgem pilt antud aretuskoerte liinides esinevast kurtusest.

5.4 Kokkuvõte näitusehinde mõjust

Näitusetulemustes ei arvestata kutsikaklassides saadud tulemusi, ega Eestist eksporditud koerte tulemusi.

Viimase viie aasta jooksul Eestis sündinud 65 koerast omab näitusetulemust ainult 5 koera (kõik hindega „suurepärane“). 2014-2018 imporditud 39 koerast omab näitusetulemust aga 17 koera. Enamus imporditud koertega käiakse näitusel, Eestis sündinud koertest käiakse näitusel vaid 7,7%’ga.

2014-2018 osaleti näitustel 145 korral ja 109 korral saadi hindeks „suurepärane“, 27 korral „väga hea“, 6 korral „hea“, ühel korral „ei või hinnata“ ja kahel korral „diskvalifitseeritud“.

Alates 2014 aastast on Eesti Austraalia karjakoerte tõuühing korraldanud ka erinäitust ja kiirelt on kujunenud sellest näitus, kus osaleb enim austraalia karjakoeri Eestis.

- 2014- osales 11 koera, kohtunik oli Eva Liljekvist-Borg Rootsist
- 2015- osales 21 koera, kohtunik Astrid Lundava Eestist
- 2016- osales 21 koera, kohtunik Noreen Harris Austraaliast
- 2017- osales 28 koera, kohtunik Mario Knoll Brasiiliast
- 2018- osales 23 koera, kohtunik Iuza Beradze Tšehhist

Tõuühingule on erinäituse kirjelduslehtedelt saadav kohtuniku hinnang koertele heaks infoks. Nii mitmelgi korral oleks aretusnõudes kohustuslik näitusetulemus vähemalt „hea“ lubanud koeral, kel tõsisem hambumusviga aretusse. Sellest tulenevalt võiksnõuda kahte näitusehinnet vähemalt „väga hea“.

6. ARETUSE EESMÄRGID JA STRATEEGIAD

6.1 Nägemus

Aretuse suund on tänapäeval terve ja mitmekülgse töö- ja harrastuskoera suunas, säilitades tõulist välimikku ja pöörates suurt tähelepanu iseloomuomadustele. Olulised töövahendid aretuses on tänapäeval terviseuuringudaga ka karjas töötavate ja oma tööomadusi tõestanud koerte aretuses kasutamine.

6.2 Tõuühingu eesmärgid

Aretuse eesmärk on , et tulevikus sünniks hea iseloomuga, stabiilse närvikavaga enesekindlaid austraalia karjakoeri, kes omaksid karjatamisinstinkti ja suurt töötahet. Prioriteediks on austraalia karjakoera karjatamisinstinkti ja tööomaduste säilitamine ning tervise eest hea seismine.

6.2.1 Populatsiooni üldolukord ja koosseis

Eesti väikesearvulist austraalia karjakoerte geenibaasi tuleb võimalikult laiana hoida ja jälgida, et suguluspaarituste arv väheneks. Soovitav on ka mitte korduspaaritusi teha (Soomes on tehtud austraalia karjakoertele ka DLA mitmekesisuse geeniteste ning on leitud 6 erinevat haplotüüpi). Pannes teadlikult kokku erinevate haplotüüpidega koeri paarituses saavad nende kutsikad rohkem erinevaid geenikombinatsioone. Stabiilselt tuleb sisse tuua uusi koeri, et geenibaasi pidevalt laiendada. Kui varasemalt toodi iga aasta Eestisse 1-2 importkoera, siis viimastel aastatel on importkoerte toomine sagenenud kuni 13 koerani aastas (2017).

- Soovitav on paaritamisel jälgida, et suguluspaarituse indeks ei oleks suurem kui 6,25%
- Soovitav on teha isasele kuni 3 pesakonda eluea jooksul, kuni 1 pesakond aastas. Kui isane ei suuda ise paarituda, siis ei tohiks teda aretuses kasutada.
- Soovitav on teha emasele kuni 2 pesakonda eluea jooksul.Emane peaks olema paaritushetkel vähemalt 2- aastane kuni 8- aastane. Esimene pesakond tuleks teha kuni 5-aastasele emasele koerale. Soovitav on mitte teha korduspaaritusi.

6.2.2 Kasutusomadused

Eesmärk on karjatamisinstinkti ja tööomaduste säilitamine. Soosida karjas töötavate või karjatamiskoolitustel edukalt osalenud enesekindlate ja stabiilse närvikavaga koerte aretuses

kasutamist. Ka koeraspordi alade koolitustulemused näitavad töökoera tööomadusi (ehkki mitte karjatamisomadusi).

- Soovitavalt võiks aretuses kasutataval koeral olla karjatamiskogemus või tulemus mõnelt koolitusalalt.

6.2.3 Tervis

Eesmärk on välistada prcd-PRA haigete koerte ja vähendada kurtide koerte sündi tänu kontrollitud aretusele ja aretusnõuetele.
Eraldi eesmärgiks on pesakonna BAER testimise juurutamine, millega saab väärtuslikku infot kogu pesakonna kohta ning teha järeldusi liinidest, kus esineb poolkurtust ja kurtust.

- Aretuses on lubatud kasutada ainult BAER testiga kuuljaks tunnistatud koeri
- Aretuses on lubatud kasutada puusa- ja küünarliigese düsplaasia tulemusega vähemalt C/C 1/1 koeri
- Vähemalt üks pesakonna vanematest peab olema prcd-PRA geenitesti või ametliku põlvnemisuuringuga saanud tulemuse A (terve)
- Soovitav on teha koerale ka enne paaritamist silma pilulambitest, kontrollida põlved ja selg ning teha PLL geenitest
- Soovitav on kogu pesakond enne loovutamist (7-8 nädalaselt) testida BAER testiga

6.2.4 Iseloom

Austraalia karjakoera iseloom on tänapäeval muutunud ühiskonnasõbralikumaks ning koeralt ei oodata enam nii suurt umbusklikust ja kaitseomadusi. Tänapäeva tiheasustusega ühiskond eeldab avatumat iseloomu ja liigne reaktsiooniteravus pole hinnas. Soomes on iseloomutesti läbimiseks nõue, et koer ei tohi olla jätkuva ründesooviga. Läbimata iseloomutestide üks oluline põhjus Soomes on mitte piisav punktisumma. Miinuspunkte saadakse peamiselt võitlustahte ja tegutsemisvõime puudumise ning pehmuse eest. Testi läbimata koerad on kas liiga teravad või pehmed. Argu, agressiivseid ja iseloomuliialdustega koeri ei tuleks aretuses kasutada.

- Soovitav on aretuses kasutada koeri, kellel on iseloomutest või MH-testi läbitud.

6.2.5 Välimik

Liiga jõuliste ja robustsete koerte, kes pole võimelised kiireteks manöövriteks karjatamisel ja liiga kõhetute koerte, kellel puudub jõud, töövõime kannatab. Austraalia karjakoer peab olema korrektse struktuuriga vaba liikuja, et ta suudaks igapäevaselt oma tööd teha ja vajadusel väsimatult pikka vahemaad traavida. Ka viimasel ajal esinenud turjakõrguse poolest liiga suured koerad pole karjatamisel sobilikud, kuna võivad jääda ette veise sõrahoobile. Standardis kirjeldatud turjakõrgusega koerad näksavad just õigesse kohta, võimalikult maapinna lähedal veise kanda. Arvestada tuleb ka puhta värvi säilitamisega sinisel ja punasel koeral. Punastel austraalia karjakoertel on väga levinud standardi järgi lubamatu sinine/must koon ja sinine looritus turjal/seljal ning sinistel koertel esineb „*creeping tan*“, mis on hästi edasipäranduv.

- Aretuses on lubatud kasutada koeri, kellel on 2 näitusetulemust vähemalt hindele „väga hea“.

Kõik aretusnõuded peavad olema täidetud enne paaritamist.

Aretuse erinõuetele mittevastavaid koeri võib aretuses kasutada vaid enne paaritust väljastatud EAKT eriloaga, mille on kinnitanud EKL juhatus.

Kui planeeritav aretuses kasutatav koer ei vasta aretusnõuetele on võimalik EAKT aretustoimkonnale esitada avaldus põhjendusega eriloa taotlemiseks. Koeri, kes ei vasta aretusnõuetele, tohib kasutada vaid EAKT tõuühingu ja Eesti Kennelliidu eelneva kirjaliku aretuse eriloaga.

6.3 Tõuühingu strateegia

EAKT strateegiaks on nõuda kohustuslike aretusnõetena:

- HD ED uuringud vähemalt C/1
- BAER testi uuring tulemusega normaalne kuulmine mõlemast kõrvast
- näitusetulemus 2 hinnet vähemalt „väga hea“
- Vähemalt üks pesakonna vanematest peab olema prcd-PRA geenitestiga või vanematelt ametliku põlvnemisuuringugatulemusega A ehk terve

EAKT avaldab kodulehel aretusnõuetele vastavaid koeri aretusemaste ja aretusisaste leheküljel ja soovitab kasvatajal sündinud pesakond 7-8 nädalaselt BAER testida.

EAKT viib läbi küsitlusi, et koguda andmeid koerte terviseuuringute kohta, kaardistada teisi vähem levinud haiguste esinemist koertel ning analüüsida saadud informatsiooni ja avaldada seda ühingu kodulehel. Tõuühing korraldab terviseuuringute päevi, kus grupp koeri saaks koos terviseuuringud teha.

EAKT korraldab erinäitust, terviseuuringute päeva, karjatamiskoolituse või mõne koeraspordi ala tutvustamise päeva, et suunata aina rohkem karjakoeri terviseuuringuid tegema, karjatamiskoolitusi läbima ja koerasporti harrastama ning näitustel käima. EAKT ülesandeks on koguda informatsiooni koerte tulemustest, analüüsida seda informatsiooni ja avaldada see ühingu kodulehel koolitustulemuste ja näitusetulemuste lehel.

EAKT eesmärgiks on jagada informatsiooni terviseuuringute vajalikkusest, karjatamisest ja koeraspordi harrastustest kodulehe ja sotsiaalmeedia kaudu.

6.4 Ohud ja võimalused

Tabel 47. SWOT analüüs

Tugevad pooled (S) - Ühingul on aktiivsed liikmed - Enamus kasvatajaid on ühingu liikmed - Ühingu koostöö karjatamiskoolitajatega Eestis - Nõutud töökoer Eesti lihaveiste kasvatajate poolt - Tõu säilimine ühtse liinina, st ei eristu töö ega näituseliini - Tõu töö ja karjatamisomaduste säilimine - Mitmekülgne töö- ja harrastuskoer - Tõu pikaealisus ja hea tervis	**Nõrgad pooled (W)** - Ühingul on suhteliselt vähe liikmeid, kandepind on väike - Suhteliselt kitsas geenibaas ja väikesearvuline tõug Eestis - Suhteliselt raske iseloomuga ja aktiivne tõug - Vähene teave koerte tervisest - Vähe koeri omab koolitustulemust - Iseloomuteste ei saa Eestis sooritada - Karjatamise koolitajate ja spetsialistide puudus
Võimalused (O) - Kiire ja laiapõhjaline infoedastamine (sotsiaalmeedia ja ajakirjandus) - Koeraspordi harrastamise populariseerimine - Terviseuuringute tegemise populariseerimine	**Ohud (T)** - Suguluspaarituste ja pärilike haiguste sagenemine - Tööomaduste halvenemine - Ühtse liini lahknemine tööliiniks ja näituseliiniks

- Ühingu korraldatavate koolituste ja erinäituse populariseerimine - Karjatamisinstinkti testi korraldamine - Tõu populariseerimine koerspordi harrastajate seas	- Tõu iseloomu nõrgenemine - Sobilike omanike puudus

6.5 Probleemideks valmistumine

Kasvatajad juhendavad oma kutsikaomanikke ja kutsikaomanikel on võimalus alati küsida TÜ-lt nõu. TÜ korraldab ka koolitusi kutsikaomanikele. Tulevikus on plaanis TÜ-l koostada kutsikapakk, mille saavad kasvataja kaudu kutsikaomanikud. Kutsikapakk sisaldaks põhjalikke materjale tõust, tõus esinevatest haigustest. Samuti info (austraalia karjakoera instinkte ja omadusi arvestades) parimate koolitusvõtete kohta ning kontaktid ja algteadmised koeraspordi ja karjatamise koolitamiseks.

Tabel 48. Probleemideks valmistumine

Risk	Põhjus	Valmisolek	Hoidumine	Tähtsus
Geenibaasi kitsenemine	Koeri on vähe, kasutatakse suguluspaaritusi	Importkoerte näol uue vere sisse toomine	Suguluspaarituse ja korduspaarituste vähendamine	Tõus võib esineda rohkem uusi pärilikke haigusi, aretus on raskendatud
Karjatamis-omaduste kadumine	Aretuses kasutatakse koeri, kes pole kariloomadega kokku puutunud või koeri, kelle keretüüp ei soosi pikaajalist liikumist	Karjatamisinstinkti testi juurutamine/ populariseerimine, välimikukohtunike harimine töökoera välimikust ja liikumisest	Kasutada aretuses koeri, kes omavad karjatamiskogemust või karjatamisinstinti testi läbinud koeri	Tõug ei saa enam karjatamisega hakkama
Iseloomu pehmus	Iseloomu ei arvestata aretuses	Tõulisest iseloomust teavitatakse kasvatajaid ja omanikke	Aretuses soovitav kasutada amtelike koolitustulemustega koeri, soovitav iseloomutest	Tõu iseloom ei võimalda enam tööd teha
Probleemkoerte sagenemine	Sobivate omanike puudus, aretuses kasutatud koerte halb iseloom	Tõu igakülgne tutvustamine tulevastele omanikele, koera koolitamise populariseerimine	Kasvatajad valivad hoolega kutsikaomanikke, koeri koolitatakse	Tõu maine kahjustumine, tõu eba-populaarsus ja aretuse vähenemine
Tervisevigade sagenemine	Vigadega koerte kasutamine aretuses	Kasvatajate teavitamine (uutest) haigustest	Tervete koerte kasutamine aretuses, soovitav uurida lisaks kohustuslikele terviseuuringutele silmi pilulambiga, selga röntgeniga ja põlvi ning teha PLL geenitesti.	Tõu maine kahjustumine, aretus väheneb

Tõu liigne populaarsus	Madala hinnaga kutsikate müümine, registreerimata või segatõulised koerad	Tõu eripärade tutvustamine, tulevaste omanike teavitamine	Koeraomanike ja kasvatajate harimine	Tõu maine kahjustumine, aretuse kvaliteedi langus.

6.6 Aretuse eesmärkide saavutamise programm

Eesti Austraalia karjakoerte tõuühing kohustub tegema teavitustööd austraalia karjakoera kasvatajate, omanike ja kutsikaostjate seas, et pöörata tähelepanu karjakoera tööomaduste säilimisele, koolitamisele ja terviseuuringute tegemisele. Tõuühing kohustub koguma sellesisulist teavet ja seda analüüsima ning avaldama kodulehel.

Tabel 49. Eesmärkide programm

Aasta	2020	2021	2022	2023	2024
Tervis	Erinevate terviseuuringute tulemuste ja esinenud haiguste teabe kogumine ja analüüsimine ning avaldamine ühingu kodulehel				
	Terviseuuringute päev	Tervise-uuringute päev	Tervise-uuringute päev	Küsitlus koeraomanikele, kasvatajatele ja veterinaar-kliinikutele	Tervise-uuringute päev
Töö-omadused	Koeraspordi alade tutvustamine koolituspäevadena või suvepäevadel				
	Koolitustulemuste, karjatamisinstinkti testil ja katsetel ning iseloomutestil osalenud koerte tulemuste kogumine ja analüüsimine				
	Karjatamise koolitus ja EAKT iseloomutest				
Välimik	Erinäituse korraldamine ja näitusetulemuste avaldamine ühingu kodulehel				
Aretus	Kasvatajate koolitus: aretusnõuded	Aretuse infopäev koeraomanikele ja kasvatajatele		Aretusnõuete pikendamiseks ettevalmistumine	Aretusnõuete pikendamine järgmiseks 5 aastaks

7. PROGRAMMI TÄITMISE KONTROLL

Programmi viib ellu EAKT aretustoimkond ja juhatus. Aretusnõuded kehtivad 5 aastat ning neid uuendatakse vastavalt tõu seisukorrale ja selle arengule. Aretusnõuded on kättesaadavad tõuühingu kodulehel.

8. ALLIKAD

1. Austraalia karjakoera kasvatajate ja omanike küsitlus Eestis
2. John and Mary Holmes, The Complete Australian Cattle Dog, 1993 Ringpress Books
3. Noreen R Clark, A Dog Called Blue, 2003 WriteLight Pty Ltd
4. Austraalia Kennelliidu austraalia karjakoera laiendatud standard http://ankc.org.au/media/pdf/635576344152806822_674410ad-df4c-424f-ab70-d0fbf26dadb3.pdf
5. EKL tõuregisterhttps://register.kennelliit.ee/
6. Eesti austraalia karjakoerte andmedhttp://www.austraaliakarjakoer.ee/austraalia-karjakoerad-eestis/koerad/
7. Soome austraalia karjakoerte tõuühingu SAKKRY aretusreeglid https://sakkry.com/wp-content/uploads/2017/03/jto_uusi_2017.pdf
8. Austraalia karjakoera eluea uuring USAs http://acdra.squarespace.com/storage/AuCaDo-Longevity-Survey-Results-Lee-2011-Published-ACDSpotlight-FINAL.pdf
9. Austraalia Kennelliidu statistika http://ankc.org.au/media/9303/rego-stats-list_2010-2019v4.pdf
10. Inglismaa Kennelliidu statistika https://www.thekennelclub.org.uk/media/129021/10yrstatspastoral.pdf
11. Saksamaa Kennelliidu statistika http://www.vdh.de/welpenstatistik-liste.html?suche=&sort=2010&go=Go%21
12. Rootsi austraalia karjakoerte statistika http://hundar.skk.se/avelsdata/
13. Prantsusmaa Kennelliidu statistikahttps://www.centrale-canine.fr/recherche/documents?searchQuery=&typeFilter=736
14. Itaalia Kennelliidu statistika: http://www.tipresentoilcane.com/2014/06/25/statistiche-enci-2013-11-anni-a-confronto/
15. Taani Kennelliidu statistikahttps://www.dkk.dk/om-dkk/love-instrukser-og-blanktter/%C3%A5rlige-registreringstal
16. Ameerika austraalia karjakoerte klubi austraalia karjakoera tööstandard http://www.cattledog.com/standards/workingst.html
17. MH-testhttps://www.brukshundklubben.se/mentalitet/mentalbeskrivning-mh/
18. Austraalia karjakoera keskmine MH testi kirjeldus http://www.brukshundklubben.se/Documents/1_startdelen/3_hundar/mentalitet/mh_spindeldiagram/spindeldiagram_brukshundraser/ah_spindeldia_australian_cattledog_1209.pdf
19. Koerte katsetulemuste andmebaas http://www.sportkoer.com/prox/search.php
20. Saksa austraalia karjakoerte tõuühingu iseloomutesti reeglid http://www.acdcd.de/images/pdf/Verhaltenstest_v1_1.pdf
21. Soome aretuseeskiri: https://sakkry.com/wp-content/uploads/2017/03/jto_uusi_2017.pdf
22. Rootis aretuseeskiri: http://www.skk.se/Global/Dokument/RASdokument/RAS-australian-cattledog.pdf?epslanguage=sv
23. Rootsi austraalia karjakoerte aretusnõuded https://www.acdklubben.se/avelsstrategi
24. Saksamaa aretuseeskiri:http://www.acdcd.de/images/pdf/Zuchtordnung_2018-08.pdf
25. Prantsusmaa Austraalia karjakoerte ja kelpie tõuühingu nõuded: http://www.cf-bak.com/le-coin-des-eleveurs/
26. Inglismaa aretusnõudedhttps://www.thekennelclub.org.uk/services/public/breed/restrictions.aspx?id=5172

27. Ameerika austraalia karjakoerte klubi tervisenõuded https://www.acdca.org/chic-requirements/
28. OFA soovituslikud tervisenõuded austraalia karjakoerale https://www.ofa.org/browse-by-breed
29. Kanada austraalia karjakoerte klubi eetikakoodekshttp://www.acdcc.org/ethics.html
30. Soome SAKKRY seljauuringute, silmahaiguste PRA ja PLL ja BAER testitud koerte tabelhttps://sakkry.com/wp-content/uploads/2018/12/terveyslista.pdf
31. Inglismaa austraalia karjakoerte ühingu terviseülevaade https://australiancattledogsociety.co.uk/?s=health&Submit=Search
32. USA OFFA terviseuuringute statistika tõugude kaupa https://www.ofa.org/diseases/breed-statistics
33. FCI Austraalia karjakoera standard http://kennelliit.ee/wp-content/uploads/2017/03/287_austraalia_karjakoer_et.pdf
34. Austraalia Kennelliidu austraalia karjakoera laiendatud standard http://ankc.org.au/Breed/Detail/148
35. FCI rahvusvahelised aretusnõuded http://www.retriiverid.ee/wp-content/uploads/2010/07/FCI_aretusreeglid.pdf
36. DISH austraalia karjakoertel http://www.pleistozaen.at/DISH.pdf
37. Uuring seostamaks kurtust koera värviga https://bmcvetres.biomedcentral.com/articles/10.1186/1746-6148-8-202

9. LISAD

Lisa 1. Kehtiv tõustandard

Lisa 2. EAKT aretuse eriloa taotlemise kord